

Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskus

Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis

Uuringuaruanne

Version 4
24.11.2008

Koostajad

Gerda Möller (AS Emor)
Jon Ender (SA Praxis)
Kristina Mänd
Laidi Surva

2008

1. Sisukord

1.	Sisukord	1
2.	Sissejuhatus	2
2.1	Miks uurida vabatahtlikke?	2
2.2	Uuringu eesmärk ja ülesanded	4
2.3	Vabatahtlikega seotud uuringud Eestis: peamised tulemused	5
2.4	Rahvusvahelised uuringud	11
3.	Uuringus kasutatav terminoloogia	15
3.1	Põhiterminid	15
3.2	Vabatahtlike sotsiaalne taust	19
3.3	Vabatahtlike tegevusvaldkonnad	19
3.4	Vabatahtlikkuse määr	20
3.5	Vabatahtliku tegevuse tüübid	20
3.6	Vabatahtlikkuse tüüpide mudel	24
4.	Uurimismudel: vabatahtliku tegevuse arendamise mudel	26
4.1	Mudeli teoreetiline alus ja kirjeldus	26
4.1.1	Keskkond	27
4.1.2	Organisatsioon	28
4.1.3	Indiviid	29
4.2	Vabatahtliku tegevuse arendamise mudel	34
5.	Lühiülevaade vabatahtlikuna tegutsemise olukorrast Eestis	42
6.	Uuringu meetoodika	50
7.	Kasutatud kirjandus	52

2. Sissejuhatus

2.1 Miks uurida vabatahtlikke?

Vabatahtlikul tegevusel on oluline roll iga demokraatliku ühiskonna arengus: vabatahtlik tegevus soodustab kodanikuaktiivust; vabatahtlikud tõstavad kodanikeühenduste suutlikkust ja teenuste kvaliteeti, vabatahtlikul tööol on märkimisväärne sotsiaalmajanduslik panus ja väärtus:

Kodanikuaktiivsus kui inimeste omaalgatuslik ja vabatahtlik osalemine ühiskonnaelus ning oma paikkonna elu küsimuste lahendamises on demokraatliku ühiskonnakorralduse oluline koostisosa. Avalik võim toetab seda soodsa õigusliku keskkonna loomisega, elanikkonna teavitamisega oma tegevusest ning kodanike ja nende ühenduste kaasamisega otsuste kavandamisse ja teostamisse (Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsioon, 2002).

Vabatahtliku tegevuse uurimine ja selle tähtsuse rõhutamine on viimastel aastatel hoogustunud mitmel pool maailmas. ÜRO 2005. aasta peaassambleel seati eesmärgiks ühtlustada vabatahtlike tegevuse taset erinevates riikides, mis on oluline seetõttu, et vabatahtlike täispotentsiaali kasutamine annab võimaluse astuda vastu globaliseeruva maailma ees seisvatele väljakutsetele (Rochester 2006, lk 2). Läbi vabatahtliku tegevuse annavad inimesed arvestatava panuse oma kogukonna sotsiaalse ja majandusliku keskkonna parandamiseks; lisaks sellele suurendavad nad kodanikeühenduste mõju ja rolli ühiskonnas ning arendavad enda teadmisi ja oskusi (Hadzi-Miceva, 2008).

Viimasel ajal on üha enam rõhutatud, et vabatahtlike abil saab paremini rakendada riiklike poliitikaid (jätkusuutlike kogukondade loomine, maapiirkondade elus hoidmine, tervishoid ja sotsiaalhoolekanne, kriminaalõigus, haridus jms) ja et vabatahtlik tegevus aitab leevendada sotsiaalse tõrjutuse riski (Rochester 2006, lk 2). Vabatahtlik tegevus aitab luua ja hoida stabiilset ja sidusat ühiskonda ning parandada riigi poolt pakutavate teenuste kvaliteeti (Dingle et al, 2001).

Dingle ja teised on samuti välja toonud, et vabatahtliku tegevuse uurimine ja uuringutulemuste levitamine näitab valitsusele ja teistele sihtrühmadele, et vabatahtlikud annavad suure panuse ühiskonna arengusse, mistõttu on oluline neid toetada. Peale selle aitavad ajakohased uuringuandmed poliitikutel vastu võtta informeeritud otsuseid, toovad välja ühenduslülid riiklike ja kogukondlike teenuste vahel, näitavad tavakodanikele hüvesid, mida vabatahtlik tegevus kaasa toob

nii neile endile kui ühiskonnale tervikuna. Lisaks tuleb uuringutest välja info, mida organisatsioonid saavad kasutada oma vabatahtlike programmide arendamiseks (Dingle et al 2001, lk 6).

Vabatahtliku tegevuse olulisust ja sotsiaalmajanduslikku mõju saab näidata ka rahas, omistades vabatahtlike tegevusele rahalise väärtuse. Näiteks Suurbritannias 2003. aastal läbi viidud uuringu kohaselt 17,9 millionit inimest, kes vähemalt korra osalesid kuskil vabatahtlikuna, panustasid kokku 1,9 miljardit töötundi, mis teeb kokku umbes üks miljon täiskohaga töötajat. Kui nende töö eest oleks makstud keskmist palka, oleks nende teenuste kogumaksumuseks kujunenud 22,5 miljonit Inglise naela (*ibid.*, lk 11). Sisuliselt saab rahalises väärtuses mõõdetud vabatahtlike panust võrrelda ettevõtete panusega riigieelarvesse, kuigi on keeruline otseselt mõõta kui suure osas riigieelarvest moodustab vabatahtlike tegevuse tulemusena loodud lisaväärtus. Näiteks sellise vabatahtliku tegevuse lisaväärtus, mille tulemusena on mõnede inimeste elutahe paranenud ja nad on leidnud töökoha, mis väljendub uute maksumaksjate ja tarbijatena riigieelarve tuludes. Kuid seost vabatahtliku tegevusega on siin keeruline tuvastada.

Mikrotasandil on vabatahtliku tegevuse uurimine oluline ühelt poolt seetõttu, et uued inimesed – oma aega ja energiat ettevõtmisse pühendavad vabatahtlikud – toovad organisatsiooni uut hingamist ja uusi ideid. Teisalt aitab vabatahtlike uurimine meil paremini mõista, mis neid motiveerib, et selle alusel nende täispotentsiaali saavutamiseks pakkuda vabatahtlikele just sellist laadi ülesandeid, mis neile enim meeldivad (Schultinik, Riley, Schott, 2002). Lisaks sellele, et organisatsioonidele on kasulik, kui nad saavad vabatahtlikke kaasata, tõuseb sellest kasu ka vabatahtlikele endile. Vabatahtlikku tööd tehakse erinevatel põhjustel, sh näiteks selleks, et oma teadmisi ja oskusi parandada, karjääri tarvis kogemusi saada või lihtsalt selleks, et olla osa kindlast sotsiaalsest ringkonnast ja end hästi tunda (Rochester 2006).

EKAK seab muuhulgas eesmärgiks vabatahtliku tegevuse kui kodanikuksolemise olulise tunnuse väärtustamise ning vabatahtlikkuse toetamise riigi tasandil, sest see on võimalus suurendada ühiskonna sotsiaalset kapitali (Vabatahtliku Tegevuse Arengukava 2007-2010). Vabatahtlikkust nähakse üha enam ka sotsiaalse sidususe loojana, töötute rehabilitatsiooni vahendina ja osana elukestvast õppest (*Volunteering and Participation on the Agenda. Survey on volunteering policies and partnerships in the EU. CIVIQ. Utrecht 2004. lk 33*).

Vabatahtliku tegevuse toetamiseks ja edendamiseks on vajalik erinevate osapoolte panus, kaasatud peavad olema nii riik, kohalik omavalitsus, ühendused kui ka tööandjad. Üheks oluliseks eelduseks vastavate tegevuste kavandamisel on adekvaatne ja ammendav teave vabatahtliku tegevuse kohta Eestis, mis hetkel puudub. Samuti valitseb Eestis segadus erinevate terminite (vabatahtlik töö,

vabatahtlik tegevus, vabatahtlik teenistus, vabatahtlik, vabatahtlik töötaja) kasutamisel nii õigusaktides kui andmete kogumisel, mille ühtlustamisele antud uuring kaasa aitab.

2.2 Uuringu eesmärk ja ülesanded

Uuringu üldeesmärk on saada süsteemne ülevaade vabatahtlikus tegevuses osalemisest Eesti elanike hulgas ning uuringu tulemuste põhjal töötada välja soovitusel, mida arvestada vabatahtliku tegevuse arendamisel Eestis. Püstitatud eesmärgi täitmiseks on ette nähtud järgmised tegevused:

- välja töötada Eesti konteksti arvestav metoodika vabatahtliku tegevuse uurimiseks, s.h. soovitusel terminoloogia osas, mida saaks kordusuuringutes ja teistes kodanikuühiskonda puudutavates uuringutes kasutada;
- anda ülevaade vabatahtliku tegevuse teoreetilistest käsitlustest empiirilise uuringu läbiviimiseks ja tulemuste tõlgendamiseks;
- anda ülevaade vabatahtlikus tegevuses osalemise määra, viiside, põhjuste ja takistuste kohta;
- anda ülevaade vabatahtlike sotsiaaldemograafilise tausta kohta;
- analüüsida elanike hoiakuid ja teadmisi vabatahtliku töö kohta ning valmisolekut vabatahtlikus tegevuses osaleda

Uuringu pearõhk on **indiviidi tasandi vabatahtliku tegevuse erinevate aspektide kirjeldamisel**.

Uuringu empiiriline osa annab lisaks elanikkonna vabatahtlikus tegevuses osalemise määra kohta ülevaate indiviidi tasandi vabatahtliku tegevuse järgmistest aspektidest:

- vabatahtlikus tegevuses osalemine (nii omaalgatuslik kui organisatsioonides): vabatahtliku töö kestvus ja sagedus, tegevuse tüüp ja valdkonnad, roll vabatahtlikuna, organisatsiooni korraldatud vabatahtliku töö puhul organisatsiooni tegevusvaldkond ja majandustegevuse tüüp;
- teadmised vabatahtliku töö ja tegevusvõimaluste kohta: kust saadi esmakordselt infot vabatahtliku tegevuse kohta, teadmised vabatahtliku töö ja vabatahtlikus tegevuses osalemise võimaluste kohta, infokanalid, kust saadakse teavet vabatahtliku töö võimaluste kohta ning kust soovitakse saada teavet;
- motivatsioon vabatahtlikus tegevuses osalemiseks: miks tehakse vabatahtlikku tööd, vabatahtlikuna tegutsedes tegevuste valiku põhjused;
- hinnangud vabatahtliku töö kogemuste kohta: milline on vabatahtlike rahulolu oma vabatahtliku tööga, mida on vabatahtlikus tegevuses osalemine vabatahtlikule andnud;

- takistused vabatahtlikus tegevuses osalemiseks: miks ei tehta vabatahtlikku tööd, millised on vabatahtlikus tegevuses osalemist piiravad tegurid, millised on vabatahtliku töö käigus ilmnenud probleemid;
- valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda: milline on huvi ja valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda ja millistel tingimustel, millised on eelistatud tegevused.

2.3 Vabatahtlikega seotud uuringud Eestis: peamised tulemused

Eestis saame infot vabatahtlikust tegevusest ja Eestis tehtava vabatahtliku töö hulgast peamiselt ajakirjandusest, kodanikeühenduste veebilehtedelt, uuringutest ja statistikast (Lepp, 2008). Väheste olemasolevate uuringute tulemusi on tulenevalt erinevast kasutatud metodikast ja terminoloogiast keeruline siiski omavahel võrrelda. Vabatahtlikku tööd ja vabatahtlike kaasamist on käsitletud kodanikualgatust ja mittetulundusühendusi puudutavates uuringutes.

2006. aastal koostati Kodanikuühiskonna Uurimis- ja Arenduskeskuse (KUAKi) poolt „Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendumise indikaatorid. Uurimuse aruanne kirjeldas olemasolevat olukorda järgmiselt: selle EKAK-i eesmärgi (eesmärk 2: vabatahtliku tegevuse kui kodanikuksolemise olulise tunnuse väärtustamine) rakendumise mõõtmisel tuleb koguda teavet üldise kasu eesmärgil tehtava mittetasustatud töö kohta. Inimeste osalemist vabatahtlikus töös on küsitud *European Social Survey* küsitluses. Vald kond aga on uudne ja avalikkuses suhteliselt vähe kajastatud ning mõiste ise mitmeti tõlgendatav. Seetõttu vajab mittetasustatud ühiskondlikult kasuliku töö arengu ja väärtustatuse kohta info kogumine eelnevat vabatahtliku tegevuse mõiste selgitamist küsitletavatele. TLÜ Eesti Humanitaarinstituudi Kodanikuühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (TLÜ EHI KUAK) viis 2005. aasta alguses läbi esindusliku ankeetküsitluse Eestis tegutsevate mittetulundusühenduste hulgas (Rikmann et al, 2005). Uuritud teemade hulgas oli ka see, kuid võrd ühendused kasutavad vabatahtlikku (tasustamata) tööjõudu. Avaliku sektori seisukohast on vabatahtlike rakendamise võimalusi uuritud vähemalt ühes magistritöös (Helbe, 2003).

Paari viimase aasta jooksul on olukord paranenud ning järgmised uuringud annavad meile teavet vabatahtlikust tegevusest ja tehtud töö hulgast:

Statistikaamet

Alates 2005.a. viib Statistikaamet läbi kasumitaotluseta organisatsioonide vaatlust, kus küsitakse vabatahtliku töö ajalist mahtu, so vabatahtliku töö tundide hulka. 2008.a. tulemused näitasid järgmist:

Vabatahtliku töö hulk 2004 – 2006 (Statistikaamet, 2008)

	2004	2005	2006
Küsitatud organisatsioonide arv	881	970	1008
Vabatahtliku töö ajaline maht aastas kokku (tundides)	1 800 000	2 100 000	1 900 000
Vabatahtliku tööd näidanud organisatsioonide osakaal andmeid esitanud organisatsioonide koguarvust	20%	26%	28%

Allikas: Statistikaamet (Lepp, Ü. 2008).

Selle alusel saame öelda, et 2004.-2006. aastal kasutas vabatahtlike abi keskmiselt 25% ühendustest, tehes kokku keskmiselt 1,93 miljonit tundi tööd aastas. Kui võrrelda seda Suurbritannia vastava näitajaga 2003. aastal (1,9 miljardit tundi), siis erineb see näitaja 984 korda. Samas aga rahvaarv erineb neil riikides vaid 45 korda (Suurbritannias 60,975,000; Eestis 1 342 000¹) siis peaks). Seega Suurbritannia elanikud panustavad vabatahtlikuna 22 korda rohkem elaniku kohta, kui Eestis (Suurbritannias 31,2; Eestis 1,4 tundi elaniku kohta).

Eesti Humanitaarinstituut (EHI)

2005.a. viidi EHI poolt läbi uuring, kus käsitleti põhjalikumalt vabatahtlike kaasamist mittetulundusühenduste tegevusse. Vastavalt uuringu raportile „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis: organiseerumise struktuur ja ressursid” (Rikmann jt, 2005) näitasid tulemused, et:

- Vabatahtlikku tööjõudu kaasab väljastpoolt organisatsiooni pidevalt neljandik kõigist vastanud organisatsioonidest, 37% on organisatsioone, kes vabatahtlikke mitte kunagi oma tegevusse ei kaasa.
- Sagedamini kaasavad vabatahtlikke naabruskonna arendamisega tegelevad organisatsioonid, religiooni, hariduse ja teaduse ning kultuuri ja kunsti valdkonnas tegutsevad ühendused.
- Vabatahtlike arv võrreldes eelmise aastaga on jäänud organisatsioonides enamasti samaks (60%) või kasvanud (21%). Kümnendik (10%) vabatahtlikke kaasanud organisatsioonidest teatas, et vabatahtlike osa nende organisatsiooni tegevuses on pigem vähenenud. Kõige enam on vabatahtlike arv kasvanud järgmistes valdkondades:
 - religioon (50% organisatsioonidest on vabatahtlike arv kasvanud)
 - ühiskonna areng (35%)
 - haridus ja teadus (32%)
 - looduskeskkond (29%)
 - sotsiaalteenused (27%)

¹ Allikad: <http://www.statistics.gov.uk/cci/nugget.asp?ID=6>, <http://www.stat.ee/18728>

Heateo SA/ uuringufirma AS Emor

2008.a. märtsis tegi AS Emor koostöös Heateo SA ja Heategevusfondiga Dharma uuringu eesmärgiga selgitada heategevusalast mõtteviisi ja hoiakud Eestis, kaardistada hetkeolukord ning tulevikupotentsiaal. Uuringu tulemused näitasid (TNS Emor, 2008):

- Aja panustamine on kasvanud

Uuringu tulemusena on näha, et võrreldes 2007. aastaga on kasvanud nende inimeste hulk, kes on loovutanud teiste heaks oma aega kas vabatahtlikuna heategevatel ettevõtmiste korraldamisel või läbiviimisel või olnud kellelegi tugiisikuks (22% 28%). Aega on teistest enam ja kasvavalt panustanud jõukamad ja kõrgematel ametipositsioonidel eestlased, pensioniealised (eelkõige talguvormis tegevused ja tugiisikuks olemine, sh ka lastelastele ja mitte-eestlased).

- Nii annetamine kui vabatahtlikuna panustamine on tõusuteel

Kui aastaga on kasvanud esemete annetamine (37% 42%), siis raha annetamine on jäänud samale tasemele (48%). Heategevusega kokkupuuteid on keskmisest enam naistel ja eestlastel. Kõrgema sissetulekuga elanike seas on toimunud suurimad muutused – taandunud on rahaliste annetuste tegemine, hüppeliselt on aga kasvanud kõikide teiste võimalike heategeva panuse vormide, sh ka oma aja panustamine. Noorte (15-24.a.) osalus vabatahtlikuna on langenud, kasvanud aga passiivsete vormide osakaal (eelkõige esemete annetamine või osalemine kontsertidel).

- Panustamine on läbimõeldum

Üldine valmisolek pühendada oma aega heategevusele või ühiskondlikes algatustes kaasalöömisele on aasta jooksul “selginenud” - eristuvad üha enam need, kes on valmis aega panustama ja need, kes selleks valmis ei ole (mõlemad “poolused” on kasvanud). Eelkõige on valmisolek kasvanud jõukamate eestimaalaste seas (nemad ka need, kes on eelkõige valmis töötama näiteks põhikohaga mittetulunduslikus organisatsioonis). Oma aega panustada eeldavate tegevuste puhul (tugiisikuks olek, vabatahtlikuna kaasalöömine) on enam potentsiaali kasvada läbi uute, varasema kogemusteta inimeste kaasamise läbi - neid, kellel on lähiaastatel soov kaasa lüüa suurem, kui neid, kes seda juba lähiminevikus teinud on. Kui tegelikkuses on vabatahtlikuna osalenud viimase aasta jooksul 16%, siis kindlasti valmis kaasa lööma on valmis 32% eestimaalastest (seda potentsiaali kasutas edukalt ära ka pärast käesoleva uuringu küsitlust toimunud “Teeme ära 2008” prügikoristusaksioon).

Margit Vutt (2005): Ekspertarvamus “Vabatahtliku tegevuse õigusliku reguleerimise vajadustest ja võimalustest”

Ekspertarvamus käsitletakse peamiselt vabatahtlikkusega seotud probleeme, nende põhjuseid ja õiguslikku tausta (sh vabatahtliku tegevuse definitsiooni, vabatahtliku õiguslikku seisundit, vabatahtlikule tema tegevusega seotud kulude katmist ja vabatahtliku sotsiaalseid garantiisid). Järeldusena tuuakse välja vajadused ja ettepanekud valdkonna õiguslikuks reguleerimiseks.

Anu Toots, Tõnu Idnurm, Maria Ševeljova (2006) “Noorte kodanikukultuur muutumas ühiskonnas”

Tootsi *et al.* uuring analüüsis Eesti noorte kodanikukultuuri ajalises dünaamikas. Ühe järeldusena tuli välja, et ühiskonna sotsiaal-majanduslik arengutase mõjutab tugevalt noorte teadmisi ja hoiakuid. Samas ei avastatud hoiakutes individualistlike joonte tugevnemist, mida 1990-ndate keskel prognoosisid mitmed noorsoo-uuringud. Toots *et al.* tõid välja, et uuringu põhjal joonistus kolmekihiline väärtushoiakute struktuur vastavalt hoiakute resistentsusele ja varieeruvusele keelegruppide vahel. Kõige kiiremini konsolideeruva hoiakute kihi moodustavad sotsiaalmajanduslike väärtustega seonduvad, teise – mõõdukalt progresseeruvasse kihti kuuluvad sotsiaalse sidususe ja võrdõiguslikkusega seonduvad hoiakud ja kolmandasse, alumisse kihti – isamaalised väärtused. Ühe probleemina toodi uuringus välja, et noorte osalus ja kaasatus erinevatesse noorteorganisatsioonidesse pole viimastel aastatel oluliselt kasvanud. “Vaid üle kolmandiku 2005. aasta uuringus osalenud Eesti teismelistest arvab, et nad osaleksid heategevuslikus raha- või toetusallkirjade kogumises. Soov vabatahtlikult kohalikke inimesi abistada on aastatega (alates 1999) vähenenud 52%-lt 44%-le. /.../ Vene koolide õpilased on oluliselt enam valmis töötama vabatahtlikena: vabatahtlikena kodukohas oli nõus töötama 75% vene linnakoolide, 38% eesti linnakoolide ja 42% eesti maakoolide õpilastest. 2005. aastal jääb ligi 2/3 eesti linnakoolide õpilastest kodanikualgatuslike tegevuste suhtes passiivseks.” (lk 65-66). Kuigi nad on üldjoontes valmis osalema, sõltub see, kas nad reaalselt aktiivsed on, kohaliku demokraatia arengust ning hariduspoliitilistest reformidest.

Ivi Proos, Ülo Kaevats, Juhan Kivirähk, Iris Pettai, Raivo Vetik (2006) “Demokraatia ja Rahvuslikud huvid. Eesti ühiskond – 2005”

Ivi Proos jt analüüsisid Eesti ühiskonnas toimunud olulisemaid sündmusi, mis mõjutasid otseselt või kaudselt demokraatia arengut Eestis. Uuringu käigus viidi läbi kolm üle-Eestilist sotsioloogilist uuringut demokraatia arenguga seotud valdkondades. Antud raport on esimene põhjalikum hinnang Eesti demokraatia toimimisele ja häiretele. Autorid näevad, et taolised raportid peaksid ilmuma regulaarselt, sest nende alusel saaks kaalutud otsuseid teha nii poliitilised liidrid ja otsustajad kui ka kodanikuühiskonna esindajad, ühingute ja seltside liikmed ning kohaliku elu eestvedajad.

AS Emor/ Väärtushinnangute uuring RISC

RISC rahvusvaheline seire- ja võrdlussüsteem töötati välja 1980. aastal Prantsusmaal Rahvusvahelises Sotsiaalsete Muutuste Uurimise Instituudis (*International Research Institute on Social Change*). AS Emor on väärtushinnangute uuringut RISC viinud läbi iga kahe aasta tagant alates 1998. aastast.

RISCi aluseks on rahvusvahelise väärtuste seiresüsteemi poolt välja töötatud sada indikaatorküsimumst inimeste igapäevase käitumise, valikute ja veendumuste kohta. Vastused on seotud inimeste sotsiaal-

demograafilise tausta, tarbimisharjumuste ning -eelistustega. RISCi süsteemi põhiküsimused on üles ehitatud väidetele, millega nõustumist/mittenõustumist märgivad vastajad 4-punktilisel Likert'i skaalal. Muuhulgas on uuringus käsitletud ka vabatahtlikkusega seotud hoiakuid.

Juba 1990ndate teisest poolest on Eesti elanike väärtusmaailma iseloomustanud selge trend stabiilsuse hindamise suunas ning see jätkus ka viimase kahe aasta jooksul. Tegemist on püüdlusega igapäevase elu ja ka kaugema tuleviku ennustatavuse suunas: teadmine, mis homme juhtuma hakkab, loob turvalise tunde. Sellest tulenevalt kohtavad muutused erinevates eluvaldkondades üha enam vastuseisu ja neid on üha keerulisem ellu viia. Kui varem "tehti ära", siis nüüd on sagedamini põhjust hakata mõtlema "muutuste juhtimisele". Uusi ideid levitada on järjest keerulisem.

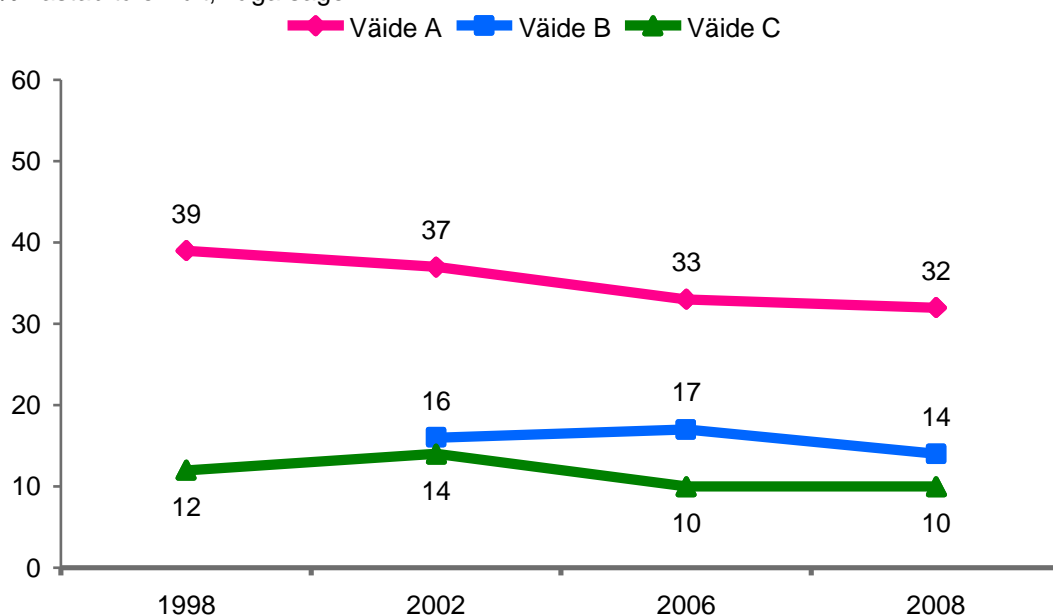
Väike nihe languse suunas iseloomustab ka valmisolekut teha kellelegi teisele midagi head, anda oma panus heategevusesse ja ühiskondlikku ellu. Läbi aastate on nende väärtuste kandepind veidi kõikuv, viimasel kolmel uuringuperioodil madalam kui varasematel aastatel. Ka võrdluses viie suure Euroopa riigi ja USA keskmisega on valmisolek anda oma panus ühiskondlikku tegevusesse Eestis keskmisest veidi madalam.

Sotsiaalse osaluse ja altruismi kui väärtustrendide langus hoiakulisel tasandil ei pruugi kohe otseselt korreleeruda heategevuslikest või muudest ühiskondlikest kampaaniatest osavõtjate arvuga. See sõltub kindlasti ka kampaaniate arvust, aktiivsusest ja turundusest. Küll aga on see märk sellest, et sotsiaalse aktiivsuse õhutamisel on paljuski tegemist vastuvoolu ujumisega. Saame siinkohal eeldada, et maksimaalne vabatahtlike osakaal 2008. aastal saab olla orientreeruvalt 32%.

Viimase kahe aasta jooksul on sotsiaalse osaluse langus toimunud sihtrühmades, kellele oli varem omane pigem keskmisest veidi kõrgem valmisolek teiste heaks midagi teha – muudest rahvustest ja noorte meeste, Virumaa ning suurte linnade elanike seas.

Selle aasta alguses on altruism pigem vanemate ja vene naiste väärtustrend, mis tähendab ennekõike soovi ümbritsevaid aidata ja kompromissivalmidust erinevate huvide ühitamisel. Noored on keskmisest kõrgema sotsiaalse panustamisvalmidusega, soovi ja usuga, et nad suudavad ühiskonnas midagi olulist ära teha.

Nõustumine sotsiaalse osaluse ja altruismiga seotud väidetega 1998-2008
 % vastab täielikult, väga sageli

- A: Minu elu suurimaks rõõmuks on teha kellelegi teisele midagi head
 B: on Teil tekkinud tahtmine anda praktilist abi kellelegi, kes on raskustes?
 C: Soovin aktiivselt osaleda ühiskonna elus ja kaasa aidata selle arengule

Vabatahtliku tegevuse minuteid keskmiselt päevas. Eesti. (EUROSTAT 2005, Comparable Time Use Statistics)

VANUS	PEREKONNASEIS KÕIK		PEREKONNASEIS TÖÖTAJAD		TUDENGID	
10-14a	7,4	Vallaline/lasteta 14,8	Vallaline/lasteta 14,2	Isced 1-2	7,2	
15-24a	10,8	Vallaline/lastega 6,7	Vallaline/lastega 6,5	Isced 3-4	7,1	
25-44a	11,3	Paaris/lasteta 14,5	Paaris/lasteta 13,4	Isced 5-	12,5	
45-65a	19,0	Paaris/lastega 11,8	Paaris/lastega 10,3	Keskmine	8,9	
65a-	15,8	Keskmine 12,0	Keskmine 11,1			
Keskmine	12,9					

Eurostat andmetest on näha, et nendel inimestel, kes tegelevad laste kasvatamisega on vabatahtlikuks tegevuseks vähem aega. Noortel, kellel veel lapsi pole ja üle keskealistel (45-65a), kelle lapsed on juba täiskavanud, on kõige rohkem aega vabatahtlikuks tegevuseks. Reeglina on kooliõpilastel vähe aega vabatahtlikuks tegevuseks, rohkem leiavad aja kõrgharidust ja rakenduskõrgharidust omandavad tudengid. Seega on siit näha, et 2 suurt tegurit, mis vähendavad vaba aega, mida kulutada vabatahtlikuks tegevuseks, on oma lapsed ja põhikool-keskkool.

2.4 Rahvusvahelised uuringud

Vabatahtlikkus on maailmas üsna uuritud valdkond ning sellest tulenevalt on otstarbekas vaadata ka mujal riikides läbiviidud uuringuid ning otsustada, kas ja mida oleks Eesti konteksti arvestades võimalik ja otstarbekas kasutada. Oluline ei ole siiski teiste riikide kogemuste otsene ülekandmine, vaid vaadata, mida sellise süsteemi võimalik kasutamine endaga kaasa toob. Meeles tuleb ka pidada, et võrdlevat statistikat vabatahtlike kohta on raske koguda, sest puudub ühine arusaam vabatahtliku tegevuse mõistest (Vabatahtliku Tegevuse Arengukava 2007-2010, lk 5).

Sobivate uuringute valikul lähtume kahest lähenemisest: esiteks, uuringute enda kasutamise sobilikkus Eesti kontekstis ja teiseks, millised on Eesti ajaloolis-kultuurilise taustaga sarnanevad riigid.

1. Uuringute sobilikkus ja ülekandmise võimalus

Teistest riikidest uuringute või muude kogemuste arvestamisel või ülevõtmisel mugandame faktoreid, mida Richard Rose on toonud välja raamistikuna poliitikate ülevõtmise otstarbekuse ja võimalikkuse kohta:

- Uuringu unikaalsus – teises riigis rakendatud uuringu arvestamise puhul tuleb silmas pidada selle uuringu unikaalsust, sest mida unikaalsem uuring, seda ebatõenäolisem on selle edukas rakendamine teises riigis, antud hetkel Eestis;
- Teiselt riigilt uuringu üle võtmiseks peab olema vahendite piisavus – inimesed/oskused institutsioonid, raha, poliitiline tahe jne. Mida võrdsemal tasemel riigid ressursside seisukohalt on, seda tõenäolisem on ka uuringu kordamine.
- Uuringu eesmärk – arvestatav uuring peab olema võimalikult selge põhjus-tagajärg seosega. Mida selgem on teatud skeemi rakendamise tagajärg, seda kergem on uuringut üle võtta ja konkreetse konteksti jaoks kohandada (Rose, 1993 lk. 118-142).

2. Milliseid riike ja uuringuid eeskujuks võtta?

Euroopa Rahvusvahelise Mittetulundusõiguse Keskus (ECNL) koostas USA Rahvusvahelise Abi Agentuuri (USAID) tellimusel Kesk- ja Ida-Euroopa riikide kodanikuühenduste jätkusuutlikkuse indeksi tarbeks põhjaliku ülevaate Kesk- ja Ida-Euroopas vabatahtlikke ja vabatahtlikku tegevust hõlmavatest seadustest (Hadzi-Miceva & Shea, 2008). USAID jätkusuutlikkuse indeksi Eesti raportis on Eesti ühendused märkinud osalemise ja kodanikuaktiivsuse taassündi ja seda eriti noorte hulgas. Avalikkus on järjest enam huvitatud vabatahtlikust tegevusest ning ühendused saavad koolitusi vabatahtlike kaasamiseks ja rakendamiseks (USAID 2008). USAID jätkusuutlikkuse indeksi tulemused põhinevad

ühenduste enesehinnangul ega ole seepärast kõige esinduslikumad, kuid see on ainus uuring, mille tulemused on võrreldavad nii riikide kui aastate kaupa. Antud uuringu tulemusi kasutame vabatahtlike keskkonda mõjutavate faktorite kirjeldamisel.

Kesk- ja Ida-Euroopa riikides tugineb ühenduste tegevus oluliselt vabatahtlikele. Johns Hopkinsi Kodanikuühiskonna Keskuse uuringute (2003) põhjal moodustavad vabatahtlikud kolmanda sektori tööjõust Tsehhis 35,5%, Slovakkias 29,7%, Poolas 20,8% ja Ungaris 18%.

Lisaks on ECNL praegu läbi viimas võrdlevat analüüsi ÜRO Vabatahtlike Keskusele (UN Volunteers) vabatahtlikku tegevust raamivaid seadusi ja poliitikaid puudutavatest arengutest ja algatustest üle maailma, sh vaadeldakse ka Eestit (fookus vabatahtliku tegevuse arengukavale ja sealt tulevatele algatustele). Analüüs valmib 2008. aasta sügisel.

Võrreldes teiste riikidega iseloomustavad Eestit vabatahtlikku tegevust toetavate ja reguleerivate seaduste puudumine. Positiivsena saab välja tuua vabatahtliku tegevuse arengukava 2007-2010 olemasolu, 2002.a. loodud vabatahtlikku tegevust toetav ja arendav Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskus, regulaarseid vabatahtlike kaasamise ja juhtimise koolitusi organisatsioonidele ning toimivat vabatahtliku töö värav (infovahendusteenus internetis).

1990ndate aastate lõpus vajasisid suhted riigi (avaliku võimu) ja kodanike vahel korrastamist ka väljaspool majanduselu. Inimesed olid riigist ja kodanikuksolemisest võõrandunud ning üldine elukvaliteet langes. Eesti riigi arengu- ja heaolutase soosib vabatahtliku tegevuse arengut. Inimesed otsivad materiaalse kindlustatuse ja heaolu kõrval midagi sügavamat ja tähenduslikku oma elus ning vabatahtlik tegevus pakub selleks võimalusi (vabatahtliku tegevuse arengukava 2007 – 2010, lk 6).

Kui riikidel on sarnased kultuurilised, makro-majanduslikud, sotsiaal-majanduslikud ja institutsionaalsed tingimused, on vabatahtlikkust mõjutavad faktorid ja protsessid nendes riikides tõenäoliselt võrreldavad. Selle loogika alusel oleks meile sobivaimateks võrdlusriikideks Kesk- ja Ida-Euroopa riigid, nt Läti, Leedu, Poola jt. Sellist valikut kinnitaks ka iga aasta läbi viidav USAID mittetulundussektori jätkusuutlikkuse indeks 29 Kesk- ja Ida-Euroopa ning endise Nõukogude Liidu riikide kohta. Kuna USAID jätkusuutlikkuse indeksi kohaselt (USAID, 2007) on Eesti nende riikide seas oma kodanikuühiskonna arengu poolest mitu aastat järjest olnud selgelt esikohal ja Eesti ühendused on selle piirkonna kõige arenenumad, siis oleks meie võrdlemine kaugemate, ent edukamate riikidega õigustatud, samuti nende kogemuste arvestamine ja mugandatud ülevõtmine.

Seega Eestile tuleks eeskujusid otsida mitte teistest Kesk- ja Ida-Euroopa riikidest, kus kodanikuühiskonna arenguvajadustele lähenetakse ükshaaval, kopeerides Lääne-Euroopas või USAs toimivaid mudeleid ja üksiklahendusi või luues unikaalseid süsteeme (nt protsendisüsteem Ungaris), vaid liikuda enamarenenud riikide suunas. Sealjuures tuleb meeles pidada, et Eestile lähemal asuvad pikema demokraatitraditsiooniga riigid, Skandinaaviamaad, ei ole meile antud valdkonnas parimaks eeskujuks. Skandinaaviamaade sotsiaal-majanduslik olukord on siinsest liialt erinev. Need ühiskonnad juhivad pigem sotsiaaldemokraatlikust mudelist, mis eeldab riigipoolset toetust ja sekkumist, samas kui Eesti on alates 1990ndatest hoidnud selgelt liberalistlikku suunda.

Eesti kodanikuühiskonda on suuresti kujundanud ja arendanud inimesed, kes on oma hariduse omandanud USAs ja Kanadas. USAs on vabatahtlikkus ühiskonna normaalne osa. Alexis de Toqueville väitis, et ameeriklaste valmisolek ja soov luua vabatahtlikke ühendusi, et rahuldada kogukonna vajadusi, on üks demokraatia põhihallikaid. See on üks alusteooriaid, mida Eesti kodanikuühiskonna ülestötamisel aluseks on võetud. Teine peamine töekspidamine, millest Eestis lähtutakse, on süsteemne ja kompleksne lähenemine kodanikuühiskonna arenguvajadustele. Kuna suhted avaliku sektori ja ühenduste vahel on juhtivate kodanikuühenduste meelest kõige paremini reguleeritud nendes riikides, kus seda soodustavad üleriigilised raamdokumendid (Inglismaal, Šotimaal, Iirimaa ja Walesis *Compact'id*, Kanadas *Accord*, Horvaatias raamleping), siis liiguti ka Eestis seda teed ja koostati Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsioon (EKAK). EKAKi loomise käigus tutvuti põhjalikult Inglismaa ja Kanada kolmanda sektori arenguga, sh vabatahtlikkuse teemaga. Samuti on vabatahtlikule tegevusele märgatavalt süsteemsemalt lähenetud Austraalia kodanikuühiskonna analüüsides, mida käesoleva uuringu raames kasutatakse.

Kokkuvõttes peame ühelt poolt arvestama oma sotsiaal-majanduslikku tausta, mis seab meid ühte gruppi Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega, teisalt arvestama meie kultuurilise tausta, väärtuste ja kogemustega, sh kodanikuühiskonna arenguga, mille kohaselt me pigem kuulume Lääne-Euroopasse ja eriti Anglo-Ameerika kultuuriruumi ja kolmandaks arvestatavate uuringute unikaalsuse, ressursimahukuse ja eesmärkidega. Selle põhjal arvestame järgmiste uuringutega:

Colin Rochester *"Making sense of volunteering. A literature review"*, 2006.

Tegemist on teoreetiliselt ja epiiriliselt hea ülevaatega Inglismaa kodanikuühiskonnast ja vabatahtlikust tegevusest. Rochester on põhjalikult käsitlenud erinevaid lähenemisi vabatahtliku tegevuse uurimisel, tuues välja mitu erinevat vabatahtlikkuse ja vabatahtlike liigitamise alust. Lisaks sellele annab ta ülevaate olulisematest statistilistest näitajatest Inglismaa vabatahtliku tegevuse kohta. Rochesteri raport on heaks eeskujuks Eesti vabatahtlike uurimiseks, olles sobilik nii uuritud kultuuriruumi kui ka uuringu enda ülesehituse poolest.

Michael H. Hall “*Measurement Issues in Surveys of Giving and Volunteering and Strategies Applied in the Design of Canada’s National Survey of Giving, Volunteering and Participating*”, 2001.

Michael Hall analüüsis annetamist ja vabatahtlikku tööd Kanadas. Ta rõhutas, et kuigi seda valdkonda on Kanadas palju uuritud, ei ole ühtki analüüsi tehtud selle osas, kuivõrd kvaliteetsed on uuringutes kasutatavad ankeedid ja nende alusel kogutud andmed. Oma artiklis pöörab ta tähelepanu vabatahtliku tegevuse uurimiseks tehtavatele ankeetidele ning toob välja ettepanekuid, kuidas uuringut nii üles ehitada, et selle abil kogu vajalik info kätte saada. Näitena toob ta Kanadas 1997. aastal läbi viidud rahvusliku andmise, vabatahtliku tegevuse ja osaluse küsitluse (*National Survey of Giving, Volunteering and Participating*).

Halli artiklis on lisaks piisavalt täpselt välja toodud vabatahtlikuna osalemise viisid, mis sobituvad väga hästi Eesti konteksti. Kuigi tema nimekirjale lisanduvad spetsiifiliselt Eestit iseloomustavad osalusviisid (nt Kaitseliit), on Kanadas väljatöötatud tegevuste loetelu heaks aluspunktiks käesoleva uuringumudeli koostamiseks.

Judy Esmond ja Patrick Dunlop “*Developing the Volunteer Motivation Inventory to Assess the Underlying Motivational Drives of Volunteers in Western Australia*”, 2004.

See Austraalias läbi viidud uuring keskendus motivaatoritele, mis inimesi vabatahtliku töö juurde toob. Esiteks aitab see organisatsioonidel astuda samme, et vabatahtlikke leida ja värvata, sh koostada täpsalt soovidele-vajadustele vastav värbamisprogramm. Teiseks aitab motivaatorite tundmine suunata vabatahtlikke “tööle” just sinna valdkonda, mis neid enim huvitab ja innustab. Ja kolmandaks, motivaatorite tundmine aitab organisatsioonidel kord juba ligi meelitatud vabatahtlikke organisatsiooni juures ka edaspidi hoida. Nende uuringuobjektiks olid inimesed, kes erinevatel põhjustel on vabatahtliku tegevusega alustanud. Uurides neid motiveerinud faktoreid, saab teha järeldusi laiema üldsuse ja läbi selle ka potentsiaalsete uute vabatahtlike kohta.

Lisaks Esmondi ja Dunlopi poolt välja toodud 10 motivaatorite liigile on antud uuringuaruandes vabatahtlikuna tegutsemise põhjustena välja toodud ka mujal kirjanduses käsitletud vabatahtlike motivaatorid (nt Schindler-Rainman ja Lippit, 1977; United Way of America, 1989; Kotler, 1996; Danson, 2003; Macduff, 2005; Vene, 2005; Rochester, 2006; Measham ja Barnett, 2007; Kenti vabatahtlike Keskus; Hadzi-Miceva ja Shea, 2008).

3. Uuringus kasutatav terminoloogia

3.1 Põhiterminid

Antud alaosa eesmärk on **anda ülevaade uuringu raames kasutatavast terminoloogiast**, sh välisriikide analoogsetes uuringutes kasutatav terminoloogia, mis sobitub Eesti konteksti. Terminoloogia alaosa on vajalik töö piiritlemiseks ning küsitlusankeetide ettevalmistamiseks ja kordusuuringutes kasutamiseks. Uuringu tegemisel soovitame kasutada Vabatahtliku Tegevuse Arengukavas 2007-2010 kasutatud terminoloogiat, millele lisanduvad kodanikuühiskonna sõnaraamatus ja Wikipedias kasutatud mõisted. Üheselt mõistetava terminoloogia väljatoomine on oluline, kuna vabatahtliku tegevuse mõiste osas valitseb segadus: mõnikord peetakse vabatahtlikuks tegevuseks ka seda tegevust, mida tehakse tasuta enda või oma lähedaste heaks. Samuti peetakse vabatahtlikuks tegevuses mõnikord ka sellist tegevust, mille eest tasutakse, kuid vähem, nt alla vastava tegevuse turuhinna.

Vabatahtlikega seostuv kõige laiem mõiste on **kodanikuühiskond**. Kodanikuühiskonna uurimis ja arenduskeskus (KUAK, 2007) on kodanikuühiskonda näinud kui riigist ja ärielus suhteliselt sõltumatut ühiskonnasfääri, mille sees üksikisikud ja rühmad teevad koostööd selleks, et edendada oma huve ja väärtusi. Kodanikuühiskond tasakaalustab äri sektori ja avaliku võimu mõju ühiskonnas – seetõttu on mõnikord sünonüümina kasutusel väljend kolmas sektor. Kodanikuühiskonna tähtis osa on mittetulundussektor, aga vahel loetakse selle osadeks ka ajakirjandust, poliitilisi parteisid, kohalikke omavalitsusi, usuühendusi, ametiühinguid, väikeettevõtteid jne. – seega mitte ainult ühiskonna seda osa, mis seaduse mõttes on mittetulunduslik, ehk nn. kolmandat sektorit. Sellisel juhul on silmas peetud nende tasakaalustavat mõju ühiskonna teistele võimukeskustele.

Termini teine tähendus on ühiskond, kus inimese põhiõigused ja -vabadused on kaitstud ning kus tal on võimalik poliitilisi otsuseid mõjutada, mh. nende arutamisel ja elluviimisel aktiivselt osaledes. Sellise ühiskonna üks osa on riigist ja ärielus suhteliselt sõltumatu ühiskonnasfäär, sh. mittetulundussektor (vt. esimest definitsiooni). Kolmandaks, Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK) definitsiooni järgi mõistetakse **kodanikuühiskonna** all „inimeste omaalgatuslikku koostööd oma huvide järgimiseks ning avalike asjade arutamises ja otsustamises osalemiseks, samuti seda koostööd võimaldavaid ühendusi, võrgustikke ja institutsioone”. See on ingliskeelse termini *civil society* (vahel ka *civic society*) sõnasõnaline vaste; tõlkena on vahel kasutusel ka tsiviilühiskond (võrdle: osalusdemokraatia).

Kodanikuharidus on oskuste, teadmiste ja väärtushinnangute kujunemise protsess, mis toetab aktiivset ja vastutustundlikku ühiskonnaelus osalemist. Kodanikuks haritud inimene soovib, saab ja oskab oma elu juhtida, ühiskonnaelu mõjutada ja otsustes kaasa rääkida ning on seeläbi otseselt seotud vabatahtliku tegevusega. Teisisõnu on tal nii tahe, võimalused kui ka pädevus teostada end täieõigusliku kogukonnaliikmena. Kodanikuharidus ei võrdu kodakondsusharidusega, vaid selle eesmärk on toetada kogu riigi elanikkonna valmisolekut õppimiseks, elamiseks ja töötamiseks demokraatliku ühiskonna liikmena. Kodanikuhariduse kaudu taastoodetakse kodanikuühiskonda, tagades keskkonna, kus aktiivseks kodanikuks olemist väärtustatakse (Avatud Eesti Fond, 2008).

Antud uuringus kasutame ka mõistet **kodanikuühendus** (ka kodanikeühendus), see tähistab üksikisikute (mitte avaliku võimu asutuste või juriidiliste isikute) poolt mittetulunduslikel eesmärkidel asutatud organisatsiooni (KUAK, 2007). Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonis ning Kodanikualgatuse toetamise arengukavas 2007-2010 on kodanikuühendust kasutatud sünonüümina "mittetulundusühendusele". Kodanikuühenduste juriidilised vormis on mittetulundusühing, sihtasutus ja seltsing.

Vabatahtlikku tegevust on vaadatud kolmest perspektiivist lähtuvalt (Rochester 2006). Esiteks võib seda käsitleda kui tasuta tööjõudu, mis toetab avaliku sektori organisatsioonide tööd, mistõttu tuleks vabatahtlikele läheneda sama mudeli alusel, millega reguleeritakse tavapäraseid töösuhteid. Teiseks, vabatahtlikku tegevust võib vaadata kui osa kodanikuühiskonnast, olles seotud erinevate kodanikeühenduste ja kodanikuaktiivsusega. Kolmandaks, vabatahtlikku tegevust võib pidada aja veetmise viisiks, mis lisaks tegijate isiklikule kasule toob kaasa hüvesid ka teisele.

Vabatahtlik tegevus on oma aja, energia või oskuste pakkumine vabast tahtest ja tasu saamata. Vabatahtlikud aitavad teisi või tegutsevad peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks. Oma pereliikmete abistamist ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks (*Vabatahtliku Tegevuse Arengukava 2007-2010*). Vabatahtliku tegevuse (*volunteerism*) all mõistetakse tegevusi, mida viivad ellu üksikisikud, ühendused või juriidilised isikud üldiseks hüvanguks, omast vabast tahtest ning ilma kavatsuseta saada rahalist kasu. Vabatahtlik tegevus toimub väljaspool mis tahes tööalast, ärialast või avaliku teenistuse alast suhet (Inter-Parliamentary Union *et al.*, 2004).

Antud uuringu seisukohast on oluline mõista ka avaliku huvi konseptsiooni, kuna uuringus kasutatakse vabatahtliku tegevusena ainult sellist tegevust, mida tehakse avalikes või ühishuvides ehk mitte ainult enda, oma pere või lähedaste heaks. Avaliku huvi seisukohast on olulised **ühishüvised** ehk sellised

hüved, mida ei kasutata eratarbimiseks, vaid millest on huvitatud riigi kui kogukonna liikmed tervikuna ja mis on kõigile kättesaadavad (nagu loodus, turvalisus, kultuur jne). Avalikes huvides tegutsemine tähendab mingile avalikule hüvele kaasaaitamist. Hüve on avalik siis, kui see puudutab enamiku ühiskonnaliikmete heaolu või suuremate sotsiaalsete gruppide hüve. Tegevus kitsamalt piiritletud grupi heaks võib samuti olla avalikes huvides, nt. kui see rühm on ebasoodsas olukorras võrreldes muu ühiskonnaga ja seega suurendab selle toetamine ühiskondlikku õiglust. Tulumaksuseaduse § 11 lõige 2 punkt 1 kohaselt peab tulumaksusoodustusega mittetulundusühing ja sihtasutus (edaspidi ühing) tegutsema avalikes huvides.

Avalikes huvides tegutsevate isikute hulka ei kuulu ühingud, mille tegevuse eesmärk ei ulatu kaugemale selle liikmete või asutajate teatud erahuvide rahuldamisest. Vastavalt tulumaksuseaduse parandusele (jõustunud 1. jaanuaril 2007) ei käsitle seadus avalikes huvides tegutsevatena kutseorganisatsioone, ettevõtluse toetamise organisatsioone, ametiühinguid ega poliitilisi ühendusi. Kodanikeühendustest on seni vaid väike osa lülitatud Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud avalikes huvides tegutsevate tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja, mis lähtub Tulumaksuseaduse definitsioonist. Siinkohal on ettepanek selguse mõttes rakendada ülejäänud ühenduste puhul edaspidi mõistet *ühiskondlik huvi* ning *ühiskondlikes huvides tegutsemine* – on samatähenduslik kuid ei viita Tulumaksuseaduse alluvusele (vt ka p 2.3).²

Vastavalt "Vabatahtliku tegevuse arengukavale" võib vabatahtliku tegevuse jagada tinglikult kaheks:

1. omaalgatuslikuks ning organisatsioonide juhitud vabatahtlikuks tegevuseks. **Omaalgatuslik vabatahtlik tegevus** on vabatahtlikuna tegutsemine omal algatusel ja iseseisvalt. **Organisatsioonide korraldatud vabatahtlik tegevus** on vabatahtlikuna osalemine mõne organisatsiooni algatatud ja korraldatud tegevustes;
2. ühekordseks ning regulaarseks vabatahtlikuks tegevuseks. **Ühekordne vabatahtlik tegevus** tähendab, et vabatahtlikud abistavad konkreetse tegevuse, ürituse või projekti läbiviimisel või reageerivad väljakutsele. **Regulaarne vabatahtlik tegevus** tähendab, et vabatahtlikud tegutsevad regulaarselt pikema aja jooksul. (Vabatahtliku Tegevuse Arengukava 2007-2010, lk 4).

Vabatahtlik töö on mõiste, mida igapäevaelus kasutatakse samatähenduslikuna vabatahtlikule tegevusele. Mõistet „vabatahtlik töö“ kasutab nt Statistikaamet, kes mõõdab kasumitaotluseta organisatsioonides vabatahtlike poolt tehtud töö hulka tundides³. Kuna tegutsemine vabatahtlikuna ei

² Avaliku huvi pikemat lahtiseletust ning Tulumaksuseaduses avalikes huvides tegutsevate valdkondade loetletu vt Eesti Maksu- ja Tolliameti veebilehelt. <http://www.emta.ee/?id=14383>

³ Aruande "Kasumitaotluseta organisatsioonid" koostamise juhend,

ole kajastatud Eesti Vabariigi tööseadusandluses, siis on otstarbekam vääritimõistmise vältimiseks kasutada järjepidevalt terminit vabatahtlik tegevus (Vabatahtliku Tegevuse Arengukava 2007-2010, lk 4).

Vabatahtlikkust iseloomustavad neli mõõdet: vaba tahe, palga puudumine, struktureeritud tegevus ja määratud kasusaajad (Cnaan *et al*, 1996). Eesti kodanikuühiskonna lühisõnastikus on vabatahtlikkuse kohta välja toodud kaks peamist tunnust. Esiteks, mittetulundusühingute ja seltsingute liikmeks on astunud vabatahtlikult. Selle tunnuse alusel erinevad nad nt. korteriühistutest, mille liikmeks astumine on seadusega kohustuslik, ning nendest usuühingutest, millesse lapsed astuvad vanemate avalduse alusel. Teiseks, vabatahtlikkust võib vaadata kui töö tegemist ühiste eesmärkide nimel ilma rahalist tasu saamata; (ing *volunteering*).

Vabatahtlik on vabatahtlikus tegevuses osalev inimene; inimene, kes osaleb mittetulundusühenduse või muus avalikku huvi edendavas tegevuses oma vabast ajast ilma rahalise tasuta. Osalemine võib olla ainult ühekordne (nt. mingi ürituse organiseerimisel) või regulaarne. Tegutsemine vabatahtlikena ei tekita töösuhet ja see ei ole kajastatud Eesti tööalastes seadustes. Eesti kodanikuühiskonna lühisõnastik).

Wikipedia, kõigi soovijate poolt vabalt täiendatav internetipõhine teatmik, määratleb vabatahtlikkust kui inimeste valmisolekut ja tahet töötada teiste heaks selle eest rahalist kasu saamata. Vabatahtlikud võivad olla erialainimesed nagu näiteks päästetöötajad, giidid, abilised, õpetajad, misjonärid, kirjutajad jne. Aga enamik töötab siiski hetke ajendil, vastates mingile konkreetsele vajadusele või täites mingit ülesannet, näiteks otsitakse kaduma läinud kast või juhatatakse oma teed kaotanud inimest. Majanduses on vabatahtlik töö tasustamata töö (ing *unpaid employment*). Seda võidakse teha altruistlikel põhjustel, näiteks heategevuse korras hobina, ühiskondliku tööna või ametitööna, või kogemuste saamise eesmärgil. On inimesi, kes pühendavad terve oma elu vabatahtlikule tegevusele ja neil puudub nõ "päristöö".

Tasustamise puhul tuleks eristada:

1. ÜRO ja ILO määravad vabatahtlikkust kui kasumit mittetaotleva organisatsiooni heaks töötamist palga eest, mis on allpool turuhinda;
2. Töö, mille eest ei saada mingit tasu, vaid kaetakse ainult töö tegemisega seotud kulud (EcoSoc 2006, lk. 8-10).

Uuringus kasutatava definitsiooni järgi ei käsitle me tasustatud tööd vabatahtliku tööna.

<http://www.stat.ee/public/files/aruandevormid/2007/200011009-juhend.pdf>

3.2 Vabatahtlike sotsiaalne taust

Vabatahtlike tegevusvalikuid ja panustamise taset mõjutavad nende vanus, sotsiaalne kuuluvus, haridus, usk (religioon), hoolitsetavate olemasolu (lapsed jne), päritolu (rahvus) ja sugu; samuti on oluline vabatahtlike geograafiline päritolu, elukoha tüüp (maa või linn, rikas või vaene piirkond jne) ning oluline on ka see, kas inimesed on oma elukohaga üldiselt rahul või mitte (Rochester, 2006). Käesoleva uuringu küsimustes on plaanis uurida nii vastanute sotsiaalset tausta kui tegevusvaldkondi, kuid motivaatorite mudelis (vt p 4) neid lihtsuse ja funktsionaalsuse säilitamise eesmärgil eraldi välja ei ole toodud.

3.3 Vabatahtlike tegevusvaldkonnad

Vabatahtlikud jagunevad mitmete erinevate tegevusvaldkondade vahel, sarnaselt kodanikuühenduste tegevusvaldkondadega: näiteks sport, kultuur, sotsiaaltöö, tervishoid, haridus, noored, keskkonnakaitse, hädaabi, poliitika, tarbijakaitse, arenguabi jne. Vastavalt sellele võib välja tuua erinevusi vabatahtlike tööülesannetes. Euroopas on peamisteks valdkondadeks tervis, sotsiaalhoolekanne, sport, laste- ja noorsootöö, religioon, kunst, kultuur, ning haridus (Hal *et al* 2004, lk 16-17).

Vabatahtlike tegutsemisvaldkondade koostamise aluseks on võetud Vabariigi Valitsuse määrusega nr 279 22.12.2006 (Tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja koostamise kord ning asjatundjate komisjoni moodustamise kord ja töökorraldus) määratud ühingute tegevusalade loetelu, mida on täiendatud ja kohandatud, st antud uuringus kasutame järgmist vabatahtlike tegevusvaldkondade määratlust:

1. Ajaloolise pärandi säilitamine, s.h. muinsuskaitse
2. Arengukoostöö
3. Külaliikumine/ kohaliku elu edendamine
4. Haridus ja teadus
5. Heategevus
6. Humanitaarabi
7. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse, nt usulised, rassilised, sooliste või põgenike kaitse
8. Korrakaitse/sisejulgeolek, nt naabrivalve, kaitseliidus osalemine või abipolitsei tegevus
9. Kultuur ja kunst, nt. kultuuriseltsid
10. Laste ja noorte huvide kaitse, nt koolide ja laste hoolekogud, lastevanemate liidud jms
11. Noorsootöö, nt noortejuhid, noortekeskused jms
12. Keskkonnakaitse, loodushoid
13. Loomakaitse
14. Religioon, nt. usulised ühendused
15. Sotsiaaltöö, sh tõrjutud gruppidega tegelemine, nt töötud, kriminaalhooldusalused, alla vaesuspiiri elavad inimesed jms
16. Sotsiaalne või majanduslik areng
17. Sport ja kehakultuur, nt spordiseltsid, spordiüritused jms

18. Tervishoid
19. Vähemusrahvuste kultuuri edendamine ning lõimumine
20. Tarbijakaitse

Oluline on ka märkida, et eksisteerib veel mitmesuguseid ühendusi, nt ametiühingud, poliitilised erakonnad, korteriühistud, kutseliidud jms, kuid need ühingud on asutatud pigem erahuvidest lähtuvalt ning seega ei kuulu antud uuringus vaatlusele.

3.4 Vabatahtlikkuse määr

Üks võimalus vaadata vabatahtlikkust on käsitleda seda vaba aja veetmise vormina (Stebbins 1996; Stebbins ja Graham, 2004). Selle käsitluse keskmes on inimese loomupärane, sisemine (*intrinsic*), mitte väline (*extrinsic*) motivatsioon vabatahtlikuna tegutseda. Vabatahtlikus tegevuses on võimalik osaleda erineval määral. Kõige tugevam on nn *tõsine vaba aja vabatahtlikkus*, so vaba tahte süsteemne tegevus, mille kaudu loodetakse rakendada erialaseid teadmisi ning oskusi või saada neid ka juurde (Stebbins 2004, lk 5). Teine määr vaba aja vabatahtlikkuses on *juhuslik vabatahtlikkus* (ing *casual volunteering*), nt võileibade tegemine lastelaagris või piletite müümine, ning kolmas *projektipõhine vabatahtlikkus*, mis on lühiajaline, ühekordne või juhuslik nt spordiürituse korraldamine.

Antud uuringus kasutatakse vabatahtlikus tegevuses osalemise määra kirjeldamiseks tegevuses osalemise rolli aktiivsuse/intensiivsuse alusel järgmisi kategooriaid:

1. *Eestvedaja*: ettevõtmete algataja, ühenduse juhtija, juhendaja jms;
2. *Aktiivne osaleja*: osaleb aktiivselt ühenduse tegevuses, erinevates ettevõtmistes, pigem pikaajaline;
3. *Kaasalõoja/ abiline*: abiks üksikutel ettevõtmisel, ühenduse üritustel, pigem episoodiline vabatahtlik töö.

3.5 Vabatahtliku tegevuse tüübid

Alloleva vabatahtliku tegevuse tüpoloogia aluseks on mitmed erinevad klassifikaatorid, mida välisriikides vabatahtlikkuse liigitamisel kasutatud on. Ühe lahendusena on Michael H. Hall (2001) välja pakkunud vaadata vabatahtlikku tegevust vastavalt erinevatele tegutsemisvaldkondadele. Analüüsid vabatahtliku tegevuse mõõtmise ja kaardistamisega seotud probleeme, jagas ta vabatahtliku tegevuse vastavalt tööülesannetele 15 erinevaks liigiks (allolevas jaotuses on viited ühendusele sulgudes, kuna antud uuringu fookuses on ka omaalgatuslik vabatahtlik tegevus):

1. Küsitlemine, kampaanias osalemine ja vahendite kogumine (ing k. *canvassing, campaigning, fundraising*)
2. Nõukogu, komisjoni vms juhtimine või liikmeks olemine (ing k. *unpaid member of a board or committee*)
3. (Ühenduse nimel) vabatahtlikuna teavitustöö tegemine, harimine, avaliku arvamuse mõjutamine jms (ing k. *provide information or help to educate, influence public opinion or lobby others on behalf of an organization*)
4. Ühenduse tegevuste või ürituse korraldamine või juhtimine (ing *help to organize or supervise activities or events for an organization*)
5. Konsulteerimine, juhtimine, kontori-või sekretäri töö tegemine (ing *consulting, executive, office, or administrative work*)
6. (Ühenduses eest) vabatahtlikuna koolituste tegemine või juhendamine (ing *teach or coach for an organization as an unpaid volunteer*)
7. (Ühenduse kaudu) vabatahtlikuna sotsiaaltöö tegemine, sh nõustamine, külastamine jms (ing *provide care or support as a volunteer through an organization, including counselling and friendly visiting*)
8. (Ühenduse kaudu) vabatahtlikuna tervishoiuteenuste pakkumine, nt haiglates või eakate inimeste kodudes (ing *provide any health care as a volunteer through an organization such as a hospital or a senior citizens home*)
9. Vastastikkuse abi gruppides toetjaks olemine, nt üksikvanemate, raskesti kasvatatavate laste vanemate või anonüümsete alkohoolikute gruppides (ing *assistance to anyone as a member of a self-help mutual aid group such as a single parents group, a bereaved parents group or AA [Alcoholics Anonymous]*)
10. (Ühenduse kaudu) vabatahtlikuna toidu ja muude kaupade kogumine, pakkumine ja kohaleviimine (ing *collect, serve, or deliver food or other goods as a volunteer through an organization*)
11. Ühenduse maja või kontori korras hoidmine, remontimine või ehitamine (ing *help to maintain, repair or build facilities for an organization*)
12. (Ühendusele) vabatahtlikuna transpordi pakkumine (ing *volunteer driving on behalf of an organization*)
13. Esmaabi pakkumine, tuletõrjes või päästetöodes osalemine (ing *help with first-aid, fire-fighting or search and rescue*)
14. Keskkonna ja loomade kaitsmine (ing *activities aimed at protecting the environment or wildlife*)
15. Koolide, usuühingute, külaseltside jms aitamine ja toetamine (ing *help given to schools, religious organizations, community associations, etc.*)

Eesti konteksti arvestades on oluline lisada veel korrakaitse (nimetatud ka sisejulgeoleku valdkonnaks), mis hõlmab selliseid tegevusi nagu kaitseliidus osalemine, naabrivalve, abipolitseinikuks olemine jms.

Sarnasel alusel on vabatahtlikku tegevust uurinud Colin Rochester (2006, lk 11), kes on protsentuaalselt välja toonud enamlevinud osalemisviisid. Inglismaal läbi viidud küsitluse põhjal on kõige tavalisemaks vabatahtlikuna osalemise viisiks rahakogumiskampaaniates või sponsorüritustel osalemine (53% vastanutest). Järgnevad ürituste korraldamine ja ettevõtmistel kaasaaitamine (49%), grupi või komisjoni juhtimine (29%), transporditeenuse pakkumine (23%), nõu või teabe andmine (23%), inimeste külastamine (20%), kontori-, sekretäri- või administratiivtöö (18%), juhendamine või on mentorlus (14%), organisatsiooni või ettevõtmise esindamine (12%), kampaania korraldamine (8%) ja muu praktiline abi (28%).

Nende lähenemisi täiendab hästi ÜRO poolt vabatahtlikkuse aasta raames välja töötatud süsteem, mille aluseks võeti Lyons *et al* poolt 1998. aastal kirja pandud paradigmad. Vastavalt ÜRO käsitlusele oleksid neli vabatahtlikkuse tüüpi järgmised (Davis Smith, 2000; Dingle, 2001; Rochester, 2006):

1. Vastastikune abi või eneseabi (ing *mutual aid or self-help*): tõenäoliselt vanim vabatahtliku tegevuse vorm, kus sarnaste probleemide, murede ja tingimustega inimesed teevad koos tööd, et neid küsimusi adresseerida või olukorda parandada. Seda on kirjeldatud ka kui vabatahtlikku tegevust „meie poole, meile”.
2. Filantroopia või teenused teistele (ing *philanthropy and service to others*): see on peamine vabatahtliku tegevuse vorm, millega enamik inimesi Euroopas end samastab. Tavaliselt hõlmab see organisatsiooni, kes värbab vabatahtlikke, et pakkuda ühele või mitmele grupile mingit teenust.
3. Osalemine otsustusprotsessis (ing *participation*): vabatahtlikuna igal tasandil poliitilises või mõnes muus otsustamisprotsessis osalemine, kaasaraääkimine.
4. Eestkoste või kampaaniates osalemine (ing *advocacy or campaigning*): kollektiivne tegevus eesmärgiga tagada või ära hoida mingit muutust, nt arengud, mis ohustavad keskkonda või võitlus paremate teenuste eest (nt HIV-positiivsetele inimestele).

Kolmas viis vabatahtlikkuse kaardistamiseks on vaadelda vabatahtlike pühendumise astet, tehes vahet pikaajalise ja lühiajalise vabatahtliku vahel (Danson, 2003; Macduff, 2005). **Pikaajaline vabatahtlik** on pühendunud nii organisatsioonile kui ka vabatahtlikule tegevusele üldiselt. Pikaajalised vabatahtlikud otsivad ise organisatsiooni, mis aitab neil tegutseda neile tähtsa teema või põhjuse nimel. Nad justkui värbavad end ise. Peale selle on nad kasvavalt, aina tihedamini organisatsiooniga seotud. Sageli toovad neid konkreetse organisatsiooni juurde nende sõbrad. Pikaajalised

vabatahtlikud kujundavad oma tööülesanded tihtipeale ise ega vaja alati otsest käsku, et millegagi tegelda, mugandades oma aega ja energiat, kuidas vaja. Nad on valmis tegema igasugust tööd, kuigi see ei pruugi alati olla põnev või väärikas.

Ajutised või ka lühiajalised vabatahtlikud on rohkem huvitunud teemadest, mis ei nõua suurt pühendumist ning satuvad organisatsiooni juurde läbi juhusliku ürituse või on "sunnitud" koostööd tegema, kuna sõber või tööandja seda palub/nõuab. Nad ei näe organisatsiooni või enda osalemist selle töös oma elu keskse osana. Nad otsivad tavaliselt konkreetset ja selgelt (ka ajaga) piiritletud tööd ja tahavad kohe teada saada, mida neilt täpselt oodatakse ja kui kaua nad peavad tegutsema. Nad eelistavad teha ühte kindlat tööd ning kuigi nad võivad olla vabatahtlikud terve oma elu, ei püsi nad pikalt ühe organisatsiooni juures.

Macduff (2005) soovib kasutada ajutise/lühiajalise vabatahtliku kirjeldamiseks sõna episoodiline ja eristab kolme tüüpi:

1. *Ajutine episoodiline vabatahtlik*, kes pühendub mingile ettevõtmisele paar tundi või maksimaalselt päeva. Näiteks jagab ta veepudeleid maratonil, teeb leibu kodutute jõulupeol, koristab keskkonnareostust. Sellised vabatahtlikud tegutsevad tavaliselt grupiviisiliselt, talgupõhiselt ja nende peale pikemas perspektiivis väga loota ei saa.
2. *Ülemineku või vahepealse aja vabatahtlik*, kes on mingi ettevõtmisega regulaarselt seotud, aga ainult lühiajaliselt (vähem kui 6 kuud). Näiteks tudeng, kes teeb mõnes organisatsioonis praktikat.
3. *Juhuvabatahtlik*, kes korraga pühendub vähe aega, ent kelle peale korraldajad loota võivad (kui kutsutakse, siis enamasti tuleb). Ta ei ole pühendunud ühelegi kindlale ettevõtmisele, vaid tuleb vajadusel appi. Näiteks käib igal aastal metsa koristamas.

Danson (2003) on määranud veel ühe tüübi, *siirdevabatahtlikud*, kelle jaoks vabatahtlik tegevus on viis, kuidas ühiskonda taassulanduda, nt tööturule sisenevad koduperenaised, ühiskonnast mingil põhjusel emotsionaalselt kaugenenud inimesed, kellel oleks raske muul viisil taas oma kohta leida, puuetega inimesed, kes omandavad uusi oskusi jms. (Danson, 2003).

Vene (2005) on vastavalt uurimustöö käigus läbi viidud küsitlusele samuti vabatahtliku tegevuse jaotanud kolme gruppi. Esimese grupi moodustavad minimaalse aja ja pühenduvusega tööd, nt talgud, kus vabatahtlikud ei ole kohustatud pikemaajaliselt midagi tegema, vaid piirduvad ühekordse endale huvipakkuva ettevõtmisega. Teise grupi kuuluvad tegevused, kus aja ja pühenduvuse kulu on natuke suurem, näiteks võib tegemist olla harva, ent regulaarse tegevusega. Kolmandaks on professionaalsed vabatahtlikud tegevused, kus aja ning pühenduvuse kulu on suhteliselt suur. Ta toob

näiteks erinevad projektijuhid, kes on kindlal perioodil projektiga seotud ning pühendavad nädalas vähemalt viis tundi vabatahtlikule tööle.

Vabatahtlikkuse liigitamisel pika- ja lühiajaliseks on oluline ka see, kas tegevuse edukaks läbiviimiseks on vajalik erialane väljaõpe või mitte. Esimesel juhul võib episoodilist vabatahtlikku siiski lugeda pikaajaliseks, sest töö tegemine nõuab ühelt poolt väljaõpet ning teiselt poolt pühendumist oma erialale, nt tasuta arstiabi pakkumine või päästetööde juhtimine.

3.6 Vabatahtlikkuse tüüpide mudel

Tulenevalt asjaolust, et seni eri riikides läbi viidud uuringud kasutavad erinevaid vabatahtlikkuse liigitamise viise, valis analüüsi töögrupp konsensusel välja kõige selgema ja reaalse eluga seostatavama klassifikatsiooni vabatahtliku tegevuse tüüpidest: Halli (2001) vabatahtliku tegevuse tüüpide nimekirja. Halli nimekiri seostati vabatahtlike pühendumuse astet näitava jaotusega pika- ja lühiajalise vabatahtliku tegevuse vahel (Danson, 2003; Macduff, 2005). Töögrupp koostas nende käsitluste põhjal vabatahtlikkuse tüüpide mudeli.

Mudeli aluseks sobivad antud käsitlused kahel põhjusel:

1. need käsitlused on välja töötatud riikides, mida võib vabatahtlikkuse valdkonnas suuresti tänasele Eestile eeskujuks tulla (Anglo-Ameerika riigid);
2. nende uuringute koostamisel on kasutatud ankeete, mis sarnanevad antud uuringu raames planeeritud ankeetküsitlusele. Eestis plaanitava uuringu erinevus varem läbiviidutest seisneb selles, et esmakordselt on eesmärgiks kõik käsitlused ühendada, mille tulemuseks on laiapõhjaline vabatahtliku tegevuse kaardistus.

Antud mudelit sellisel kujul kirjanduses käsitletud pole, autorid on üldjuhul vaadanud korraga vaid üht liigitamise alust. Nende ühendamine aga annab võimaluse korraga vaadata kõiki/võimalikult paljusid vabatahtlikku tegevust mõjutavaid faktoreid. Lisaks sellele on vabatahtlik tegevus iga liigi korral jagatud pikaajaliseks/pühendusega ning lühiajaliseks tegevuseks. Tegemist pole mitte niivõrd ajalise määratlusega, kuivõrd pühendumisega konkreetsele valdkonnale, organisatsioonile või erialale. Mõnel juhul võib tegevus olla nii lühi- kui pikaajalist pühendumist vajav, nt vastastikuse abi gruppides osalemine, teisel juhul on tegu kas lühi- või pikaajalise vabatahtliku tegevusega, vastavalt näiteks tasuta transpordi pakkumine või erialase koolituse läbiviimine.

Siinkohal võib ära märkida ka ÜRO poolt koostatud järgmisi laiemaid tegevuste kategooriaid:

1. vastastikkune abi või eneseabi;
2. filantroopia või teenused teistele;
3. poliitiline osalemine ja kaasärääkimine;
4. eestkoste või kampaaniates osalemine,

kuid võimalikult konkreetsete andmete saamise eesmärgil antud uuringus seda jaotust ei kasutata.

Kokkuvõttes võetakse antud uuringus aluseks järgnev vabatahtlikkuse tüüpide mudel:

Hall (2001)	Danson (2003) ja Macduff (2005)	
	Pikaajaline/ pühendumusega	Lühiajaline
Konsulteerimine, juhtimine, kontori-või sekretäritöö tegemine		
Vastastikkuse abi gruppides toetajaks olemine, nt üksikvanemate, raskesti kasvatatavate laste vanemate või anonüümsete alkohoolikute gruppides	Pikaajaline, sest töö iseloom nõuab seda	Siirdevabatahtlik
Koolide, usuühingute, külaseltside jms aitamine ja toetamine	Pikaajaline	Siirdevabatahtlik
Ühenduse tegevuste või ürituste korraldamine või juhtimine	Pikaajaline	
(Ühenduses eest) vabatahtlikuna koolituste tegemine või juhendamine	Pikaajaline	
(Ühenduse kaudu) vabatahtlikuna sotsiaaltöö tegemine, sh nõustamine, külastamine jms	Pikaajaline	
(Ühenduse kaudu) vabatahtlikuna tervishoiuteenuste pakkumine, nt haiglates või eakate inimeste kodudes	Pikaajaline	Vahevabatahtlik
(Ühenduse kaudu) vabatahtlikuna toidu ja muude kaupade kogumine, pakkumine ja kohaleviimine	Pikaajaline	Vahevabatahtlik
Ühenduse maja või kontori korras hoidmine, remontimine või ehitamine	Pikaajaline	
(Ühendusele) vabatahtlikuna transpordi pakkumine		Ebaregulaarne (juhuslik) episoodiline vabatahtlik
Esmaabi pakkumine, tuletõrjes või päästetöodes osalemine	Pikaajaline, sest töö iseloom nõuab seda	
Nõukogu, komisjoni vms juhtimine või liikmeks olemine	Pikaajaline, sest töö iseloom nõuab seda	
Küsitlemine, kampaanias osalemine ja vahendite kogumine		Ajutine episoodiline vabatahtlik
(Ühenduse nimel) vabatahtlikuna teavitustöö tegemine, harimine, avaliku arvamuse mõjutamine jms		Vahevabatahtlik

Ülaltoodud mudelit kasutatakse uuringus kahel viisil: esmalt võetakse Halli tegevuste nimekiri aluseks elanikkonna seas läbiviidava küsitlusankeedi väljatöötamisel, teisalt kasutatakse saadud tulemusi andmete analüüsis tegevuste ning tegevuse iseloomust tulenevate pühendumuse astmete eristamiseks.

4. Uurimismudel: vabatahtliku tegevuse arendamise mudel

4.1 Mudeli teoreetiline alus ja kirjeldus

Käesoleva alateema eesmärgiks on töötata välja teoreetiline mudel vabatahtlikkuse arendamiseks. Selleks uuriti, missugused motivaatorid soodustavad ja pärsivad vabatahtlike tegevust. Siin on samuti hulgaliselt erinevaid käsitusi, mille seast on raske valida välja neid, mida võiks Eestis vabatahtlike ja potentsiaalsete vabatahtlike seas mõõta. Sellegipoolest valis töögrupp välja üksteisest sisuliselt eristuvad motivaatorid ning jagas need pühendumuse astmete ja motiveerimise/demotiveerimise järgi vabatahtliku motivaatorite mudelisse. Et kahe mudeli eesmärgiks on võimalikult selge ettekujutuse loomine vabatahtliku tegevuse kirjus pildis, siis ei hakatud vabatahtlikkuse tüüpe motivaatoritega kirjanduse osas siduma. Küll aga on kavas planeeritud eriuuringu küsitlusega testida kuivõrd oluline on üks või teine motivaator ja kas need jaotuvad kuidagi liikide lõikes või mitte. Motivaatorid saab omakorda ära siduda erinevate keskkondlike (peamiselt organisatsiooniliste) faktoritega – seega tekivad vastused küsimusele: mida on vaja vabatahtliku tegevuse keskkonnas muuta selleks, et soodustada indiviidi motivaatorite mõju ja nõrgendada demotivaatorite mõju. Kui meil need seosed on teada saame uuringu lõppedes vastata küsimusele, kuidas saab vabatahtlikku tegevust Eestis arendada, sealjuures soodustades nii olemasolevate vabatahtlike tegevust kui ka uute vabatahtlike juurdekasvu.

Vabatahtlike motivatsiooni mõjutavad kolm tasandit – keskkonna, organisatsiooni ja indiviidi tasand. Need on omavahel tihedas seoses, mõjutades üksteist mõlemas suunas. Ühelt poolt määrab keskkond ära selle, millises ulatuses organisatsioonid erinevates valdkondades tegutseda võivad, see omakorda mõjutab inimeste isiklikku motivatsiooni osaleda. Mida keerulisem on juurdepääs vabatahtlikule tegevusele, seda vähem on tõenäoliselt neid, kes oma igapäevase töö kõrvalt aega ja energiat vabaühendustele ja erinevatele ettevõtmistele pühendaks. Teisalt on inimesed need, kes saavad anda panuse organisatsioonide arendamiseks ja need omakorda saavad astuda samme

keskkonna muutmiseks, näiteks on neil võimalik läbi kaasamismehhanismide osaleda õiguslike regulatsioonide kujundamisel. Kodanikuühiskonna arenguks on oluline, et kõigi kolme tasandi areng ja vastasmõju oleks kooskõlas. Tähelepanu tuleb pöörata kõigile neist. Küsimus on vaid selles, millele inivid, organisatsioon ja ühiskondliku tasandi otsuste tegijad keskenduda saavad ja millele tähelepanu pöörama peaksid.

Käesolev mudel on üles ehitatud SWOT lähenemisele sarnaselt, kirjeldades seda, mis motiveerib ja demotiveerib vabatahtlikku nii indiviidi kui ka keskkonna ja organisatsiooni tasandil. Mudeli aluseks on erinevate autorite poolt välja toodud vabatahtliku tegevuse motivaatorid ning need on Danson'i ja Macduffi põhjal jaotatud lühi- ja pikaajalise vabatahtliku tegevuse vahel. Mõned motivaatorid iseloomustavad vaid suurt pühendumust nõudvat vabatahtlikku tegevust, teised on iseloomulikud vaid juhul, kui inimene kaalub lühiajaliselt vabatahtlikuks hakata. Kolmanda motivaatorite tüübi moodustavad ajendid, mis mõjutavad nii pika- kui lühiajaliste vabatahtlike valikuid.

Allolevates alajaotustes ja neile järgnevas tabelis on välja toodud erinevatele tasanditele iseloomulikud jooned, andes ettekujutuse sellest, millele kodanikuühiskonna ja vabatahtliku tegevuse arendamisel keskenduda.

4.1.1 Keskkond

Kõige laiem, üldisem vabatahtlikku tegevust mõjutav tasand on ühiskondlik tasand, mis kujundab nii indiviidi motivaatoreid kui organisatsioonide võimalusi vabatahtlikke kaasata. ÜRO Peaassamblee resolutsioon 56/38 soovib, et riigid looksid vabatahtlikkuse ja vabatahtlikke rakendavate ühenduste arendamiseks seda võimaldavad fiskaalsed, seadusandlikud ja muud raamistikud. Resolutsioonis tuuakse välja kaks peamist soovitusi. Esiteks tuleks luua soodne seadusandlik keskkond. Eesmärgiks on julgustada ja motiveerida inimesi olema vabatahtlikud, kuid kuidas ja millal seda teha peaks sama jääma indiviidi või organisatsiooni otsustada. Seadusandlus peaks puudutama ka tööandja poolt töötajale vabatahtlikuks tegevuseks võimaluste andmist. Seadusandlusega saab luua maksuajendeid ja toetusi organisatsioonidele jne. Riigi teiseks ülesandeks on vahendada partnerlussuhete loomist kodanikuühiskonna vabatahtlikkuse põhinevate tegevuste vahel, sh ühine tegevuste kavandamine, rakendamine ja jälgimine. Siin oleks oluline kaasata erasektorit⁴.

Kõige selle juures tuleb meeles pidada, et keskkonna tasandi otsuseid suunavad erinevad mõjutajad. Esiteks poliitilised või seaduslikud mõjutajad, nt valitsuse ja erakondade toetus, poliitikute üldine

⁴ <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/N0147881.pdf>, 4.

suhtumine teemasse, soodustava organisatsiooni või ümarlaua olemasolu jms. Teiseks kujundavad keskkonda majanduslikud olud ja trendid, muutused sissetulekutes, kulutuste struktuur jne. Kolmandaks, tähelepanu tuleb pöörata sotsiaalsetele mõjutajatele nagu inimeste kultuuriline taust, muutused inimeste käitumises ja väärtustes. Neljandaks, rolli mängivad ka muutused, mis on toimunud projektide, teenuste ja toodete pakkumiseks ja vabatahtlike kasutamiseks vajalikes tehnoloogiates. Viies, kõige üldisemat tasandit mõjutavad keskkondlikud mõjutajad, nt looduskeskkonna maksumus ja loodusressursside kättesaadavus jms. Viimaseks, vabatahtlikuks tegevuseks on vajalikud teatud infrastruktuurilised lahendused, vabatahtlikele mõeldud toetusorganisatsioonid, tugikeskused, koolituskeskused jne.

4.1.2 Organisatsioon

Organisatsiooni tasandil peab vabatahtlikust toetama, sest see on võimalus hoida teenuseid kättesaadavatena ja parandada nende kvaliteeti (Vabatahtliku tegevuse arengukava 2007 – 2010). Kotler (1996) on välja toonud, et enamus kodanikuühendusi sõltub vabatahtlikest, kes aitavad kontoril, üritustel, organisatsiooni tutvustamisega jne. Kodanikuühendus peab meeles pidama kahte olulist asja, mille eiramine tekitab hiljem probleeme:

1. Turunduse seisukohalt on vabatahtlikud üks olulisemaid organisatsiooni kliendigruppe. Kui organisatsioon soovib, et tal oleksid head, järjepidevad ja lojaalsed vabatahtlikud, siis peab ta nende leidmise, arendamise ja töökorraldusega tegelema samaväärselt töötajate omadega.
2. Vabatahtlikud vajavad igapäevast juhtimist samamoodi nagu töötajad. Juhid aga kaebavad tihti, et vabatahtlikud ei ole usaldusväärsed ja nendega on raskem töötada kui palgaliste inimestega.

Vabatahtlikud on organisatsiooni edukuse kriitiline osa. Paljud inimesed alustavad oma tegevust kodanikuühendustes vabatahtlikena, kas siis juhtides organisatsiooni, mõnd projekti või töötades nõukogus. Rahaliste vahendite lisandudes paljud leiavad endale kodanikuühenduses ka töökoha. Kuid siiski pakutakse enamikes organisatsioonides teenuseid vabatahtlikult: erakonnad, kultuuriorganisatsioonid, ettevõtlus- ja ametiorganisatsioonid, kirikud, sotsiaalhoolekande grupid, heategevuslikud organisatsioonid, kohalikud külaseltsid.

Peamised raskused, millega organisatsioonid vabatahtlikega seotult kokku puutuvad, on järgmised:

- Kuidas saavad õiged inimesed kätte õiget teavet
- Kuidas saab organisatsioon endale usaldusväärsed vabatahtlikud

- Kuidas saab organisatsioon endale vabatahtlikke, kui tegeleb teemaga, mille suhtes ollakse valdavalt ükskõiksed või isegi vaenulikud (nt HIV-positiivsed)
- Vabatahtlik peab oma käitumises ja hoiakutes tegema radikaalseid muutusi
- Pakutava kohandamine vastavalt vabatahtliku vajadustele
- Vabatahtlike koolitamine
- Vabatahtlikule võib tunduda, et tema tööst saadud tulu ja kasu on olematud, sest need on kas tagasi kommenteerimata või nähtamatud
- Vabatahtlikule võib tunduda, et tema tööst saadud tulu ja kasu lähevad kellelegi teisele
- Raskused esitlemisega meedias (Kotler, 1996)

4.1.3 Indiviid

Colin Rochester (2006) kirjeldab raportis *Volunteering England* trende, mis iseloomustavad vabatahtlikke motiveerivaid ajendeid. Ta täheldab, et erinevalt varasemast innustavad inimesi vabatahtlikuna tegutsema pigem individuaalsed, mitte niivõrd traditsioonilised või ühiskondlikud põhjused. Lisaks sellele võib Rochesteri tähelepanekute najal eeldada, et rolli mängivad ka üldised muudatused tööturul, nt fakt, et enam pole naiste kanda vaid pereema roll, vaid enamasti on tegu täiskohaga töötavate ühiskonnaliikmetega, mistõttu on neil vähem aega tegelda traditsiooniliste vabatahtliku tegevuse liikidega. Ühe trendina võib seetõttu välja tuua liikumise regulaarselt vabatahtlikult tegevuselt pigem episoodilisele: vabatahtlikku tööd tehakse siis, kui selleks on aega. Ta lisab, et on neli peamist põhjust, mis mõjutavad inimesi vabatahtlikule tegevusele: sotsiaal-majanduslikud faktorid, individuaalne motivatsioon, võimalus ja juurdepääs ning kultuuri ja ajaloo mõju.

Inimese tasandil tuleb vabatahtlikkust toetada, sest see on võimalus parandada oma elukvaliteeti ja saada kogemusi (Vabatahtliku tegevuse arengukava 2007 – 2010). Samuti seostatakse vabatahtlikkust püüetega kaotada vaesust, edendada tööhõivet, suurendada sotsiaalset kaasatust, julgustada vähemate võimalustega inimesi ja teisi tundlikke grupe ning tõsta teadlikkust laiaulatuslikest ja kiiretest muutustest mitmetes eluvaldkondades, mis avaldavad ühiskonnale mõju (Vene 2005: 6). Voicu ja Voicu (2003) on lisaks rõhutanud, et vabatahtliku töö eelduseks on piisavad ressursid, sh sissetulek, sotsiaalne ja inimkapital, aeg jne. Esiteks, mida rohkem on inimesel ressursse, seda enam on ta võimeline neid teistega jagama, ning teiseks, sellised inimesed tunduvad ka organisatsioonidele atraktiivsemad, mistõttu ollakse nõus nende tähelepanu püüdmise nimel rohkem pingutama.

Pühendumuse seisukohalt on Kotler (1996: 23-24) tähelepanu juhtinud nõ kolmandiku seadusele:

1. Üks kolmandik vabatahtlikke on kõrgelt motiveeritud, alati valmis aitama ja vastuvõtlikud organisatsiooni ja juhi korraldustele;
2. Kolmandik inimestest on vabatahtlikud ainult seepärast, et näidata end heast küljest. Töö sisu ja organisatsiooni suhtes neil tegelik huvi ja pühendumus puuduvad. Sellised vabatahtlikud ei ilmu kohale, jäävad hiljaks ja suhtuvad oma töösse lohakalt.
3. Kolmandaks grupiks on inimesed, kes kas teevad või lõhuvad (ing *make or break*) organisatsiooni. Suutlikkusest selle grupiga töötada, neid motiveerida, juhtida ja innustada sõltub organisatsiooni ja juhi edukus.

Mille alusel inimene otsustab vabatahtlikuks saada?

Sarnaselt erinevatele vajadusastmetele (Maslow vajaduste hierarhia) on inimeste valmidus vabatahtlikuks tööd erinev. Neid nimetatakse otsustusprotsessi staadiumiteks. Sõltuvalt staadiumist tuleb vabatahtlike värbamisega seotud inimesel teha teatud sammud, et võimalik vabatahtlik soovitud muutuse teeks. Eelduseks on, et täielikus teadmatuses inimesed käivad läbi teatud sammud. Lõpptulemusena omandavad nad käitumise, mida saab nimetada teadlikult pidevaks vabatahtlikuks olemiseks. Need sammud kokku moodustavad vabatahtliku tegevuse sotsiaalse muutumise mudeli (Mänd 2002).

Sammud on grupeeritud kuude gruppi:

1. Teadlikkus – selleks, et üldse hakata vabatahtlikuks, peab inimene omama teatud arusaama ja baasteadmisi vabatahtliku tegevuse olemasolust, iseloomust ja põhimõtetest.
2. Teadmine – inimene peab teadma, kus vabatahtlikku tööd tehakse, millega ühendused ja vabatahtlikud tegelevad.
3. Meeldivus – inimene peab uskuma, et vabatahtlikkus on hea, vastuvõetav. Ta peab mõistma, et vabatahtlikkus on midagi, millel on potentsiaalne tähtsus tema elule ja tulevikule. Need sammud võivad aga nõuda näiteks perekondlike ja moraalsete väärtuste muutmist, sõpradest ja töökaaslastest eraldumist. Talle peab meeldima see, mida vabatahtlikkus pakub.
4. Eelistus – inimene peab õppima ja omandama vähemalt ühe vabatahtliku tegevuse viisi ning olema veendunud, et saadud kasu ületab kulu. Ta peab eelistama ühte või teist valdkonda, organisatsiooni või tööd.
5. Veendumus – talle peab tekkima motivatsioon tegutseda. Inimesel peab olema juurdepääs infole vabatahtliku tegevuse ja võimaluste kohta. Tal peab olema info, kus seda teha,

õppida, miks ja millele/ kellele see vajalik on. Siis tuleb tal veendumus, et ta soovib seda teha ja ta saab tõe vabatahtlikuks tegevuseks.

6. Tegutsemine – inimene otsustab ja kui ta läheb vabatahtlikuks, on protsess peaaegu lõpetatud. Selleks hetkeks peab inimene teadma, kuidas ja kus vabatahtlik olla ning tal peab olema piisav vajadus ja rahuldus edasi tegutseda.

Erinevates riikides ja erinevatel ajahetkedel tehtud uuringud näitavad, et motivatsioon vabatahtlikuks saada võib sõltuda mitmetest asjaoludest. Ühelt poolt on olulised välised tingimused, nt keskkond, kuhu inimene satub, teisalt on tähelepanu alla võetud ka inimesest endast lähtuvad põhjused, sh sotsiaal-demograafilised näitajad ja isiksuse omapära. Ajendite paljususe ja kohatise vasturääkivuse annab alust arvata, et siin pole ühest vastust küsimusele, miks keegi vabatahtlikuks hakkab ja veelgi enam, mis põhjusel ta sellele pikema aja jooksul pühendub.

Nende küsimuste üle on juureldud juba aastakümneid. Näiteks Schindler-Rainman ja Lippit leidsid 1977. aastal, et kuigi vabatahtlike arv ei vähene, on nende motivatsioon ja iseloom muutunud, ja kirjeldasid sealjuures järgmisi trende:

1. Kuigi inimesed teevad vabatahtlikku tööd, sest see on hea, motiveerivad neid ka mitmed uued asjad nagu:
 - Soov muuta ühiskonda
 - Soov omandada kogemusi, mida saab hiljem kasutada „tasustatud” töökohas
 - Soov aidata kaasa konkreetsele teemale, nt keskkonna kaitsmine, poliitiku valimine, vanurite aitamine, kuritegevuse vähendamine jne
 - Soov parandada omaenda elu sotsiaalse võrgustiku kaudu
 - Soov leida sobivat tegevust pensionipõlveks
 - Soov leida sissepääs tähtsatesse asutustes (nt Riigikogu, ühiskondlik liikumine) et näha mis toimub, kontrollida ning olla selles tegevuses osaline.
 - Vabatahtlikud on väga erinevad. Lisaks nõ tugevale, tervele keskklassile teevad vabatahtlikku tööd ka varem abisaajate olukorras olnud inimesed ja oskustöötajad.
2. Vabatahtlikud on muutunud nõudlikumaks. Nad soovivad anda rohkem sisendit ega nõustu ainult lihtsa tööga.
3. Mõned grupid argumenteerivad vabatahtlikkuse sotsiaalse ajendi üle, st kuivõrd soov olla sotsiaalselt tunnustatud (ingl *desirable*) mängib rolli vabatahtlikuna tegutsemisel.

Kotleri (1996: 278) järgi tulevad inimesed vabatahtlikuks järgmistel põhjustel: soovist teisi aidata ja tunda end vajalikuna, soovist teha midagi teema või valdkonna hüvanguks, mis on vabatahtlikule oluline, saada rahuldust ja naudingut tööst, kaastundest abivajajate vastu. Measham ja Barnett

(2007) on motivaatorid kokku võtnud mõne märksõna alla, nt soov ettevõtmise või ürituse õnnestumisele kaasa aidata või mingi konkreetse valdkonna kohta rohkem teada saada, sotsiaalne vajadus suhelda, oma oskuste parandamine, üldine vajadus mingist valdkonnast või territooriumist hoolida.

Eestis tehtud vabatahtlikku sektorit uurinutest on Vene (2005) vabatahtliku tegevuse ajendid jaganud nelja suuremasse rühma, millel omakorda on alapunktid:

1. "Individualiseerimise ängistus", mis iseloomustab tänapäeva Eesti inimesi, kes püüavad ühiskonna individualiseerumisega toime tulla.
 - Emotsionaalne rahulolu
 - Positiivne kogemus
 - Sisemine vajadus kedagi aidata
2. Pragmaatilised motiivid
 - Sotsiaalse võrgustiku laiendamine
 - Kogemus
 - Enesearendamine
 - Õppimisvõimalus
3. Normatiivsed ajendid
 - Tunne, et oled "korralik kodanik"
 - Täisväärtuslikuks ühiskonnaliikmeks olemine
4. Ühiskondlik-poliitiline osalusmotiiv
 - Soov ühiskonda parandada ja selle arengus kaasa rääkida
 - Oma sotsiaalsete ideoloogiate elluviimine
 - Sotsiaalne surve

Kenti Vabatahtlike Keskuse kodulehel on omakorda toodud kümme peamist motivaatorit vabatahtliku tööga alustamiseks ning ka jätkamiseks:

1. Väärtused – läbi vabatahtliku tegevuse väljendab indiviid teatud kindlaid tõekspidamisi, mille järgi on oluline teisi aidata (Clary, Snyder & Ridge 1992)
2. Vastastikkus – inimene läheb vabatahtlikuks, kuna usub, et sellega kindlustab ta ka enda tulevikku. Teisi aidates ja head tehes toovad ka vabatahtlike endi jaoks häid tagajärgi.
3. Tunnustus – inimene läheb vabatahtlikuks, kuna sellega teenib ta oma oskuste ja panuse eest teiste tunnustuse.
4. Mõistmine – vabatahtlikuks minnakse selleks, et mingi konkreetse asja kohta rohkem teada saada, õppida ära uusi või lihvida harva kasutatavaid oskusi (Clary, Snyder & Ridge 1992).

5. Enesehinnang – vabatahtlik tegevus annab võimaluse parandada enesehinnangut ja tunda end väärtusliku ja vajalikuna.
6. Reageerimine – läbi vabatahtliku tegevuse püütakse lahendada isiklike probleeme ja tegelda mineviku või oleviku murekohtadega.
7. Sotsiaalsus – läbi vabatahtliku tegevuse antakse järele “tähtsate teiste” (sh pere ja sõbrad) sotsiaalsele survele. Vabatahtlik tegevus annab vabatahtlikule võimaluse näidata, et ta tegutseb samade normide alusel kui inimesed tema ümber. (Clary, Snyder & Ridge 1992).
8. Kaitse/ennetus – vabatahtliku tegevuse kaudu püütakse leevendada negatiivseid emotsioone iseenda suhtes, nt vabaneda süütundest ja isiklikest probleemidest (Clary, Snyder & Ridge 1992).
9. Sotsiaalne interaktsioon – osaletakse selleks, et suurendada oma sotsiaalset võrgustikku ja nautida võimalust teiste inimestega suhelda.
10. Karjääriarendus – uute, kasulike kontaktide loomine, kogemuste suurendamine, mis tulevikus võib osutuda vajalikuks, et karjääri edendada.

Sama oluline, kui on see, miks inimesed vabatahtlikuks hakkavad ja selle tegevuse juures pikemat aega püsivad, on ka küsimus sellest, miks inimesed vabatahtlikus töös pettuvad ja sellest loobuvad. Kotler (1996: 278) on pärssivate faktoritena ära märkinud ajapuuduse, huvipuuduse ja fakti, et keegi pole vabatahtlikuks kutsunud või selle kohta huvi üles näidanud. United Way of America (1989) on peamiste põhjustena välja toodud, et inimesed lahkuvad vabatahtlikult töölt, sest:

1. Vabatahtlikule esitatud või tema enda ootused olid ebarealistlikud. Siinkohal võivad eksida nii vabatahtlik kui ühendus. Ei arvestata ajaga, lubatakse rohkem kui ollakse suutelised pakkuma jne.
2. Vabatahtlik ei saa kolleegidelt või klientidelt piisavalt tunnustust ja tagasisidet
3. Vabatahtlik ei saa vajalikku koolitust ja juhendamist
4. Vabatahtlik tunneb end madalama taseme inimesega võrreldes palgatöötajatega
5. Vabatahtlikult nõutakse liiga suurt ajalist panust
6. Vabatahtlik ei tunne, et on piisavalt ja rahuldavalt panustanud.

4.2 Vabatahtliku tegevuse arendamise mudel

Kolme tasandi ühendamisel tekib võrgustik, milles on ühelt poolt esindatud inimesi loomu poolest motiveerivad ja demotiveerivad faktorid⁵, teiseks need mõjurid, mille arendamiseks saavad tööd teha organisatsioonid, ning kolmanda sfääri moodustavad ühiskonna tasandi võimalused ja ohud, mis vabatahtlikku tegevust kas soodustavad või pärssivad. Kodanikuühiskonna arendamisel ja vabatahtliku tegevuse propageerimisel tuleb tähelepanu pöörata igale tasandile, eesmärgiga kõik tasandid süsteemse lähenemisega ühendada. Organisatsiooni ja riigi tasandi kaudu tuleb tekitada ja ära kasutada neid võimalusi, mis motivaatorite olemasolu kindlustaks, ning pärssida neid tunnuseid, mis vabatahtlikke demotiveerivad ning halvemal juhul vabatahtlikust tegevusest loobuma sunnivad.

Käesolevad uuringus keskendume küll otseselt indiviidi motiveerivatele teguritele, kuid keskkond, kus indiviidi tegutseb, on omakorda mõjutatud nõ keskkonnateguritest, ehk ühiskonna poliitilistest, majanduslikest, sotsiaalsetest (sh kultuurilistest), tehnoloogilistest ning looduskeskkondlikest (PESTE) mõjutatatest. Seega on oluline arvestada ka nende teemadega, et hinnata, mis kujundavad võimalusi või tekitavad indiviidile (ja ka organisatsioonile) ohte läbi poliitiliste, majanduslike, sotsiaalsete, tehnoloogiliste ja keskkondlike mõjutajate. Need on suuresti sellised „kontrollimatud” põhijõud, millega nii indiviid kui organisatsioon peab arvestama ja neid kas muutma või nendega kohanema. Antud uuringu kontekstis on oluline need välja selgitada võimalused ja ohud, et adekvaatselt analüüsida elanike hoiakuid ja teadmisi vabatahtliku töö kohta ning valmisolekut vabatahtlikus tegevuses osaleda ja anda ülevaade vabatahtlikus tegevuses osalemise määra, viiside, põhjuste ja takistuste kohta.

Vabatahtliku tegevuse arendamise mudel on esitatud alljärgnevalt:

Motiveerib (tugevused) ⁶	Demotiveerib (nõrkused)
Pikaajaline vabatahtlik	
<ul style="list-style-type: none"> • Väärtused 	Ajanappus Puudulik teadmine oma õigustest United Way of America (1989): <ul style="list-style-type: none"> • Ebavõrdne kohtlemine • Ebaadekvaatsed nõudmised, nt ajaline panuse puhul
Lühiajaline	

⁵ Motivaatorid ja demotiveerivad faktorid on kokku koondatud erinevatest vabatahtlikku tegevust puudutanud uuringutest: Schindler-Rainman ja Lippit, 1977; Kotler, 1996; Danson, 2003; Macduff, 2005; Vene, 2005; Riley, Schott, Schultinik, 2002; Rochester, 2006, Measham ja Barnett, 2007; Kenti Vabatahtlike Keskus; United Way of America, 1989; Hadzi-Miceva ja Shea, 2008. Eraldi on välja toodud viited nende faktorite juures, mida mujal ei ole käsitletud.

⁶ Kenti Vabatahtlike Keskus

<ul style="list-style-type: none"> • Sotsiaalsus • Reageerimine • Kaitse/ ennetus 	
Mõlemad	
<ul style="list-style-type: none"> • Vastastikkus • Tunnustus • Mõistmine • Enesehinnang • Sotsiaalne interaktsioon • Karjääriedendus 	<p>United Way of America(1989):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ebarealistlikud ootused • Vähe tunnustust • Koolituse/juhendamise vähesus • Ei näe ega tunne oma panusest kasu <p>Hadzi-Miceva ja Shea (2008):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kulused ei kompenseerita • Turvalisust ei tagata • Õnnetuste ja vigastuste puhul kindlustust ei saa • Meditsiiniabi ei anta <p>Kotler (1996):</p> <ul style="list-style-type: none"> • huvipuudus • keegi pole küsinud/ kutsunud <p>Ebaselged ootused Madal enesehinnang Isiklike probleemide lahendamine Negatiivsed emotsioonid, nt süütunne Teadmatus</p>
INIMENE	
Organisatsioon⁷ - ohud ja võimalused	
<ul style="list-style-type: none"> • Organisatsiooni tegevussuutlikkus • Organisatsiooni majanduslikus elujõulisus • Organisatsiooni maine • Organisatsiooni eestkostesuuutlikkus ja avaliku poliitika mõjutamine • Organisatsioonipoolne võimaluste/ teenuste pakkumine 	
Keskkond⁸ - ohud ja võimalused	
<ul style="list-style-type: none"> • Poliitilised/seaduslikud mõjutajad • Majanduslikud mõjutajad • Sotsiaalsed mõjutajad • Tehnoloogilised mõjutajad • Keskkondlikud mõjutajad • Infrastruktuurilised mõjutajad 	

⁷ Põhineb Kotleri Mittetulundussektori turundusel ja USAID ühenduste elujõulisuse indeksi indikaatoritel.

⁸ Kasutatud ECNLI ja ÜRO poolt toodud soovitusi, ning PESTE lähenemist: political, economic, social, technological, ecological.

Vabatahtliku sisemised mõjutajad Suure osa vabatahtliku valikutest määravad ära tema sisemised soovid ja vajadused, mis kas ärgitavad vabatahtliku tegevuse kasuks otsustama või vastupidi, takistavad end vabatahtlikuna proovile panna. Samuti võib motivaatoreid vaadata kui isiklikust ja avalikust huvist lähtuvaid mõjureid. Mõned tegevused toovad kaasa isiklike hüvesid, nt üheskoos tehakse koolmajas remonti, teised ei too kaasa otsest kasu, küll aga võivad väljenduda suuremas rahuolutundes, nt vanainimestele hooldekodus seltsiks olemine. Mudelis on motivaatorid jagatud kolme kategooriasse. Esiteks, mõjurid, mis mängivad rolli pikaajaliste/ suure pühendumustundega vabatahtlike valikute juures. Teiseks, motivaatorid ja demotiveerivad faktorid, mis mõjutavad enim lühiajaliste/ episoodiliste vabatahtlike otsuseid. Kolmandaks on olemas rida faktoreid, mis on olulised kõigi potentsiaalsete vabatahtlike puhul. Motiveerivad faktorid on ülaltoodud tabelis kokku võetud, lähtudes Kenti Vabatahtlike Keskuse poolt väljatöötatud motivaatorite tüpoloogias.

1. Pikaajalised/ kõrge pühendumusega vabatahtlikud

Pikaajalise pühendumusega vabatahtlikke ärgitavad tegutsema peamiselt väärtused. Nad tahavad teatud valdkonnas aktiivselt tegutseda, panustades seeläbi üldisesse arengusse ja kinnistades veelgi töökspidamisi, mille järgi nad üldiselt elavad. Selle kategooria alla mahuvad mitmed teiste autorite poolt välja toodud faktorid:

- Soov konkreetset valdkonda arendada (Schindler-Rainman ja Lippit, 1977; Kotler, 1996; Measham ja Barnett, 2007)
- Vabatahtlikkuse arendamine (Schindler-Rainman ja Lippit, 1977)
- Ühiskonna parandamine (Schindler-Rainman ja Lippit, 1977; Vene, 2005)
- Ideoloogia elluviimine (Vene, 2005)
- Religioossed põhjused (Schultinik, Riley, Schott, 2002)
- Soov midagi muuta (Schultinik, Riley, Schott, 2002)

Pikaajaliste vabatahtlike puhul on peamiste demotiveerivate faktoritena välja toodud, et vabatahtlikud tihtipeale ei ole kursis kõigi võimaluste ja õigustega, mida vabatahtlik tegevus toob (Rochester, 2006). Probleemiks on ka ajanappus (Kotler, 1996), mistõttu võib vabatahtlikust tegevusest loobuda keegi, kelle puhul muid vastunäidustusi pole. Lisaks on United Way of America (1989) välja toonud, et vabatahtlikke ei kohelda võrdselt teiste töötajatega ja neilt nõutakse liiga suurt ajalist panust.

2. Lühiajalised/ episoodilised vabatahtlikud

Kuigi saab öelda, et inimesi sunnivad üldiselt tegutsema sarnased ajendid, võib vabatahtlikkuse tüüpide ja määra puhul näha erinevusi selle osas, mis motiveerib pikaajalisi, regulaarseid ning lühiajalisi/ episoodilisi vabatahtlikke. Viimaste puhul saab välja tuua kolme tüüpi motivaatoreid. Esiteks, reageerimine teatud olukorrale, mille puhul läbi vabatahtliku tegevuse püütakse lahendada isiklike probleeme ja tegelda mineviku või oleviku murekohtadega. Teiseks motivaatoriks on sotsiaalsus – läbi vabatahtliku tegevuse antakse järele “tähtsate teiste” (sh pere ja sõbrad) sotsiaalsele survele (Vene, 2005; Rochester, 2006). Vabatahtlik tegevus annab vabatahtlikule võimaluse näidata, et ta tegutseb samade normide alusel kui inimesed tema ümber (Clary, Snyder & Ridge 1992). Kolmanda faktorina, mis iseloomustab peamiselt episoodilisi vabatahtlikke, on kaitse- või ennetusfunktsioon. Vabatahtliku tegevuse kaudu püütakse leevendada negatiivseid emotsioone iseenda suhtes, nt vabaneda süütundest ja isiklikest probleemidest (Clary, Snyder & Ridge 1992).

Lühiajaliste vabatahtlike puhul ei saa välja tuua takistusi, mis ainult neile iseloomulikud oleksid.

3. Kõik vabatahtlikud

Lisaks sellele, et saab välja tuua erisusi pika- ja lühiajaliste vabatahtlike motivaatorites, on nende mõttemaailmas siiski palju ühist, mistõttu motiveerivad neid teatud ulatuses sarnased asjad. Esiteks on mõlema tüübi puhul oluline vastastikkuse aspekt. inimene läheb vabatahtlikuks, kuna usub, et sellega kindlustab ta ka enda tulevikku. Teisi aidates ja head tehes toovad ka vabatahtlike endi jaoks häid tagajärgi. Vastastikkuse all võib välja tuua kitsamad mõjurid, mis vabatahtlikeks paeluvad:

- Soov teisi (inimesi) aidata (Kotler, 1996; Vene, 2005)
- Kaastunne abivajajate vastu (Kotler, 1996)
- Tahtmine midagi ühiskonnale/teistele vastu anda (Schultinik, Riley, Schott, 2002)

Teiseks, nii pika- kui ka lühiajalised vabatahtlikud vajavad tunnustust. Kasutades oma teadmisi ja oskusi vabatahtlikuna, pälvivad nad oma kaaslaste heakskiidu ja austuse. Samuti lähtub tunnustusvajadusest soov olla kellelegi vajalik, mis omakorda mõjutab vabatahtlikuks hakkamist. Kolmandaks, vabatahtlikuks minnakse selleks, et mingi konkreetse asja kohta rohkem teada saada, õppida ära uusi või lihvida harva kasutatavaid oskusi (Clary, Snyder & Ridge 1992). Vabatahtlik tegevus annab võimalus õppida, end arendada, kasutada oma talenti ja oskusi ja saada juurde erialast kogemust (Schindler-Rainman ja Lippit, 1977; Schultinik, Riley, Schott, 2002; Vene, 2005; Measham ja Barnett, 2007).

Neljandaks, ühe olulise motivaatorina on välja toodud, et vabatahtlik tegevus annab võimaluse parandada enesehinnangut ja tunda end väärtusliku ja vajalikuna. Ühtlasi võib välja tuua, et enesehinnangut ja seeläbi ka vabatahtlikuna tegutsemist mõjutavad veel:

- Suurem enesekindlus (Rochester, 2006)
- Rahulolu ja nauding tööst (Kotler, 1996)
- Isiklik kasv ja selles suurenev enesehinnang (Schultinik, Riley, Schott, 2002)
- Emotsionaalne rahulolu (Vene, 2005)

Viiendaks, vabatahtlikuna osaletakse tihtipeale selleks, et suurendada oma sotsiaalset võrgustikku (Schindler-Rainman ja Lippit, 1977; Vene, 2005) ja nautida võimalust teiste inimestega suhelda (Rochester, 2006). Ühtlasi hakatakse vabatahtlikuks selleks, et see on üks vaba aja veetmise viise (Danson, 2003, Macduff, 2005). Lõpuks, pragmaatilise poole pealt on üheks peamiseks motivaatoriks võimalus oma karjääri arendada. Vabatahtlik tegevus annab võimaluse luua uusi kontakte, suurendada kogemust, parandada oma CV-d, ennast arendada (Vene, 2005; Riley, Schott, Schultinik, 2002; Rochester, 2006, Measham ja Barnett, 2007).

Demotiveerivad faktorid, mis iseloomustavad nii pika- kui lühiajalisi vabatahtlikke, on üsna mitmetahulised. United Way of America(1989) on tähelepanu juhtinud sellele, et vabatahtlikele seatakse ebarealistlikud ootused ning neid tunnustatakse liiga vähe. Sama probleem on koolituse ja juhendamise, millest vabatahtlikud tihti puudust tunnevad. Kõigele lisaks ei näe vabatahtlikud oma panuse otsest kasu, mis samuti muudab neid vabatahtliku tegevuse suhtes tõrksaks. Hadzi-Miceva ja Shea (2008) täiendavad seda lisatähtsustega: kulusid ei kompenseerita, turvalisust ei tagata, õnnetuste ja vigastuste puhul ei saa kindlustustasu ning meditsiiniabi ei anta. Takistuseks võivad olla ka ebakindlus selle osas, mida vabatahtlikult täpselt oodatakse, madal enesehinnang ning negatiivsed emotsioonid (Rochester, 2006). Lõpetuseks, vahel on põhjuseks lihtsalt huvipuudus või fakt, et keegi pole inimest vabatahtlikuks kutsunud (Kotler, 1996).

Vabatahtliku välised mõjutajad

Organisatsiooni tasand

Organisatsiooni tegevussuutlikkus:

- organisatsiooni aktiivsus vabatahtlike värbamisel ja neile tegevuste loomisel
- vabatahtlike värbamine ja nende kasutamine annab sisendi organisatsiooni missiooni ja eesmärkide saavutamisse
- organisatsiooni võimekus vabatahtlike värbamist, nende tegevuse organiseerimist ja tagasiside andmist planeerida
- vabatahtlikega seotud otsuste tegemine rajaneb statistika, uuringutel ja tagasisidel

- vabatahtlike värbamisel ja juhtimisel kaldutakse nende jaotamise suunas teatud omaduste alusel
- vabatahtlike värbamises ja juhtimises kasutatakse kõiki strateegilisi elemente (kellele mida kuidas ja millal pakutakse; mis on selle hind; kuidas vabatahtlik seda teha saab; kellega koos ta teeb; kuidas teda toetatakse; kuidas talle tagasisidet antakse jne), jälgitakse et need oleksid kooskõlas organisatsiooni enda strateegiliste eesmärkidega ning pööratakse tähelepanu ka protsessile
- vabatahtlike värbamisel ja kasutamisel arvestatakse ka ühiskonna ja looduskeskkonna vajadustega
- selgelt paika pandud sisemine töökorraldus ja juhtimisstruktuur ühendustes ning tööülesanded juhtorgani, personali ja vabatahtlike vahel täpselt jagatud
- vabatahtlike juhtimine on vabatahtlike keskne, mitte juhtkonna, organisatsiooni või pakutava teenuse/ projekti keskne
- organisatsiooni tegevus on avatud ja läbipaistev ning vabatahtlikele nende rollist ja tööst selget ülevaadet tagav
- organisatsiooni tehniline varustatus on piisav vabatahtlikele tegevuse võimaldamiseks
- organisatsioon hoiab vabatahtlikke
- organisatsioon kaitseb isikuandmeid

Organisatsiooni majanduslikus elujõulisus

- organisatsioon planeerib eelarvetesse sisse ka vabatahtlikega seotud vajadused
- organisatsioon oskab hinnata vabatahtlike maksumust neile ning oskavad anda aru vabatahtlikkusest saadud tasuta töö kohta

Organisatsiooni maine

- ühendusel on hea maine

Organisatsiooni eestkostesuuhtlikkus ja avaliku poliitika mõjutamine

- tuntud ja positiivsed kampaaniad mingi teema tõstmiseks ja arendamiseks, nende edukus (nt Teeme Ära)
- mehhanismid ja suhted selleks, et vabatahtlikud saaksid osaleda poliitilises protsessis

Organisatsioonipoolne võimaluste/ teenuste pakkumine (miks te just selle org juures olete?)

- organisatsioon pakub vabatahtlikele erinevaid tegutsemisvõimalusi, nii sotsiaalseid (nt tervishoid, haridus, hädaabi, keskkonna- ja loomakaitse) kui ka teisi, ühiskondlikult olulisi

vahest mitte nii „südantsoojendavaid” ja „kergesti müüvaid” ehk vabatahtlikele mõeldud „tootevaliku” mitmekesisus

- organisatsioon pakub vabatahtlikele erineva professionaalsusastmega võimalusi (nt kontoriabiline, konverentsil registreerimine, finantsjuhtimine, meedia töö jne)
- organisatsioon pakub võimalusi vastavalt vabatahtlike vajadustele ja prioriteetidele
- organisatsioon tunneb turunõudlust ning suudab eraldada sobivat sihtgruppi oma teemale ja vajadustele

Keskkonna tasandil

Poliitilised/seaduslikud mõjutajad:

- valitsuse toetus, seadused (õigusruum lubab/ ei luba teatud tegevusi)⁹
- finantspoliitika määrab ulatuse
- erakondade toetus
- poliitikute suhtumine
- konkurents teiste teemadega
- seadustega tagatud õigused, kohustused ja kaitse
- on olemas organisatsioon või ümarlaud või mõni muu töövorm, mille läbi vabatahtlikkuse teema on väljendatud ja mis vabatahtlikega ja vabatahtlikkusega seotud huvide eest seisab

Majanduslikud mõjutajad:

- riigi majanduslik olukord
- majanduslikud suunad ja muutused sissetulekutes ja hoiustes
- tööturg, kulutuste struktuur
- kaovad ära töötutoetus ja sotsiaaltoetused

Sotsiaalsed mõjutajad

- inimeste kultuuriline taust
- muutused inimeste käitumises ja väärtustes
- väärtushinnangud
- rahvusvahelised vabatahtlikud, kes innustavad
- vabatahtlikkuse maine

⁹ Vutt, Margit (2005) konkreetsed ettepanekud õigusliku reguleerimise osas (need puudutavad vabatahtliku tegevuse legaalse definitsiooni; vabatahtliku õiguslikku seisundit, millise osas soovitatakse vabatahtlikule tegevusele anda legaalse definitsioon, st. määratleda seaduslikult vabatahtliku tegevuse olemus, määratleda vabatahtlikuna tegutseva isiku õiguslik seisund; ning kulude maksuvaba katmist ning sotsiaalseid garantiisid – sh. maksustamise osas soovitatakse vabatahtlikule tema tegevusega seotud kulude katmiseks ette näha õiguslikud mehhanismid ning sotsiaalsete garantiide osas nt., et vabatahtlik tegevus ei tohiks katkestada töötasu staatust).

- Ühiskonna suhtumine vabatahtlikesse, vabatahtlikkus kui väärtus

Tehnoloogilised mõjutajad:

- muutused, mis on toimunud projektide, teenuste ja toodete pakkumiseks ja vabatahtlike kasutamiseks vajalikes tehnoloogiates

Keskkondlikud mõjutajad:

- looduskeskkonna maksumus ja loodusressursside kättesaadavus
- energia-, transpordi- ja toidukulud ja tarbimine
- keskkondlikud suunad ja muutused, mis mõjutavad inimeste arusaama maailmast ja oma rollist

Infrastruktuurilised mõjutajad:

- eksisteerivad vabatahtlikele mõeldud toetusorganisatsioonid¹⁰, tugikeskused, koolituskeskused jne, mis pakuvad nii võimalikele vabatahtlikele ja organisatsioonidele juurdepääsu teabele, tehnikale, koolitusele ja tehnilisele abile.

Ülalkirjeldatud mudel on vajalik selgema ülevaate loomiseks vabatahtliku tegevuse arengut mõjutavatest teguritest ning seda kasutatakse esmajoones vabatahtlikena tegutsevate ning mitte-tegutsevate inimeste küsitlemiseks vajalike ankeetide väljatöötamisel. Samuti kasutatakse mudelit tulemuste analüüsis, indiviidi tasandi tegureid vabatahtlike tüpologia moodustamisel ning keskkonnast ja organisatsioonist tulenevaid tegureid tulemuste tõlgendamisel ning seletamisel.

Keskkonna ning organisatsiooni tasandi teguritest on vabatahtlike küsitlemisel oluline tähelepanu pöörata nendele teguritele, millega indiviid otseselt kokku puutub: eelkõige organisatsiooni maine (nt kas vabatahtlik rõhutab CV-s, et ta tegutseb vabatahtlikuna), sotsiaalsed (vabatahtlikkuse maine, vabatahtlikkus kui väärtus jms) ning keskkondlikud mõjutajad.

Indiviidi tasandil on Eesti kontekstis oluline tähelepanu pöörata eneseharimise komponendile, sest vabatahtlikuna on võimalik saada esimesed kogemused huvipakkuvas valdkonnas ilma, et peaks tööle kandideerima. Karjääri edendus CV täiendamise mõttes ei mängi siin olulist rolli, sest tööandjad ei oska veel hinnata vabatahtliku töö kogemust.

¹⁰ Toetusorganisatsioon: koht, kus ühendusel on juurdepääs koolitusele ja tehnilisele abile. Võivad jaotada ka rahalisi toetusi.

Tugikeskus: koht, kus ühendusel on juurdepääs nõustamis-, infolevitamise-, ja koolitusteenustele.

Samuti on indiviidi tasandil väga oluline motivaator maailmaparandamine (ühiskonna parandamine) ja selle mõju esile pääsemiseks on vaja, et vabatahtlik näeks oma panusel tulemust kas kordatehtud kultuurimaja, aidatud inimeste elutahte taastumise, organisatsiooni arengu vms näol. Vastasel korral motivatsioon väheneb.

Maailmaparandamise kõrval on huvitavate ja sümpaatsete inimestega suhtlemine teine oluline motivaator. Siin on teisi motivaatoreid tähtsaks pidavate vabatahtlikega võrreldes mõnevõrra olulisem, et tekiks grupikuuluvuse tunne. Juhul, kui vabatahtlikule nõ pakub samapalju pinget muu suhtlusringkond, milles vabatahtlikkus ei ole väärtustatud ja ta ise ei ole liidriomadustega, siis on siin motivaatori osatähtsuse languse ja vabatahtliku kaotamise oht. Lihtsaks teeb selle motivaatori kasutamise, kui vabatahtlikuna tegutsetakse koos parimate sõpradega.

Vabatahtlikkuse motivaatoreid mõjutavad tugevalt (kuigi oleneb kui tugeva isiksusega on tegu):

- isa-ema ja vanavanemate poolt kaasa antud väärtused ja hoiakud ühiskonna ning looduse vastu;
- elukaaslase väärtused ja hoiakud ühiskonna ning looduse vastu;
- lähemate sõprade väärtused ja hoiakud ühiskonna ning looduse vastu;
- tööandja väärtused ja hoiakud ühiskonna ning looduse vastu.

5. Lühiülevaade vabatahtlikuna tegutsemise olukorrast Eestis

Uuringu raames viiakse läbi kaks elanikkonna küsitlust. Esimene on omnibuss-küsitlus selgitamaks välja vabatahtlikus tegevuses osalemise määr ning kirjeldamaks vabatahtlikus tegevuses osalenute sotsiaal-demograafilist tausta. Teise küsitluse eesmärgiks on uurida täpsemalt vabatahtlike motiveerivad ning demotiveerivaid tegureid, samuti analüüsida mittevabatahtlike ning vabatahtlikuna tegutsemise potentsiaali Eestis (vt täpsemalt p 6). Käeoleva alapeatüki raames antakse lühike ülevaade omnibuss-küsitluse tulemustest.

Antud uuringu eripäraks on vabatahtlikus tegevuses osalemise mõiste kasutamine vabatahtlikus tegevuses osalemise määra väljaselgitamiseks:

Üldiselt mõeldakse vabatahtliku tegevuse all oma aja, energia või oskuste pakkumist vabast tahtest ja rahalist tasu saamata peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks, kusjuures oma pereliikmete

abistamist ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks. Mõeldes nüüd viimasele 12 kuule, siis kas Te olete sellisel juhul vabatahtlikus tegevuses osalenud?

Ülaltoodud küsimusele vastas jaatavalt 27% vastajatest, **st viimase 12 kuu jooksul on vabatahtlikuna tegutsenud 285 000 (hinnanguveaga 234 000 – 337 000) inimest**. 70% vastas eitavalt ning 3% ei osanud küsimusele vastata.

Vabatahtlikus tegevuses on statistiliselt oluliselt enam osalenud kõrgharidusega (31%), Eesti rahvusest (81%) ning Eesti Vabariigi kodanik (91%). Sotsiaalse staatuse järgi eristuvad ettevõtjad (15%) ning õpilased/ üliõpilased (15%). Ametikoha järgi on vabatahtlikuna enim tegutsenud tippspetsialistid (14%) ning veidi enam ka keskastme juhid (4%). Piirkondlikust aspektist lähtuvalt on vabatahtlikuna enim tegutsenud maa-asulas elavad inimesed (38%). Vabatahtlikuna tegutsemise kogemusega inimesi on vähem keskmise sissetulekuna (3500 – 5000 kr kuus) ning rohkem suurema sissetulekuga (8000 – 10 000 kr kuus) inimeste seas.

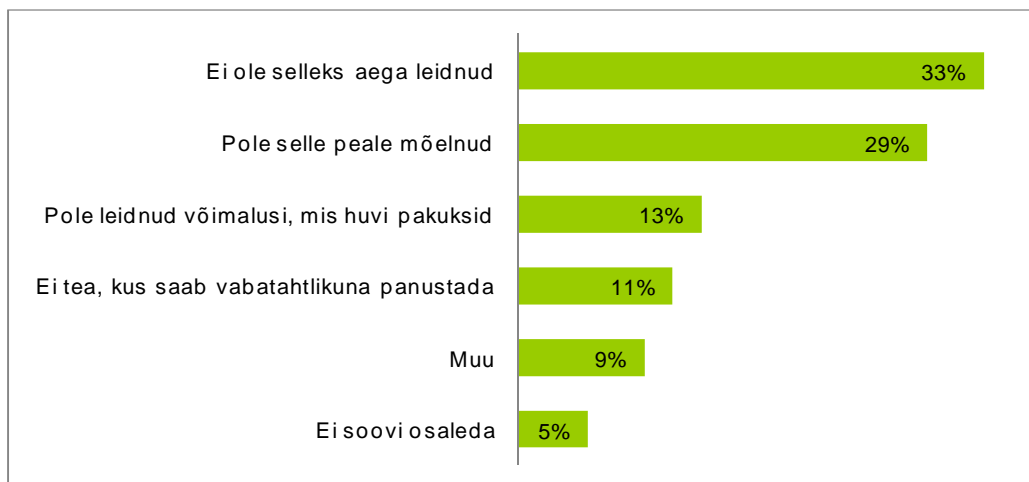
Vabatahtlikus tegevuses ei ole ülalkirjeldatud definitsiooni järgi oluliselt enam tegelenud ametniku- või kontoritöötaja ametis töötavad (11%), määratlemata kodakondsusega (11%) ning muust rahvusest eestimaalased (36%). Samuti on nende sissetulek ühe inimese kohta kuus keskmine (3500 – 5000 kr).

Vabatahtlikus tegevuses mitte-osalemise põhjusena mainiti kõige enam ajapuudust (33%) ning pea sama suur hulk inimesi pole selle peale mõelnud (29%). Ülevaate põhjustest vabatahtlikus tegevuses mitte-osalemise kohta annab joonis 1:

Joonis 1

Kas oskate öelda, mis põhjusel pole Te vabatahtlikuna mõnes tegevuses osalenud? Kas Te ...?

% nendest, kes ei ole enda arvates vabatahtlikuna tegutsenud, n=361

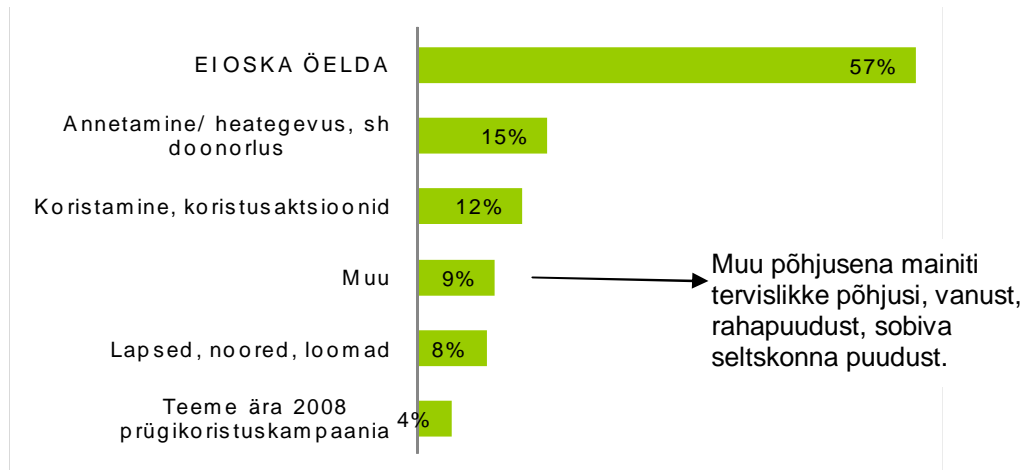
Ajapuudust peamise põhjusena nimetab statistiliselt oluliselt enam palgatöötaja (55%) ning vähesel määral ka ettevõtjad või lapsehoolduspuhkusel olevad inimesed. Samuti eristuvad Eesti rahvusest (75%) ning noored vanuses 15-24 (28%). Vabatahtlikus tegevuses osalemise peale **pole mõelnud** tallinlased (38%), muust rahvusest (47%) ning Vene Föderatsiooni kodanikud (12%). On märkimisväärne, et vabatahtlikus tegevuses osalemise peale pole keskmiselt enam mõelnud ka regulaarselt kirikus käiv või piiblit loev inimene (10%). **Sobiva võimaluse puudumist** toob põhjuseks 25-34 aastane (35%), kõrgema sissetulekuga (üle 10 000 kr kuus ühe pereliikme kohta), Lõuna-Eesti (22%) elanik ning Eesti Vabariigi kodanik (93%).

Siinjuures peab aga arvestama, et vabatahtlik tegevus on siiski mõistena mitmetähenduslik või selle tähendus võib kogemuse puudumisel inimese jaoks koguni puududa. Ka antud uuringu raames selgus, et üle poole (57%) eestimaalastest ei osanud vastata küsimusele, mis neile vabatahtliku tegevusega seoses meenub. Peamiselt seostub vabatahtlik tegevus heategevuse ning annetamisega (15%) ja ühiste koristusaktioonidega (12%), vt joonis 2.

Joonis 2

Mõeldes kõigepealt vabatahtlikule tegevusele Eestis, siis mis sellega seoses Teile kõige esmalt meenub?

% kõikidest vastajatest, n= 500

Ülaltoodud küsimusele ei osanud statistiliselt oluliselt enam vastata Vene Föderatsiooni (11%) ning määratlemata kodakondusega eestimaalased (12%), pensionärid (22%) ning seetõttu vanemaealised inimesed.

Sellest tulenevalt küsiti antud uuringus ka nendelt inimestelt, kes enda hinnangul vabatahtlikus tegevuses osalemise nõ ametliku defitsiooni järgi ei ole viimase 12 kuu jooksul vabatahtlikuna tegutsenud, uuesti iga vabatahtlikuna osalemise tegevuse lõikes eraldi, kas nad on selles osalenud. Tulemused on toodud joonisel 3.

Joonis 3

Kas Teile meenub, kas olete viimase 12 kuu jooksul tasu saamata osalenud järgmistes tegevustes, välja arvatud oma pereliikmete ja lähisugulastega heaks tehtud tegevused ...?

% nendest, kes ei ole enda arvates vabatahtlikuna tegutsenud, n=361

Liites kõik vastajad, kes on vähemalt ühes joonisel 3 väljatoodud tegevuses osalenud, selgub, et tegelikult on vabatahtlikus tegevuses osalemise määr 20 protsendipunkti võrra suurem, st **kokku on viimase 12 kuu jooksul ühes või teises vabatahtlikus tegevuses osalenud veidi alla poole, 47% eestialastest.**

Kõige enamlevinud viis nõ **teadvustamata vabatahtlikus tegevuses osalemiseks** on transpordiabi pakkumine (10%), pea sama palju on neid, kes on osalenud heakorra või päästetöödel (8%) või pakkunud inimestele muul moel abi (7%).

Nii nagu heategevus on vabatahtlikuna tegutsemise esmane assotsiatsioon, nii on heategevus kõige enamlevinud valdkond vabatahtlikus tegevuses osalemisel. Ülevaate vabatahtlikuna tegutsemise valdkondadest annab järgnev joonis 4.

Joonis 4

Vabatahtlikuna on võimalik osaleda erinevates valdkondades ja tegevustes. Kõigepealt, mõeldes nüüd erinevatele valdkondadele, siis millistes järgmistest valdkondades Te olete vabatahtlikuna viimase 12 kuu jooksul tegutsenud?

% nendest, kes teadvustatuna osalenud vabatahtlikus tegevuses, n=139

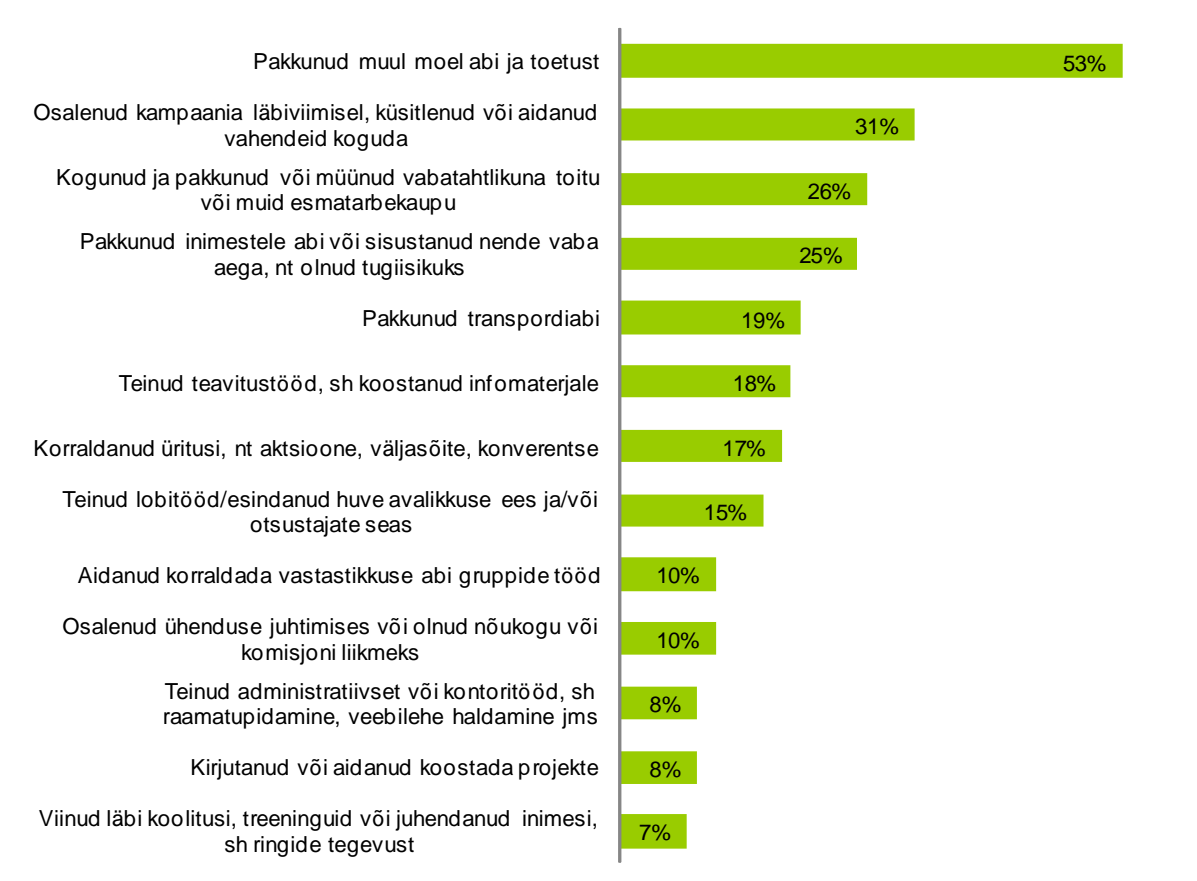

Heategevuse valdkonnas on vabatahtlikud enim pakkunud abi ja toetust (53%), osalenud kampaanias või aidanud vahendeid koguda (31%) ning kogunud ja pakkunud toitu või muid esmatarbekaupu (26%). Ülevaate heategevuses osalemise tegevuste kohta annab joonis 5.

Joonis 5

Olete vabatahtlikuna tegutsenud heategevuse valdkonnas. Palun nüüd meenutada, mida täpsemalt Te olete selles valdkonnas teinud? Kas olete selles valdkonnas viimase 12 kuu jooksul vabatahtlikuna ning tasu saamata ...?

% nendest, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud heategevuses, n=77

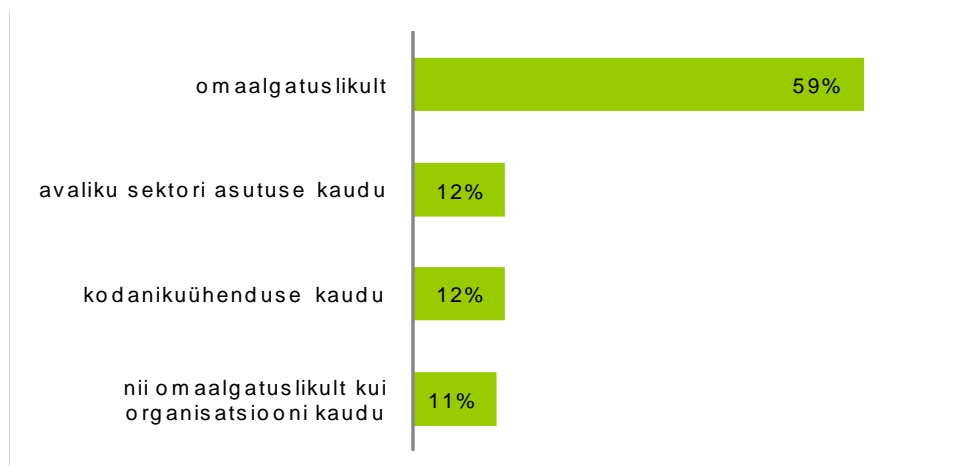

Heategevuses osaletakse enamjaolt omaalgatuslikult (vt joonis 6) ning ühekordselt (vt joonis 7). Vabatahtliku rollina määratletakse end nii kaasalööjaks (38%) kui ka aktiivseks osalejaks (32%), vt joonis 8.

Joonis 6

Olete vabatahtlikuna tegutsenud heategevus valdkonnas. Kas Te tegutsesite selles valdkonnas mõne organisatsiooni kaudu või omaalgatuslikult?

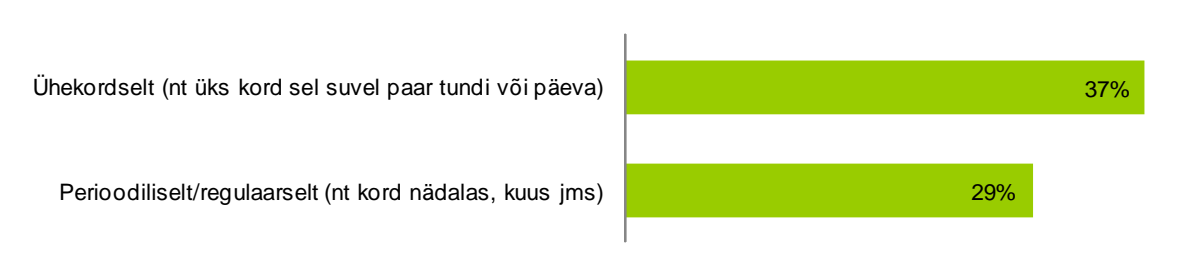
% nendest, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud heategevuses, n=77

Joonis 7

Olete heategevuses pakkunud muul moel abi ja toetust. Palume nüüd meelde tuletada, kui sageli Te viimase 12 kuu jooksul olete selle tegevusega tegelenud?

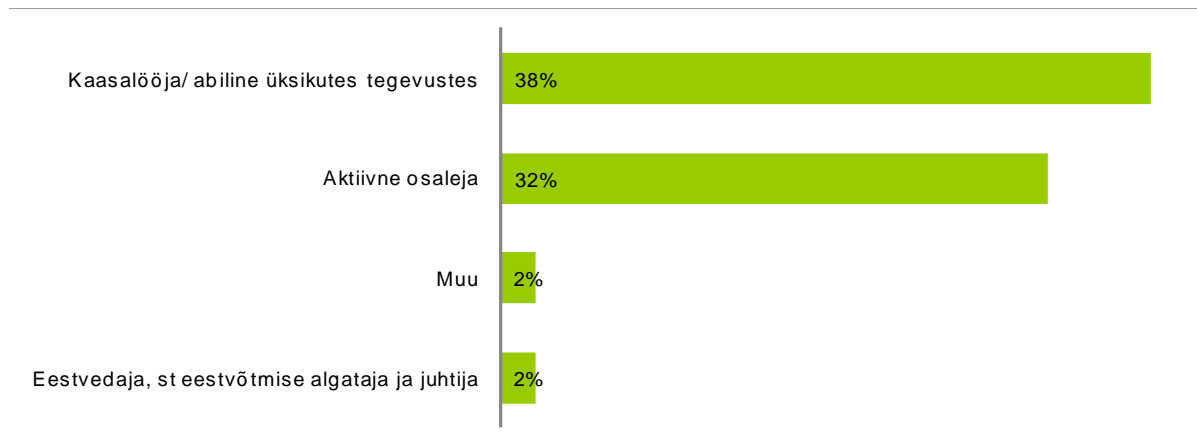
% nendest, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud heategevuses, n=77

Joonis 8

Olete vabatahtlikuna pakkunud muul moel abi ja toetust. Palume täpsustada, milline roll Teil oli selles tegevuses?

% nendest, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud heategevuses, n=77

6. Uuringu meetoodika

Arvestades käesoleva aruande peatükis 2 kirjeldatud olukorda ning seatud eesmärgid, on antud uuringu läbiviimine jaotatud järgmistesse etappidesse:

1. Seniste empiiriliste uuringute, sh rahvusvaheliste uuringute ning asjakohaste dokumentide läbitöötamine. Selle tulemusena on valminud ülevaade vabatahtliku tegevusega seotud mõistetest, senistest käsitlustest ning olulisematest tulemustest.
2. Omnibuss-küsitluse läbiviimine eesmärgiga teha kindlaks vabatahtlikus töös osalemise määr ja kirjeldada osalejate ja mitteosalejate sotsiaaldemograafilist tausta. Vajadus Omnibuss-küsitluseks lähtub olukorrast, kus pole täpselt teada, kui suur on vabatahtlikku tööd teinute osakaal Eestis ning millised on erinevat tüüpi vabatahtlike tegevuste osakaalud (nt ühekordne vs regulaarne vabatahtlik tegevus, organiseeritud vs omaalgatuslik tegevus jne). Erinevate uuringute andmeil kõigub vabatahtlikus tegevuses osalejate osakaal elanikkonnas 22%st 29%-ni. See on liiga väike määr, et tavapärasest esinduslikust üle-Eestilisest uuringust (nt valimiga 1000 inimest) saada kätte piisav hulk vabatahtliku töö kogemusega inimesi, mis võimaldaks analüüsida ka nende alamrühmi (regulaarne tegevus, ühekordne tegevus, eriliigiline tegevus jne). Sellise valimiga jääks ka vabatahtliku tegevusega mitte kokku puutunud inimeste osakaal uuringu eesmärgid arvestades ebamõistlikult suureks.

Omnibussi tulemused annavad aluse kvootvalimiks ehk huvipakkuvate rühmade osakaalu suurendamiseks võrreldes tegelikkusega hilisemas spetsiaaluuringus. Omnibussis ilmnenuid taustatunnuseid saab kasutada ka hilisemate Ad Hoc kordusuuringute tegemiseks.

Küsitlemisel kasutatakse telefoni teel läbiviidavat Omnibuss-küsitlust. Omnibuss on uuring, kus ühes ankeedis on järjestikku eri kliente huvitavad teemad. Uuringu üldkogumi moodustavad Eesti Vabariigi alalised elanikud vanuses 15–74 aastat (seisuga 01.01.2007. a kokku 1 046 357 inimest). Valimi suurus, st ühe uuringuga hõlmatud küsitletavate hulk on 500 inimest. Selle moodustamisel kasutatakse üldkogumi proportsionaalset mudelit.

3. Omnibuss-küsitlusele järgneb eriuuring, mille eesmärgiks on täpsemalt kirjeldada vabatahtlikus tegevuses osalemist eri tüüpide kaupa, samuti anda ülevaade mitteosalemisest ja selle põhjustest. Eriuringu valim moodustatakse kvootvalikuna arvestades Omnibuss-küsitluses ilmnenuid vabatahtlikus tegevuses osalenute taustatunnuseid. Mitteosalejate puhul on tegu tavalise esindusliku valimiga elanike seas vanuses 15-74.

Uuringus on plaanis küsitleda 400 vabatahtlikus tegevuses osalenut ning 200 mitteosalenut. Küsitlemisel kasutatakse telefoniintervjuu meetodit CATI (*Computer Assisted Telephone Interviewing*).

Telefoniküsitlus hõlmab nii mobiili- kui lauatelefoninumbreid. 30% valimist moodustavad inimesed, kes on kättesaadavad ainult mobiiltelefoni teel (st ei oma kodus lauatelefoni). Need vastajad leitakse juhuvalikuga TNS Emori eelvärvatute andmebaasist. Lauatelefonide omanike puhul leitakse küsitletavad korteritelefoni tüvenumbrite registri abil lihtsa juhuvaliku teel. Telefoninumbri kolm viimast numbrit genereerib arvuti, mis võimaldab ka salastatud numbritel küsitluses osaleda.

4. Andmete töötlemine ja uuringuaruande koostamine: Elanike seas läbiviidud küsitluse andmed koondatakse andmetöötlusprogrammi SPSS. Pärast küsitlustöö lõppu koostatakse ja puhastatakse andmefail, viiakse läbi andmetöötlus: vastavalt vajadusele ristlõigete koostamine, statistiline analüüs, lahtiste vastuste kodeerimine jms. Samuti koostatakse uuringutulemuste joonised. Koondanalüüsi tulemusi võrreldakse uuringu teoreetiliste lähtekohtadega ning mujal läbi viidud uuringute tulemustega.

7. Kasutatud kirjandus

1. Avatud Eesti Fond (2008) *Ülevaade kodanikuhariduse hetkeseisust ja arengusuundadest*.
2. Clary, E. Gil, M. Snyder, & Ridge, R. (1992). *Volunteers' motivations: A functional strategy for the recruitment, placement, and retention of volunteers*. Nonprofit Management and Leadership, Vol. 2, Nr. 4, lk. 333-350.
3. Dingle, Alan, Wojciech Sokolowski, Susan K.E. Saxon-Harrold, Justin Davis Smith, Robert Leigh (2001) *Measuring Volunteering: A Practical Toolkit*. INDEPENDENT SECTOR, United Nations Volunteers.
4. EcoSoc (2006) *OPINION of the European Economic and Social Committee (EcoSoc) on Voluntary activity: its role in European society and its impact*. Leitav internetis: <http://www.afsai.org/>
5. Eesti kodanikuühiskonna lühisõnastik: <http://www.ngo.ee/sonastik>
6. EKAK, 2002: <http://www.ngo.ee/ekak>
7. Esmond, Judy, Patrick Dunlop (2004) *Developing the Volunteer Motivation Inventory to Assess the Underlying Motivational Drives of Volunteers in Western Australia*. CLAN WA Inc.
8. Hadzi-Miceva, Katerina (2008) *Comparative Analysis of European Legal Systems and Practices Regarding Volunteering*. ECNL.
9. Hadzi-Miceva, Katerina, Catherine Shea (2008) *Law on Volunteers and Volunteering in Central and Eastern Europe and Eurasia*. USAID. Leitav internetis: http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2007/article1.pdf
10. Hall, Michael H. (2001) *Measurement Issues in Surveys of Giving and Volunteering and Strategies Applied in the Design of Canada's National Survey of Giving, Volunteering and Participating*. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, Vol. 30, Nr. 3, lk 515-526.
11. Helbe, Merle (2003) *Vabatahtlike rakendamise võimalustest avaliku sektori sotsiaalvaldkonnas tegutsevate organisatsioonide lisaressursina*. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool
12. Inter-Parliamentary Union, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, and UN Volunteers (2004) *A Volunteerism and Legislation: A Guidance Note*. Leitav internetis: http://www.ipu.org/PDF/publications/volunteer_en.pdf
13. Kodanikeühiskonna uurimis ja arenduskeskus (2007) „Kodanikuühiskonna lühisõnastik“. Leitav internetis: <http://www.ngo.ee/sonastik>.
14. Kotler, Philip, Alan R.Andreasen (1996) *Strategic Marketing for Non-Profit Organizations*. Prentice Hall, Inc.

15. Lagerspetz, Mikko, Erle Rikmann, Anne-Liis Peterson, Mari Sepp, Tanel Vallimäe (2006) *Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendumise indikaatorid: uurimuse aruanne*. Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja sotsiaaluuringute instituudi Kodanikuühiskonna uurimis- ja Arenduskeskus. Tallinn.
16. Lepp, Ülle. (2008) *Vabatahtlik töö kolmanda sektori uurija pilgu läbi ehk kuidas vabatahtlikku tööd märgata ja väärtustada*. III vabatahtliku tegevuse foorum. Leitav internetis: <http://www.vabatahtlikud.ee/failid/IIIvtfoorum/lepp.ppt>
17. London School of Economics (2004) *What is Civil Society?* Leitav internetis: http://www.lse.ac.uk/collections/CCS/what_is_civil_society.htm
18. Mänd, Kristina (2002). Marketing: Võimalus ja vahend tulemuste saavutamiseks kodanikuühendustele ja organisatsioonidele. Infotrükk, lk 28-30.
19. Proos, Ivi; Ülo Kaevats, Juhan Kivirähk, Iris Pettai, Raivo Vetik (2006) *Demokraatia ja Rahvuslikud huvid. Eesti ühiskond – 2005*. Tallinn,
20. Rikmann, Erle, Meril Ümarik, Sofia Joons, Mikko Lagerspetz (2005) *Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis: organiseerumise struktuur ja ressursid. Uuringu raport*. Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituut
21. Rikmann, Ümarik, Joons, ja Lagerspetz (2005) *Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis: organiseerumise struktuur ja ressursid*. Uurimusraport. Tallinn: Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituut.
22. Rochester, Colin (2006) *A literature review. Volunteering England*.
23. Rose, Richard (1993) *Lesson-drawing in Public Policy. A Guide to Learning across Time and Space*. Chatham House Publishers: New Jersey.
24. Salamon, Lester M., Wojciech S. Sokolowski, Regina List (2003) *Global Civil Society: An Overview, John Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*. Leitav internetis: <http://www.jhu.edu/~ccss/publications/pdf/globalciv.pdf>, 15.2003.
25. Salomon, L.; H. Anheier (1997). *Defining the Non-profit Sector; A Cross-national Analysis*. Manchester, UK: Manchester University Press.
26. Schultinik, Joanne; Mary J. Riley, Gilda Schott (2002) *Determining Volunteer Motivations - A Key to Success*. Leitav internetis: http://www.msue.msu.edu/objects/content_revision/download.cfm/revision_id.353032/workspace_id.275600/Determining%20Volunteer%20Motivations.pdf/
27. TNS Emor (2008) *Heategevus ja ühiskondlikes algatustes kaasalöömine: hetkeolukord ja potentsiaal*.
28. TNS Emor (2008). Väärtushinnangute uuringu RISC aruanne
29. Toots, a.; Tõnu Idnurm, Maria Ševeljova (2006) *Noorte kodanikukultuur muutuvus ühiskonnas*. Tallinn.

30. USAID mittetulundussektori jätkusuutlikkuse indeks 2007. Leitav internetis:
http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex
31. Vabatahtliku Tegevuse Arengukava 2007-2010. Leitav internetis:
www.vabatahtlikud.ee/failid/vttstrat/vta_2007_2010_31_jaan_2007.pdf
32. Vutt, Margit (2005) *Ekspertarvamus: Vabatahtliku tegevuse õigusliku reguleerimise vajadustest ja võimalustest*. Tartu. Leitav internetis:
<http://www.sisemin.gov.ee/atp/failid/JuriidilineEkspertiis050529.pdf>

Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis

Uuringu aruanne

August 2009

Sisukord

Sisukord.....	3
Sissejuhatus	4
1. Vabatahtlike ja mittevabatahtlike osakaal ja profiil	6
2. Vabatahtlike tüpoloogia	9
2.1 Tüüp I: väheaktiivne, konkreetsel tegevusel või sotsiaalsel võrgustikul põhinev vabatahtlik	10
2.1.1 Sotsiaal-demograafiline taust.....	10
2.1.2 Vabatahtliku tegevuse tüübid ja valdkonnad	11
2.1.3 Vabatahtlikuna tegutsemise motivaatorid ja takistavad tegurid.....	12
2.1.4 Valmisolek edaspidi vabatahtlikuna tegutseda	18
2.2 Tüüp II: aktiivne, projektides kaasalõöv ja uute kogemuste saamisel põhinev	19
2.2.1 Sotsiaal-demograafiline taust.....	19
2.2.2 Vabatahtlikuna tegutsemise tegevused ja valdkonnad.....	19
2.2.3 Vabatahtlikuna tegutsemise motivaatorid ja takistavad tegurid.....	20
2.2.4 Valmisolek edaspidi vabatahtlikuna tegutseda	24
3. Infoallikad ja teadlikkus vabatahtliku tegevuse osas	26
4. Organisatsiooni mõju vabatahtliku kogemusele	31
4.1 Organisatsioonide mõju vabatahtliku tegevuse hinnangule	31
4.2 Organisatsiooni mõju vabatahtlike motiividele.....	31
5. Mittevabatahtlikud ja nende huvi vabatahtlikus tegevuses osalemise vastu	35
5.1.1 Mittevabatahtlike sotsiaal-demograafiline taust	35
5.1.2 Võimalikud motivaatorid ja takistavad tegurid vabatahtlikuna tegutsemiseks	35
5.1.3 Huvi ja valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda	40
6. Kokkuvõte	43
7. Diskussioon ja soovitused	46
Lisad	51
Lisa 1 Metoodika kirjeldus	51
Valim	51
Küsitlus	53
Andmetöötlus.....	53
Tulemuste usalduspiirid.....	53
Statistilise vea piirid	54
Lisa 2 Lisajoonised.....	55
Lisa 3 Organisatsiooni käitumine ja vabatahtliku kogemus	69
Lisa 4 Uuringus kasutatud ankeet.....	72
Projekti töörühm	83

Sissejuhatus

Uuringu üldeesmärk oli saada süsteemne ülevaade vabatahtlikus tegevuses osalemisest Eesti elanike hulgas ning uuringu tulemuste põhjal töötada välja soovitud, mida arvestada vabatahtliku tegevuse arendamisel Eestis. Püstitatud eesmärgi täitmiseks olid ette nähtud järgmised tegevused:

- välja töötada Eesti konteksti arvestav metoodika vabatahtliku tegevuse uurimiseks, sh soovitud terminoloogia osas, mida saaks kordusuuringutes ja teistes kodanikuühiskonda puudutavates uuringutes kasutada;
- anda ülevaade vabatahtliku tegevuse teoreetilistest käsitlustest empiirilise uuringu läbiviimiseks ja tulemuste tõlgendamiseks;
- anda ülevaade vabatahtlikus tegevuses osalemise määra, viiside, põhjuste ja takistuste kohta;
- anda ülevaade vabatahtlike sotsiaal-demograafilise tausta kohta;
- analüüsida elanike hoiakuid ja teadmisi vabatahtliku töö kohta ning valmisolekut vabatahtlikus tegevuses osaleda.

Uuring viidi läbi kahes osas: esimene osa viidi läbi perioodil august – detsember 2008 ning selle raames koostati teoreetilised ja empiirilised lähtekohad, pandi paika uuringus kasutatavad mõisted ja töötati välja vabatahtlike ja mittevabatahtlike küsitlemise ankeet. Uuringu teine osa viidi läbi perioodil aprill – august 2009 ning selle raames küsitleti telefoni teel 401 vabatahtlikus tegevuses osalenud ning 200 mitteosalenud inimest. Küsitlus toimus ajavahemikul 6.–26. mai 2009. a. Käesolev aruanne annab ülevaate Eesti elanike seas korraldatud küsitlusuuringu tulemustest.

Uuringu pearõhk on **indiviidi tasandi vabatahtliku tegevuse erinevate aspektide kirjeldamisel**. Uuringu empiiriline osa annab ülevaate indiviidi tasandi vabatahtliku tegevuse järgmistest aspektidest:

- vabatahtlikus tegevuses osamine (nii omaalgatuslik kui ka organisatsioonides): vabatahtliku töö kestus ja sagedus, tegevuse tüüp ja valdkonnad, roll vabatahtlikuna;
- teadmised vabatahtliku töö ja tegevusvõimaluste kohta: kust saadi infot vabatahtliku tegevuse kohta, teadmised vabatahtliku töö ja vabatahtlikus tegevuses osalemise võimaluste kohta ning infokanalid, kust saadakse teavet vabatahtliku töö võimaluste kohta;
- motivatsioon vabatahtlikus tegevuses osalemiseks: miks tehakse vabatahtlikku tööd;
- hinnangud vabatahtliku töö kogemuste kohta: milline on vabatahtlike rahulolu oma kogemusega;

- takistused vabatahtlikus tegevuses osalemisel: miks ei tehta vabatahtlikku tööd, millised on vabatahtlikus tegevuses osalemist piiravad tegurid, millised on vabatahtliku töö käigus ilmnunud probleemid;
- valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda: milline on huvi ja valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda ja milliseid tegevusi eelistatakse.

Uuringu tellija on Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskus ning rahastajad Siseministeerium ning Kodanikuühiskonna Sihtkapital. Uuring viiakse läbi koostöös SA-ga Praxis ning konsultandiga Kristina Mänd. Uuringu tulemuste omandiõigus kuulub uuringu tellijale.

Aruandes on esitatud uuringu tulemused nii graafiliselt kui ka kommenteeritult.

Lisas on esitatud metoodika ja valimi kirjeldus, uuringu küsimustik ja üldtulemused jooniste ning tabelitena.

1. Vabatahtlike ja mittevabatahtlike osakaal ja profiil

Käesolevas uuringus kasutati vabatahtlike leidmiseks ja määratlemiseks nn kaheastmelist etappi. Esmalt loeti vastajatele ette vabatahtliku tegevuse definitsioon:

Vabatahtliku tegevuse all mõeldakse oma aja, energia või oskuste pakkumist vabast tahtest ja rahalist tasu saamata peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks, kuid ka teiste heaks tehtavaid tegevusi. Oma pereliikmete abistamist ning rahalisi või esemelisi annetusi ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks.

Eeltoodud definitsiooni kohaselt määratleb end vabatahtlikeks 30% vastajatest (nn teadlikud vabatahtlikud), (vt joonis 1), kellest omakorda enamik on vabatahtlikuna tegutsenud Eestis (97,1%). Murdosa vastajatest on tegutsenud ka välismaal (1,2%) ja nii Eestis kui ka välismaal (1,6%).

Joonis 1. Vabatahtlikus tegevuses osalemine viimasel 12 kuul ülaltoodud definitsiooni kohaselt

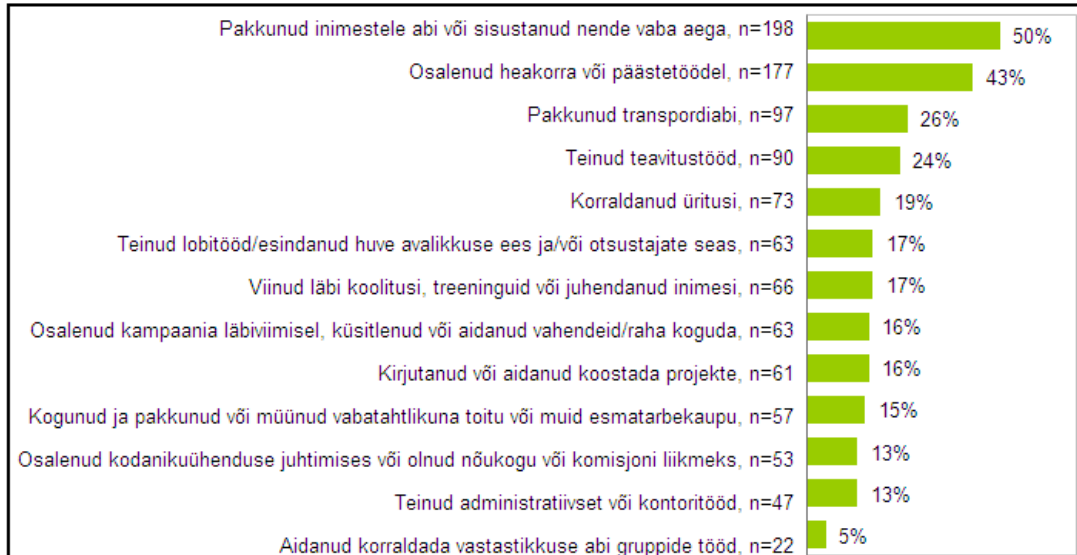
% kõikidest vastajatest, n=601

Samas on varasemad uuringud ja eelkõige välisriikide kogemus näidanud, et kõik vabatahtlikku tegevust harrastanud inimesed ei määratle end vabatahtlikuks ning seda ka eeltoodud definitsiooni esimest korda kuuldes. Seetõttu küsiti kõikidelt vastajatelt, kuivõrd nad on viimase 12 kuu jooksul tasu saamata osalenud järgmistes tegevustes, arvestamata oma pereliikmete ja lähisugulaste heaks tehtud tegevusi ning rahalisi või esemelisi annetusi (nn mitteteadlikud vabatahtlikud), (vt joonis 2). Joonisel 2 on toodud tegevuste koondnimetused, täpsemaid selgitusi ja näiteid tegevuste tähendusest vt Lisast 4, uuringus kasutatud ankeedist.

Joonis 2. Vabatahtlikes tegevustes osalenute osakaal (%) ja vastajate arv (n) viimasel 12 kuul

% vabatahtlikest, n=401

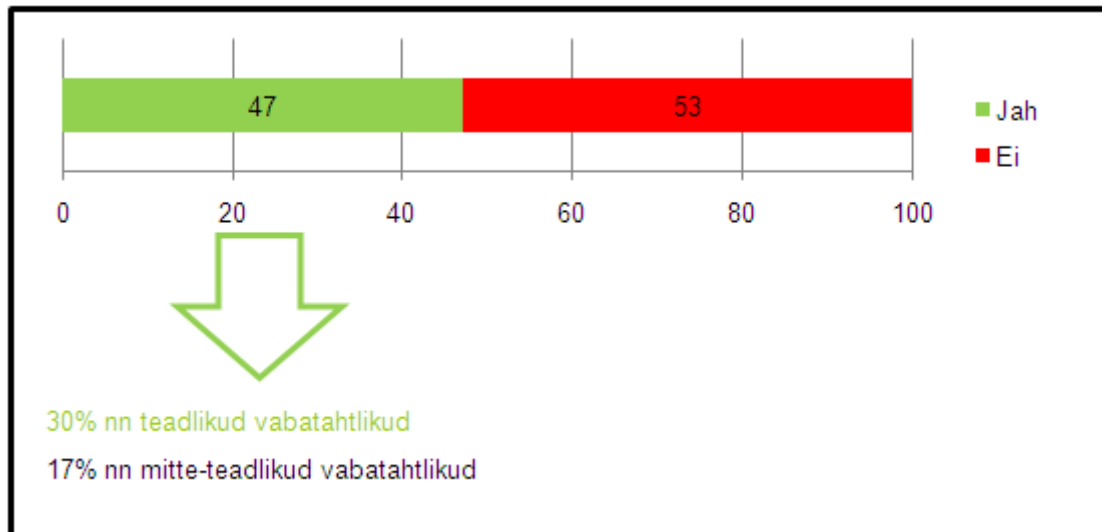

Seega loetakse siin ja edaspidi **vabatahtlikuks** nii need vastajad, kes lugesid end vabatahtlikuks vabatahtliku tegevuse definitsiooni kohaselt, kui ka need, kes on osalenud vähemalt ühel joonisel 2 esitatud tegevustest. Vastajaid, kes ei tegelenud ühegi joonisel 2 toodud tegevustega viimase 12 kuu jooksul, nimetatakse käesolevas uuringus **mittevabatahtlikeks**. Uuringu raames küsitleti kokku 401 vabatahtlikku ja 200 mittevabatahtlikku.

Arvestades, et vabatahtlike osakaal kogu elanikkonnast on 47% (vt Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis, I osa uuringuaruanne), võib vabatahtlike osakaalu kokkuvõtlikult esitada järgmiselt:

Joonis 3. Vabatahtlikus tegevuses teadlikult ja mitteteadlikult osalenud ning mittevabatahtlike jaotus elanikkonnas

% kõikidest vastajatest, n=601

Nii vabatahtlike kui ka mittevabatahtlike sotsiaal-demograafiline profiil on esitatud Lisas 2 joonistel 2_1.1–2_2.2.

Võrreldes vabatahtlike mittevabatahtlikega on vabatahtlikus tegevuses enam osalenud nooremaealine (15–24 a) ja vähem vanemaeline (65 a ja enam) elanikkond. Hariduse poolest eristuvad alg- ja põhiharidusega inimesed, kes on vabatahtlikus tegevuses osalenud veidi vähem. Samuti on vabatahtlikus tegevuses oluliselt vähem tegutsenud lapsehoolduspuhkusel olevad inimesed ja pensionärid, rohkem õpilased/üliõpilased. Palgatöötajatest on vabatahtlikuna veidi enam tegutsenud asutuse/ettevõtte juhid ja keskastme juhid ning seetõttu ka kõrgema sissetulekuga inimesed. Muus osas statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenu.

Joonistel 2_1.1–2_2.2 esitatud tunnus **hoolduskohustus** tähistab seda, kas vastajal on leibkonnas väiksemaid, kuni 10-aastaseid lapsi või muid hoolduskohustust nõudvaid inimesi. Näeme, et vabatahtlikuna on veidi enam tegutsenud need inimesed, kellel ei ole hoolduskohustust, kuid see erinevus ei ole statistiliselt oluline, st üldiselt vabatahtlikus tegevuses osalemine ei pruugi sõltuda hoolduskohustuse olemasolust.

Kokkuvõttes saab välja tuua, et ligi pool Eesti elanikkonnast on viimase aasta jooksul ühes või mitmes vabatahtlikus tegevuses osalenud, samas määratleb endid vabatahtlikeks vaid 30% elanikkonnast. Seega ei ole **laiem elanikkond üldjuhul veel teadvustanud, et tegeletakse vabatahtliku tegevusega**. Edaspidi vaadeldakse lähemalt nii vabatahtlike kui mittevabatahtlike ning uuritakse nende motivaatoreid või takistavaid tegureid vabatahtlikuks hakkamisel ja olemisel.

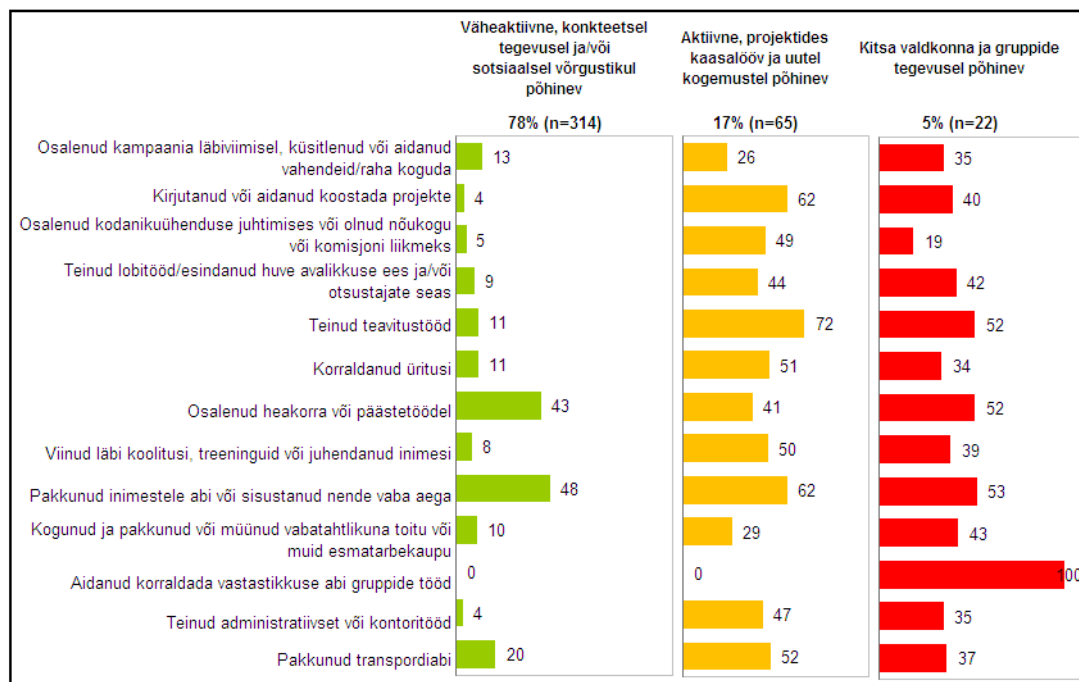
2. Vabatahtlike tüpoloogia

Vabatahtlikus tegevuses on võimalik osaleda erineval määral – nt osaledes kord aastas koristusaktsioonis või korraldades aktiivselt kampaaniaid. Selleks, et saada ülevaadet, millist tüüpi vabatahtlikke Eestis leidub, millised on erinevate tüüpide meelistegevused ja nende peamised motivaatorid vabatahtlikus tegevuses osalemisel, viidi läbi klasteranalüüs, st uuringus osalenud vabatahtlikud grupeeriti, võttes aluseks vabatahtliku tegevuste loetelu (vt joonis 2).

Analüüsi tulemusena selgus, et Eesti vabatahtlike iseloomustamiseks on parim nn kolme klastriga lahendus (vt joonis 4).

Joonis 4. Vabatahtlike tüpoloogia

Vastavas tegevuses osalenute osakaal, veeru %

Esimene tüüp osaleb erinevates tegevustes võrreldes teiste tüüpidega suhteliselt vähe, peamiseks tegevuseks on heakorra- või päästetöödel osalemine ning inimestele abi pakkumine, nende vaba aja sisustamine. Ka transpordiabi on nad veidi enam pakkunud, kuid võrreldes teiste gruppidega siiski vähem. Seega võib eeldada, et antud tüüp osaleb vabatahtlikus tegevuses siis, kui tegemist on konkreetse tegevusega (nt kohaliku pargi koristamine kampaania korras), või kui keegi inimene konkreetset abi vajab. Antud tüüp moodustab enamiku ehk **78% kõikidest vabatahtlikest**.

Teine tüüp on seevastu aktiivne vabatahtlik, kes osaleb esimese tüübiga võrreldes erinevates tegevustes oluliselt enam. Peamiseks tegevuseks on teavitustöö tegemine, samuti projektide kirjutamine ning inimestele abi pakkumine. Ligi pooled sellesse tüüpi kuuluvad vabatahtlikud

on seotud ka muude projektipõhiste tegevustega nagu ürituste või koolituste korraldamine, või ka üldiste koordineerivate tegevustega nagu administratiivne töö, transpordiabi pakkumine või kodanikuühenduse juhtimises osalemine. Antud tüüp moodustab **17% kõikidest vabatahtlikest**.

Kolmandat tüüpi vabatahtlikud on samuti aktiivsed, kuid võrreldes teise tüübiga on nad oluliselt vähem osalenud kodanikeühenduste juhtimises, samuti teinud administratiivset või kontoritööd või korraldanud üritusi. Seevastu on kõik selle tüübi vabatahtlikud aidanud korraldada vastastikuse abi gruppide tööd, peamiselt külaliikumise, kohaliku elu edendamise, sotsiaaltöö ja religiooni valdkonnas. Kolmanda tüübi vastajate arv on aga edasiste analüüside ja järeltöö tegemiseks liiga väike (**5% kõikidest vabatahtlikest**, antud juhul on vastajate arv 22 inimest) ja seega jäetakse see tüüp edasisest vaatlusest välja.

Järgnevalt vaadeldakse lähemalt esimese kahe tüübi sotsiaal-demograafilist tausta, valdkondi, milles vabatahtlikuna ollakse tegutsenud, vabatahtlikuna osalemise määra ning rolli. Samuti vaadeldakse tüübiti, millised on vabatahtlikus tegevuses osalemisel peamised motivaatorid ja takistavad tegurid.

2.1 Tüüp I: väheaktiivne, konkreetsetel tegevustel või sotsiaalsel võrgustikul põhinev vabatahtlik

2.1.1 Sotsiaal-demograafiline taust

Esimesse rühma kuulub enam kesk- või kutseharidusega ja vähem kõrgharidusega inimesi. Ametialaselt on peamiselt tegemist keskastme spetsialistidega, kontoriametnikega või oskustöölisega, vähem on nende hulgas tippspetsialisti ametikohal töötavaid inimesi. Ligi kolmandikul juhtudel ning teise tüübiga võrreldes töötavad nad enam eraettevõtetes ning vähem avaliku sektori asutustes või mittetulundusühendustes. Teise tüübiga võrreldes on nende hulgas enam neid, kel pole väikelapse või vanema inimese hoolduskohustust. Enim on nende hulgas keskmise sissetulekuga (2501–5000 kr inimese kohta kuus) inimesi (vt Lisa 2 joonis 2_3).

2.1.2 Vabatahtliku tegevuse tüübid ja valdkonnad

Esimese vabatahtliku tüübi **tegevused** on esitatud joonisel 3. Ligi pool (48%) sellesse rühma kuuluvatest vabatahtlikest on pakkunud inimestele abi või sisustanud nende vaba aega, veidi vähem (43%) on osalenud heakorra- või päästetöödel ning iga viies (20%) on pakkunud transpordiabi.

Ligi pool (48%) **heakorra- või päästetöödel osalenute** rühma kuuluvad **vabatahtlikud** on teinud seda omaalgatuslikult, samas on suur hulk ka neid, kes on tegutsenud kodanikeühenduse (24%) või üleskutse/kampaania kaudu (25%). Heakorra- või päästetöödel osaletakse peamiselt keskkonnakaitse ning loodushoiu, aga ka külaliikumise/kohaliku elu edendamise valdkonnas, ning põhiliselt on vabatahtlikud kas aktiivse osaleja rollis (46%) või kaasalööjad/abilised üksikutes tegevustes (45%). Enam-vähem võrdselt on nii perioodiliselt kui ka ühekordselt tegutsenud vabatahtlikke (vt Lisa 2 joonised 2_4.1 ja 2_4.2).

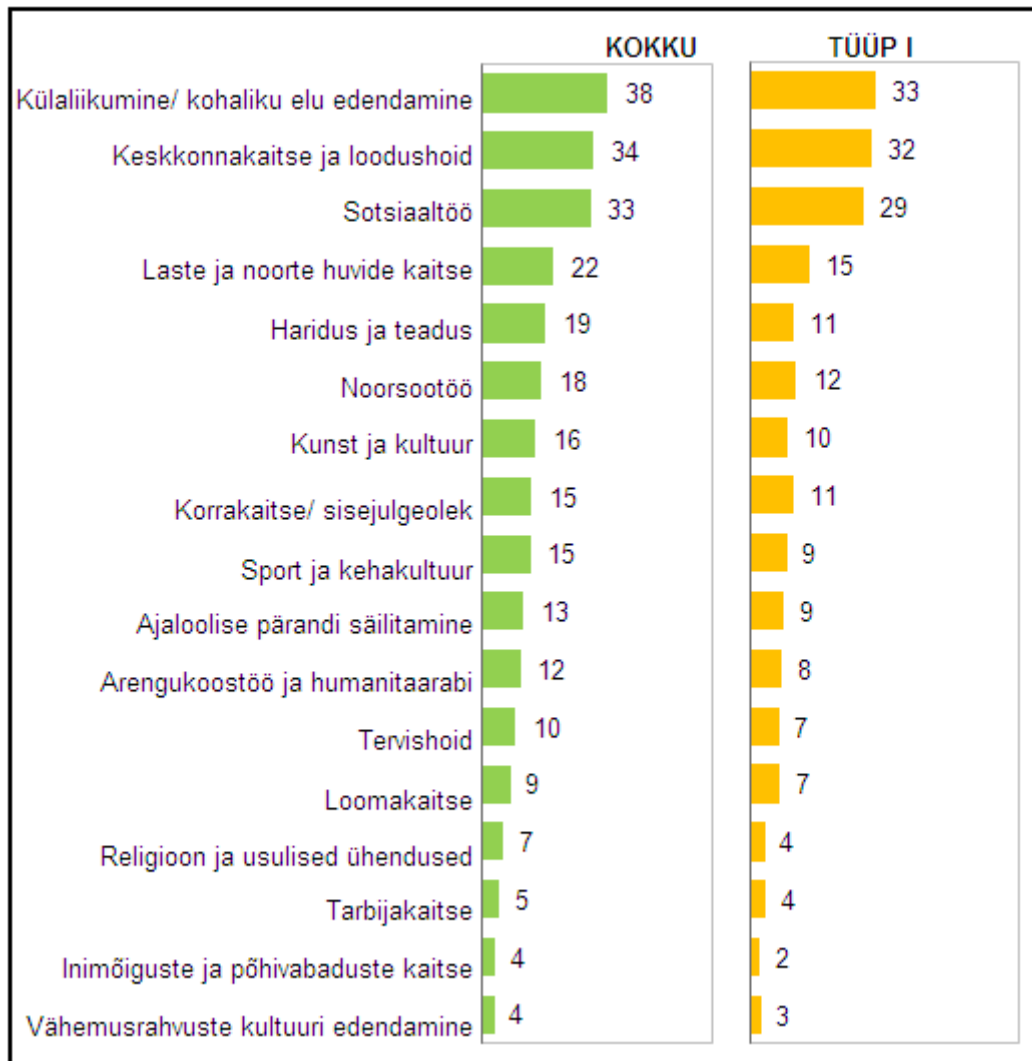
Enamik (83%) sellesse rühma kuuluvad **inimestele abi pakkunud vabatahtlikud** on teinud seda omaalgatuslikult ning sotsiaaltöö valdkonnas. Enamjaolt võrdselt on nii eestvedajaid (32%) kui ka aktiivseid osalejaid (25%), oluliselt enam aga kaasalööjaid/abilisi üksikutes tegevustes (43%). Üle poole (66%) nendest on perioodilisi vabatahtlikke (vt Lisa 2 joonised 2_5.1 ja 2_5.2). Ka **transpordiabi pakkunute** rühma vabatahtlikud on enamjaolt teinud seda omaalgatuslikult (80%) ja perioodiliselt (68%), (vt Lisa 2 joonised 2_6.1 ja 2_6.2).

Vähemal määral on selle tüübi vabatahtlikud osalenud aktiivsemat osalust nõudvatel tegevustel, nt teinud teavitustööd (11%), korraldanud üritusi (11%) või osalenud kampaania korraldamisel, küsitlenud või aidanud vahendeid koguda (13%), (vt joonis 4). Nende tegevuste lõikes ei ole vastajate väikese arvu tõttu võimalik täpsemat ülevaadet tegevustest anda.

Peamiselt on esimene tüüp tegelenud vabatahtlikuna kolmes valdkonnas: külaliikumine/kohaliku elu edendamine (33%), keskkonnakaitse ja loodushoid (32%) ning sotsiaaltöö (29%). Muudes valdkondades tegutsetakse oluliselt vähem (vt joonis 5).

Joonis 5. Tüübi I vabatahtlikuna tegutsemise valdkonnad

% kõikidest vabatahtlikest (n=401); % tüübist I (n=314)

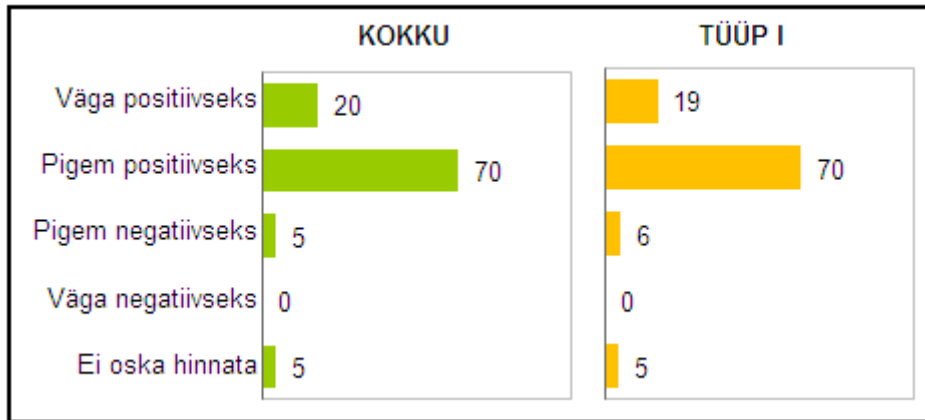
2.1.3 Vabatahtlikuna tegutsemise motivaatorid ja takistavad tegurid

Kui pea kõik sellesse rühma kuuluvad vabatahtlikud hindavad senist kogemust vabatahtlikuna tegutsemisel väga või pigem positiivseks, siis on ka neid, kes peavad senist kogemust pigem negatiivseks (6%), (vt joonis 6). Põhilise probleemina vabatahtlikus tegevuses osalemisel nimetati ajapuudust (vt joonis 7).

Joonis 6. Tüübi I hinnang senisele vabatahtlikuna tegutsemise kogemusele

Milliseks Te üldiselt hindate oma senist kogemust vabatahtlikuna tegutsemisel?

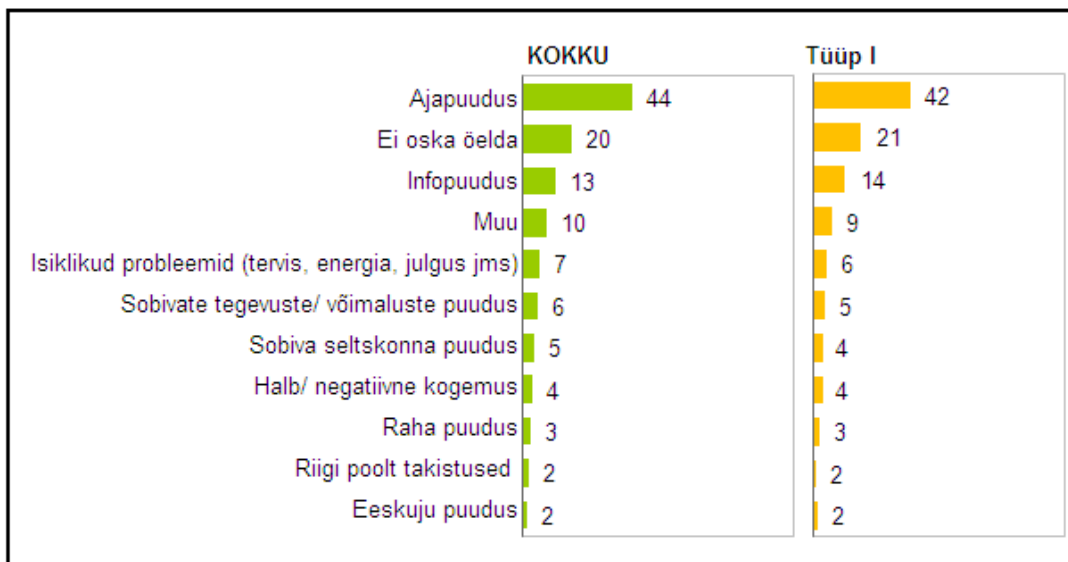
% kõikidest vabatahtlikest (n=401); % tüübist I (n=314)

Joonis 7. Tüübi I hinnang vabatahtlikuna tegutsemise peamisele probleemile

Mis on olnud Teie jaoks vabatahtlikuna tegutsemisel peamine probleem või takistus?

% kõikidest vabatahtlikest (n=401); % tüübist I (n=314)

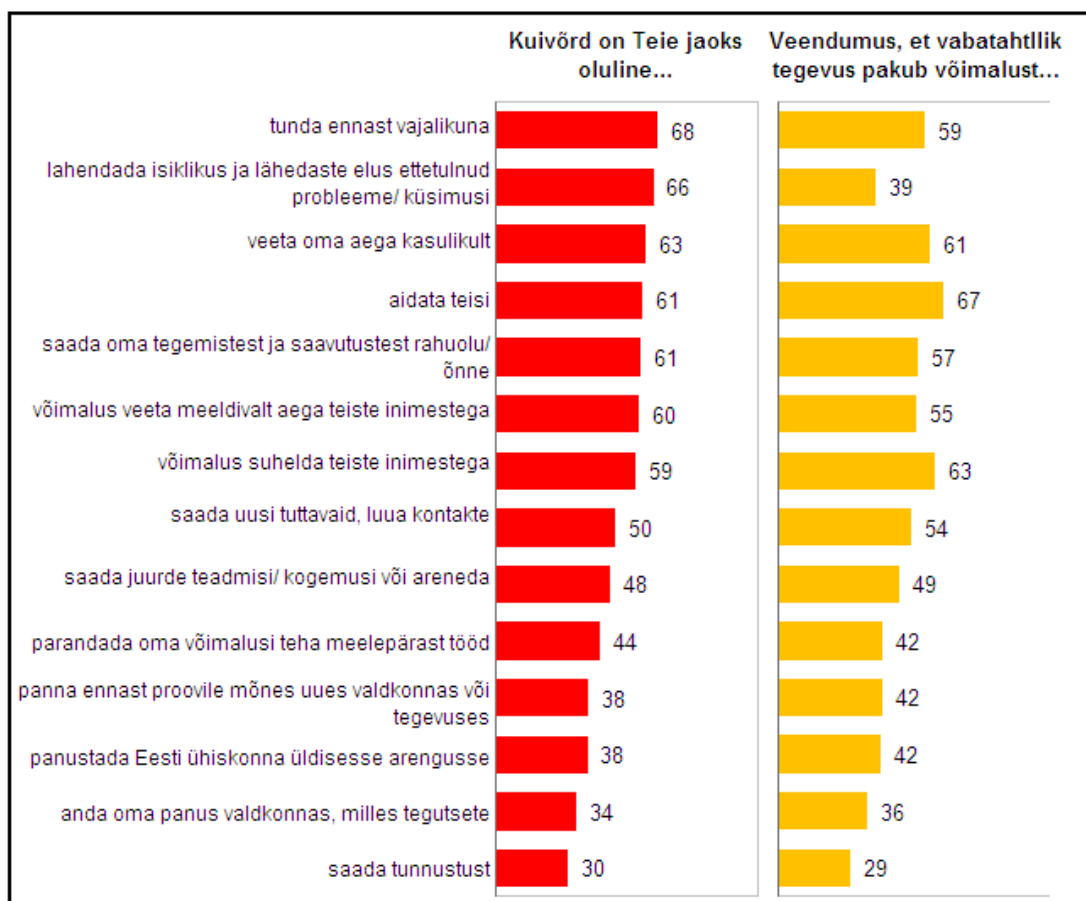

Ajapuuduse üle kurdavad enim noored (15–24 a) ja tippspetsialisti või ametniku/teenindaja ametikohal töötavad vabatahtlikud ning vähem vanemaealised inimesed. Infopuudust nendivad keskmisest sagedamini muust rahvusest inimesed. Isiklike probleeme (tervisega, energiaga, julgusega jms) toovad sagedamini välja pensionärid.

Järgnevalt vaadatakse, millised on selle rühma peamised individuaalsed motivaatorid vabatahtlikuna tegutsemisel (vt joonis 8). Esmalt küsiti vastajatelt, kui võrd on nende jaoks üks või teine inimelu aspekt oluline ning seejärel uuriti samade aspektide kohta, kui võrd vabatahtlik tegevus neile seda võimaldab. Näeme, et suurim lõhe asetseb inimese isiklikus elus ettetulnud probleemide või küsimuste lahendamisel: kui 66% vastajatest peab seda aspekti väga oluliseks, siis vaid 39% usub, et vabatahtlik tegevus pakub neile selleks võimalust. Siinkohal on vastav tulemus arusaadav, sest isiklike probleemide lahendamiseks on vabatahtlikkuse kõrval ka teisi võimalusi. Märkimisväärne lõhe asetseb ka nn universaalse vajaduse – tunda ennast vajalikuna – vahel: 68% peab seda väga oluliseks, kuid vaid 59% usub, et vabatahtlik tegevus pakub neile selleks võimalust. Siinkohal võiks olla eesmärk, et kõik vabatahtlikud tunneksid ennast oma vaba aega ja energiat panustades vajalikuna. Sellele saavad vabatahtlike abi kasutavad organisatsioonid aidata kaasa neid piisavalt juhendades ja tagasisidet andes.

Joonis 8. Tüübi I individuaalsed motivaatorid/takistused

% tüübist I, need, kes vastasid „väga oluline“ küsimusele „Kui võrd on Teie jaoks oluline ...?“ ning „täiesti nõus“ küsimusele „Kui võrd Te nõustute, et vabatahtlikuna tegutsemine pakub Teile võimalust ...?“

On näha, et nii mõneski aspektis usutakse, et vabatahtlik tegevus pakub soovi korral inimestele võimalust teisi aidata (nt 67% usub, et vabatahtlik tegevus pakub võimalust aidata teisi), individuaalset vajadust teiste aitamise järele tuntakse mõnevõrra vähem (61% peab

seda oma elus väga oluliseks). Samuti on pisut rohkem neid, kes usuvad, et vabatahtlik tegevus pakub võimalust suhelda teiste inimestega, saada uusi tuttavaid, panna ennast uues valdkonnas proovile, kui selle järele vajaduse tundjaid on.

Võrreldes teise rühmaga on esimese rühma vabatahtlike jaoks olulisemad **vajadus tunda ennast vajalikuna** (68% I tüüp vs 60% II tüüp) ning **vajadus veeta oma aega kasulikult** (63% I tüüp vs 58% II tüüp), (vt joonised 8 ja 15).

Vajadust tunda ennast vajalikuna on statistiliselt oluliselt enam väljendanud väiksema sissetulekuga ja lihttöölise staatusega vabatahtlikud, veidi enam on nende hulgas ka naised ja vanemaealisi (50–64 a), vajadus veeta oma aega kasulikult on aga omane ühtlaselt kõikidele esimese rühma vabatahtlikele.

Samuti saab välja tuua, et teiste aitamine on olulisem vanemaealistele (50–64 a) ning naistele ja veidi vähem oluline noorematele (15–34 a) selle rühma vabatahtlikele. Noortele on seevastu olulisem võimalus saada juurde teadmisi/kogemusi ja areneda ning keskharidusega inimesed peavad teistest olulisemaks parandada oma võimalusi teha meelepärast tööd. Isiklikus elus ette tulnud probleemide/küsimuste lahendamine on ühtviisi tähtis vajadus kõikidele selle rühma vabatahtlikele, samas eristuvad naised ja töötu staatusega inimesed, kelle jaoks on see keskmisest veidi olulisem. Eesti ühiskonna üldisesse arengusse soovivad eestlased panustada palju rohkem kui muust rahvusest inimesed. Viimaste jaoks on eestlastest olulisem teiste inimeste aitamine.

Järgnevalt vaadeldakse organisatsiooni ning keskkonna tasandist tulenevaid soodustavaid või takistavaid tegureid vabatahtlikuna tegutsemisel. Vaadeldavasse tüüpi kuuluvad vabatahtlikud usuvad üldiselt, et vabatahtlike koondavad organisatsioonid on ühiskonnas hea mainega ning pakuvad vabatahtlikele piisavalt tegutsemisvõimalusi. Enam kui pooled nendest usuvad, et organisatsioonid suudavad ühiskondlike protsesse mõjutada, ning samuti seda, et arvestatakse vabatahtlike individuaalsete vajadustega ning et vabatahtlikele antakse piisavalt tagasisidet (vt joonis 9). Seega võib öelda, et selle rühma vabatahtlike **kogemus ja kokkupuude vabatahtlike koondavate organisatsioonidega on üldjoontes olnud positiivne**. Pisut rohkem kui kolmandik esimese tüübi vabatahtlikest nõustub, et vabatahtlike koondavad organisatsioonid on majanduslikult elujõulised ja katavad vabatahtliku tegevusega kaasnevaid kulusid. Vähem kui pooled usuvad, et organisatsioonid tegelevad aktiivselt uute vabatahtlike värbamisega (vt joonis 9).

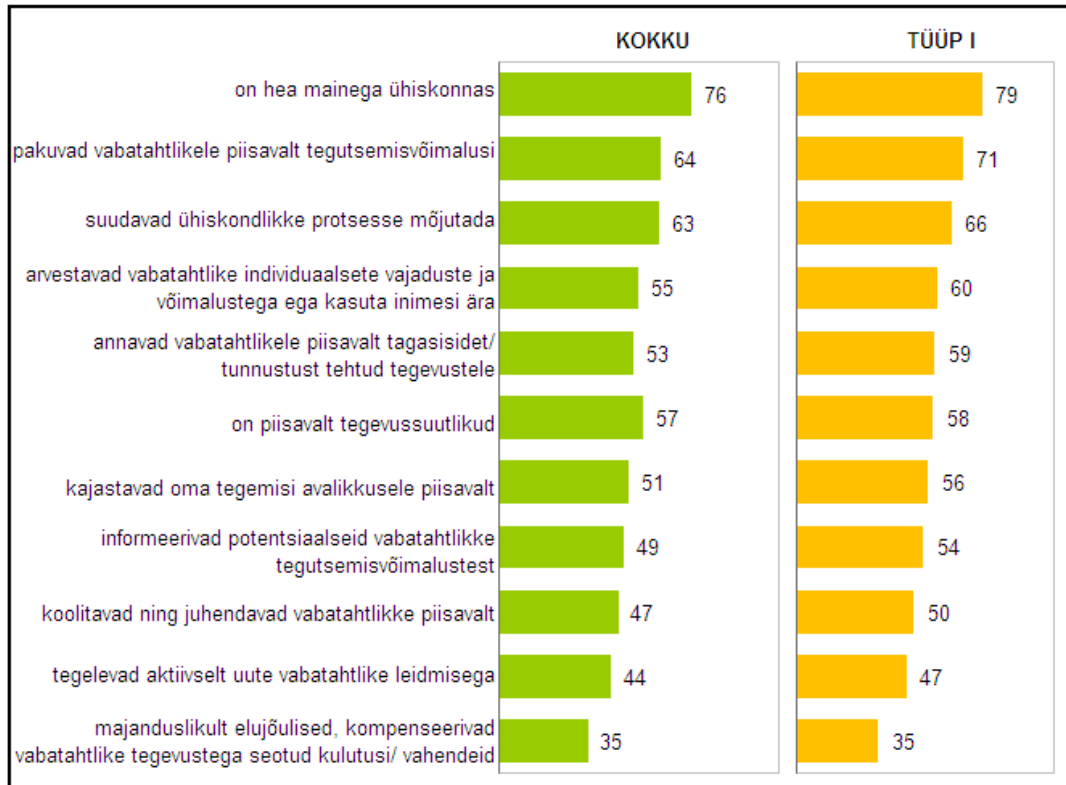
Organisatsioonide heas maines on enam veendunud naised ning eestlased, muust rahvusest inimesed ei oska keskmisest sagedamini oma hinnangut organisatsioonide maine erinevatele aspektidele (nt tegevussuutlikkus või piisava tegutsemisvõimaluste pakkumine) anda või on pigem negatiivsed.

Vanusegrupp 15–24 a on pigem positiivsemad, samas ootavad nad teistest enam seda, et organisatsioonid nende vajaduste ja võimalustega arvestaksid. Kõige kriitilisem on keskmine vanusegrupp (25–34 a), kelle arvates ei paku organisatsioonid neile piisavalt tegutsemisvõimalusi. Selle tüübi vanemaealistel ja pensionäridel pole sagedamini antud küsimustes seisukohta. Naiste ja meeste hinnangud oluliselt ei erine.

Joonis 9. Tüübi I organisatsiooni tasandist tulenevad motivaatorid/takistused

Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlikke koondavad organisatsioonid ...?

% kõikidest vastajatest (n=601); % tüübist I (n=314), (vastajad, kes vastasid täiesti või pigem nõus)

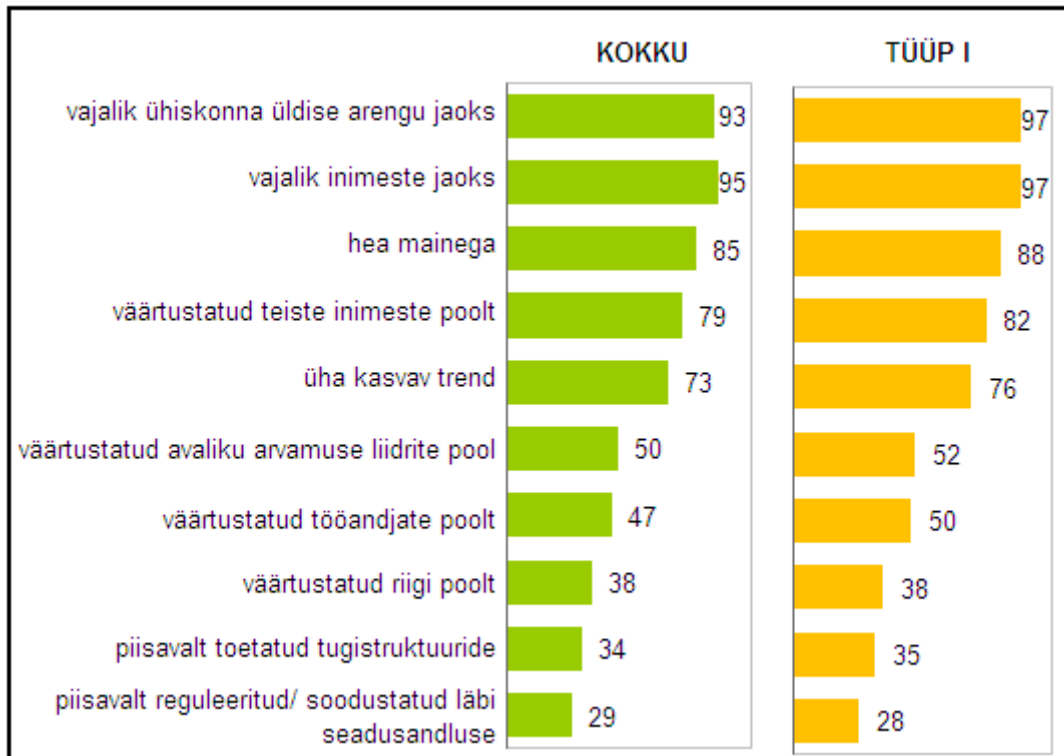

Vabatahtlikku tegevusse üldiselt suhtutakse väga soosivalt: pea kõik selle rühma vabatahtlikud leiavad, et see on vajalik ühiskonna ja inimese jaoks ning et see on Eestis hea mainega ja teised inimesed väärtustavad seda (vt joonis 10). Samas **ollakse kriitiline riigi suhtes:** vaid 38% selle rühma vastajatest leiab, et riik väärtustab vabatahtlikku tegevust, veel vähem on neid, kelle arvates on vabatahtlik tegevus seadusandluse kaudu piisavalt reguleeritud ja soodustatud. Ka võiks erinevate tugistruktuuridepoolne (nt koolituskeskused või muud tugiüksused) toetus olla suurem.

Joonis 10. Tüübi I keskkonna tasandist tulenevad motivaatorid/takistused

Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlik tegevus üldiselt on ...?

% kõikidest vastajatest (n=601); % tüübist I (n=314), (vastajad, kes vastasid täiesti või pigem nõus)

Ka siinkohal on noorim vanuserühm (15–24 a) vabatahtliku tegevuse suhtes positiivsema hoiakuga kui vanemad, nõustudes oluliselt enam joonisel 10 esitatud väidetega. Vanemaealised (65 a ja vanemad) jäävad paljudes aspektides teistest vanuserühmadest enam vastuse võlgu, kuid usuvad siiski, et vabatahtlik tegevus on ühiskonnas hea mainega ja vajalik nii inimeste kui ka ühiskonna üldise arengu jaoks. Ka keskealised suhtuvad vabatahtlikku tegevusse soosivalt, kuid leiavad, et tööandjad võiks seda enam väärtustada. Meeste ja naiste hoiakutes erisusi ei avaldu. Suured erinevused ilmnevad aga vabatahtliku rahvusest tulenevalt – nimelt on eestlased vabatahtliku tegevuse suhtes oluliselt soosivamad kui muust rahvusest inimesed, nt usuvad eestlased muulastest enam, et vabatahtlik tegevus on üha kasvav trend ning et see on vajalik ja ühiskonnas hea mainega. Muust rahvusest selle rühma vabatahtlikest ei osanud nendes küsimustes paljud seisukohta võtta.

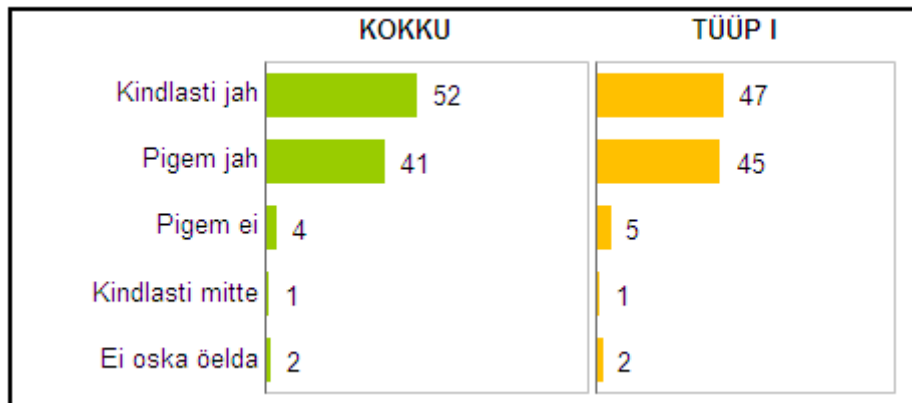
2.1.4 Valmisolek edaspidi vabatahtlikuna tegutseda

Pea kõik esimese rühma vabatahtlikud on valmis ka edaspidi vabatahtlikuna tegutsema (vt joonis 11). Samas on võrreldes teise rühmaga oluliselt vähem neid, kes on kindlasti valmis osalema, st vabatahtlikku tegevusse suhtutakse soosivalt, kuid **sellega tegeletakse siis, kui sobiv võimalus või tegevus n-ö ette juhtub**. Seega selleks, et esimese rühma vabatahtlikku aktiveerida, on vajalik pakkuda talle konkreetseid piiritletud tegevusi, sest temalt ei saa üldjuhul oodata uute initsiatiividega väljatulemist ja eestvedamist. Pigem on tegemist abilise, kes hea meelega lööb käe külge, kui talle näidatakse, mida on vaja teha.

Joonis 11. Tüübi I valmisolek tegutseda edaspidi vabatahtlikuna

Kuivõrd tõenäoliselt Te osalete ka edaspidi vabatahtlikus tegevuses?

% kõikidest vabatahtlikest (n=401); % tüübist I (n=314)

Vabatahtlikus tegevuses on kindlasti edaspidi valmis osalema naised ning eestlased, vähem mehed ning muust rahvusest inimesed. Suurima potentsiaaliga on vanem vanuserühm (50 a ja vanemad), nooremad pereinimesed (25–34 a) ja alla 10-aastase lapse või vanema inimese hoolduskohustust omavad inimesed on samuti avatud vabatahtlikus tegevuses osalema, kuid nende valmisolek on veidi kõhklev (vastates joonisel 11 esitatud küsimusele pigem jah).

Kokkuvõtteks võib esimest tüüpi ehk vähem aktiivsete vabatahtlike kohta erinevate ühiskonnagruppide rakendamise osas öelda järgmist. Väiksema sissetulekuga ja lihttööliste jaoks on oluline tunda ennast vajalikuna, tõenäoselt aga ei paku töö selleks piisavalt võimalusi, mistõttu saaks neile neid huvitavat vabatahtlikku tegevust pakkuda. Nooremaid (15–34 a) ja keskharidusega vabatahtlikke huvitavad eelkõige võimalused saada uusi teadmisi ja kogemusi ning tõsta tööturul enda konkurentsivõimet, mistõttu on oluline pakkuda neile õpiprotsessi – juhendada ja koolitada ning anda panuse kohta tagasisidet. Vanemaid inimesi (50–64 a) huvitab aga eelkõige võimalus teisi aidata, mistõttu saab neid rakendada nt sotsiaalvaldkonnas. 35–49 a arvates ei väärtusta tööandjad vabatahtlikku tegevust piisavalt, mistõttu oleks vaja tõsta nii vabatahtliku tegevuse ja erialase kogemuse väärtust kui ka luua võimalusi tööpäeva asendamiseks vabatahtliku tegevusega. Et mitte-eestlased on vähe kursis vabatahtliku tegevuse võimalustega, siis tasub kommunikatsiooni planeerimisel neile eraldi tähelepanu pöörata.

2.2 Tüüp II: aktiivne, projektides kaasalööv ja uute kogemuste saamisel põhinev

Antud alapeatükis vaadatakse nn teist vabatahtlike rühma, kes on esimese rühmaga võrreldes aktiivsem, tegeledes erinevate tegevustega oluliselt enam. **Antud tüüp moodustab 17% kõikidest vabatahtlikest.**

2.2.1 Sotsiaal-demograafiline taust

Võrreldes esimese vabatahtlike rühmaga on teises rühmas enam naisi, kõrgharidusega inimesi, eestlasi ning oluliselt rohkem noori (15–24 a, aga ka kuni 34 a) ning seetõttu ka õpilase/üliõpilase staatuses olevaid inimesi. Oluliselt enam töötab selle rühma vabatahtlikke avalikus sektoris ning nende sissetulek pereliikme kohta on keskmisest kõrgem. Võrreldes esimese rühmaga on nende hulgas enam väikelapse või muud hoolduskohustust omavaid inimesi (vt lisas 2 toodud joonis 2_7).

2.2.2 Vabatahtlikuna tegutsemise tegevused ja valdkonnad

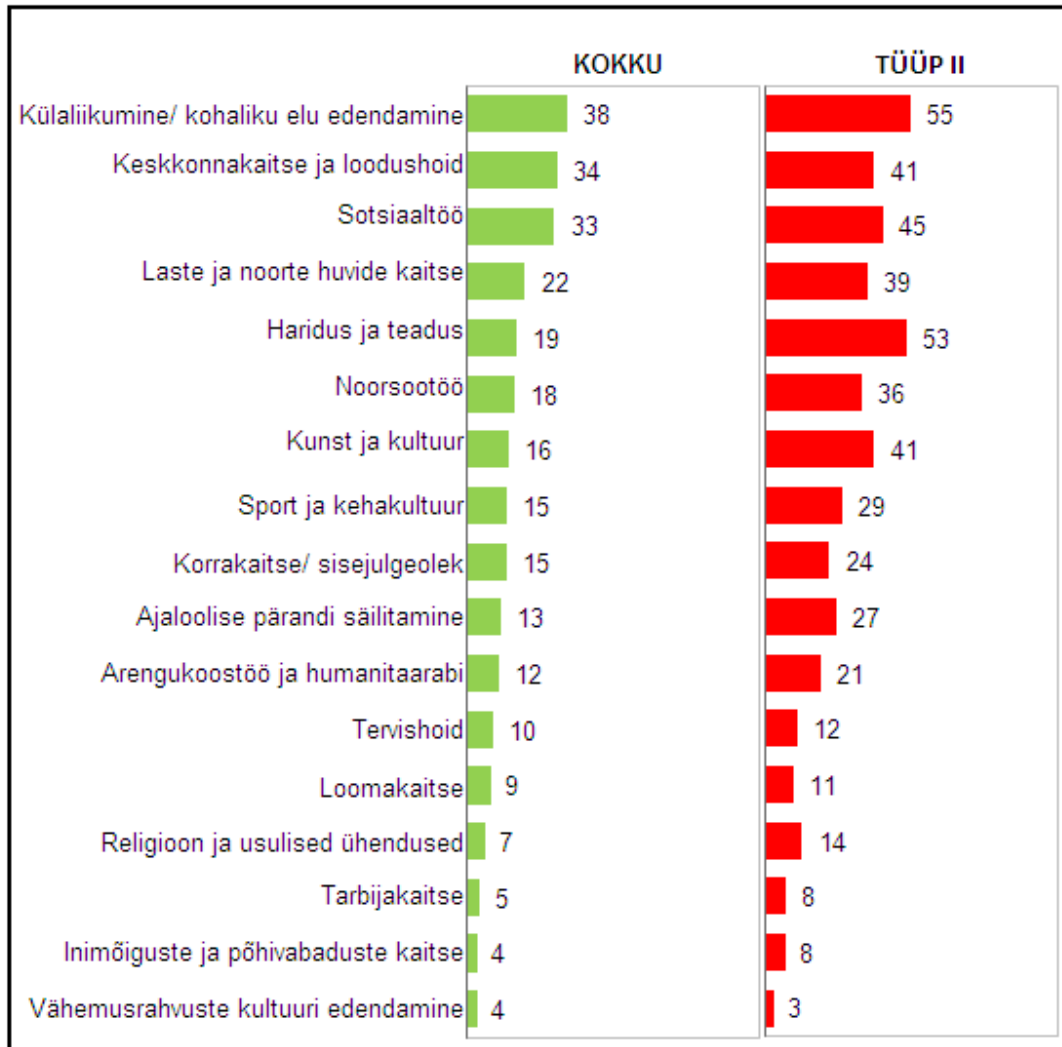
Peamiseks tegevuseks on teavitustöö tegemine, samuti projektide kirjutamine ning inimestele abi pakkumine (vt joonis 4). Ligi pooled sellesse tüüpi kuuluvad vabatahtlikud on seotud ka ürituste või koolituste korraldamisega või ka administratiivse töö, transpordiabi pakkumise või kodanikuühenduse juhtimises osalemisega.

Teavitustööd on enam kui kolmandikul juhtudel (37%) tehtud haridus- ja teadus, samuti külaliikumise/kohaliku elu edendamise valdkonnas (31%) (vt Lisa 2 joonis 2_8.1). Pooltel juhtudel (53%) on vabatahtlikuna tegutsetud omaalgatuslikult ning alla pooltel juhtudel on olnud nii eestvedaja (38%) kui ka aktiivse osaleja rollis (39%). Üle poole (61%) teavitustööd teinud vabatahtlikest on selle tegevusega tegeleenud perioodiliselt, mis enamikul juhtudel tähendab vähemalt ühte korda 2-3 kuu jooksul või tihedamini (vt Lisa 2 joonis 2_8.2).

Külaliikumine, haridus ja teadus ning ka sotsiaaltöö on peamised selle rühma tegutsemise valdkonnad. Ka kunsti ja kultuuri ning keskkonnakaitse ja loodushoiuga tegeletakse aktiivselt, muude tegevustega veidi vähem (vt joonis 12).

Joonis 12. Tüübi II vabatahtlikuna tegutsemise valdkonnad

% kõikidest vabatahtlikest (n=401); % tüübist II (n=65)

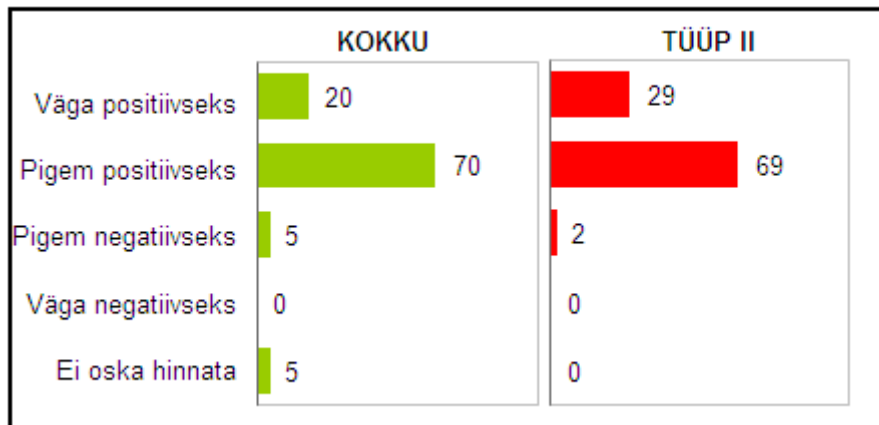
2.2.3 Vabatahtlikuna tegutsemise motivaatorid ja takistavad tegurid

Pea kõikidel selle rühma vabatahtlikel on senisest tegutsemise kogemusest positiivne mälestus, võrreldes esimese tüübiga on nende hulgas enim kogemust väga positiivseks hinnanud inimesi (vt joonis 13). Sarnaselt aga esimese tüübiga on peamise probleemina vabatahtlikuna tegutsemisel nimetatud ajapuudust (vt joonis 14), mida on enim märkinud keskmine vanusegrupp (35–49 a).

Joonis 13. Tüübi II hinnang senisele vabatahtlikuna tegutsemise kogemusele

Milliseks Te üldiselt hindate oma senist kogemust vabatahtlikuna tegutsemisel?

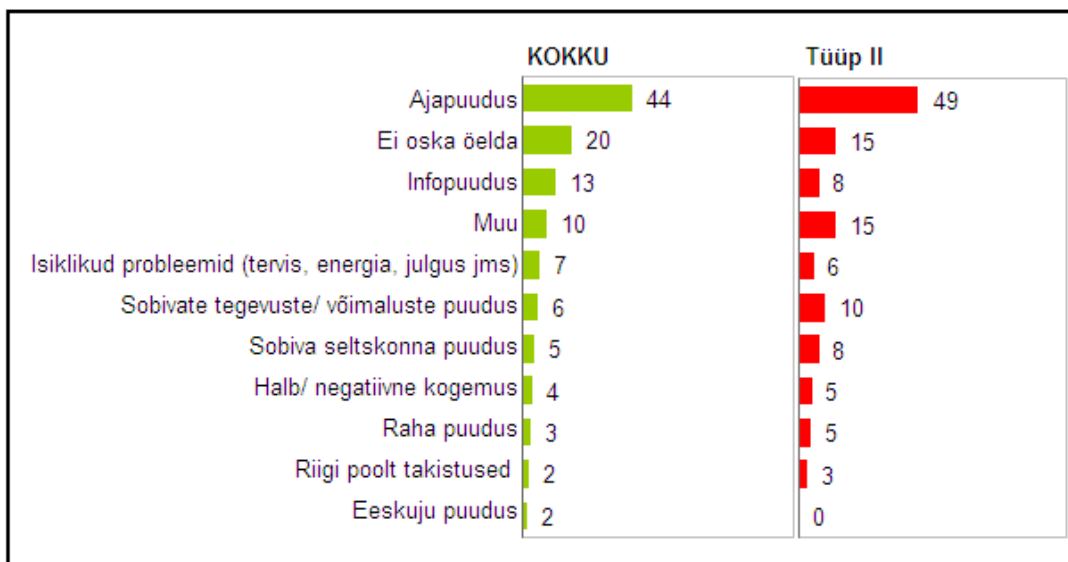
% kõikidest vabatahtlikest (n=401); % tüübist II (n=65)

Joonis 14. Tüübi II hinnang vabatahtlikuna tegutsemise peamisele probleemile

Mis on olnud Teie jaoks vabatahtlikuna tegutsemisel peamine probleem või takistus?

% kõikidest vabatahtlikest (n=401); % tüübist II (n=65)

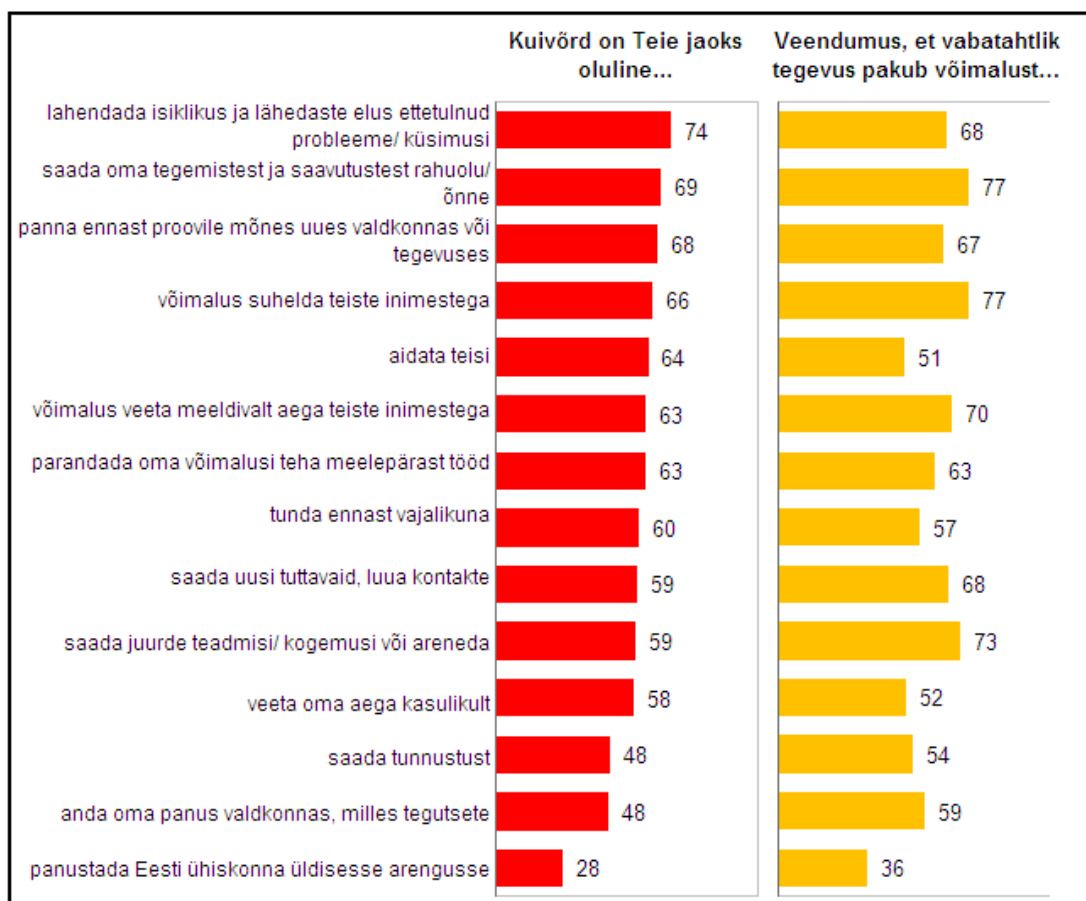
Järgneval joonisel on toodud teise rühma peamised individuaalsed motivaatorid vabatahtlikuna tegutsemisel (vt joonis 15). Esmalt küsiti, kuivõrd on nende jaoks üks või teine inimelu aspekt oluline ning seejärel uuriti samade aspektide kohta, kuivõrd vabatahtlik

tegevus neile selle vajaduse rahuldandmist võimaldab. Teise rühma suurimaks takistavaks teguriks vabatahtlikuna tegutsemisel võib olla soov aidata teisi, mida peab väga oluliseks 64% vastajatest, kuid vaid 51% leiab, et vabatahtlik tegevus pakub selleks võimalusi. Sama tendents ilmneb ka mõnede teiste aspektide puhul (nt soov lahendada oma isiklikus või lähedaste elus ette tulnud probleeme või vajadus tunda ennast vajalikuna), kuid nende puhul ei ole lõhed nii märkimisväärsed.

Üldiselt võib öelda, et selle rühma vabatahtlikele on esimese rühmaga võrreldes olulisemad **enesearendamise ja karjääriga seotud motivaatorid**: nt vajadus saada juurde teadmisi/kogemusi või areneda (48% I tüüp vs 59% II tüüp), parandada oma võimalusi teha meelepärast tööd (44% I tüüp vs 63% II tüüp) ning vajadus panna ennast proovile mõnes uues valdkonnas (38% I tüüp vs 68% II tüüp). Samuti tuntakse oluliselt enam vajadust anda oma panus valdkonnas, milles tegutsetakse (34% I tüüp vs 48% II tüüp), (vt joonised 8 ja 15).

Joonis 15. Tüübi II individuaalsed motivaatorid/takistused

% tüübist II, need, kes vastasid „väga oluline“ küsimusele „*Kuivõrd on Teie jaoks oluline ...?*“ ning „täiesti nõus“ küsimusele „*Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlikuna tegutsemine pakub Teile võimalust ...?*“

Antud rühma puhul ei ilmne individuaalsete motivaatorite osas vanuselisi iseärasusi, küll aga soolisi. Nimelt on antud rühma kuuluvate naissoost vabatahtlike olulisemad vajadused oma tegemistest ja saavutustest rahulolu ja õnne saavutamine ning isiklikus elus ette tulnud

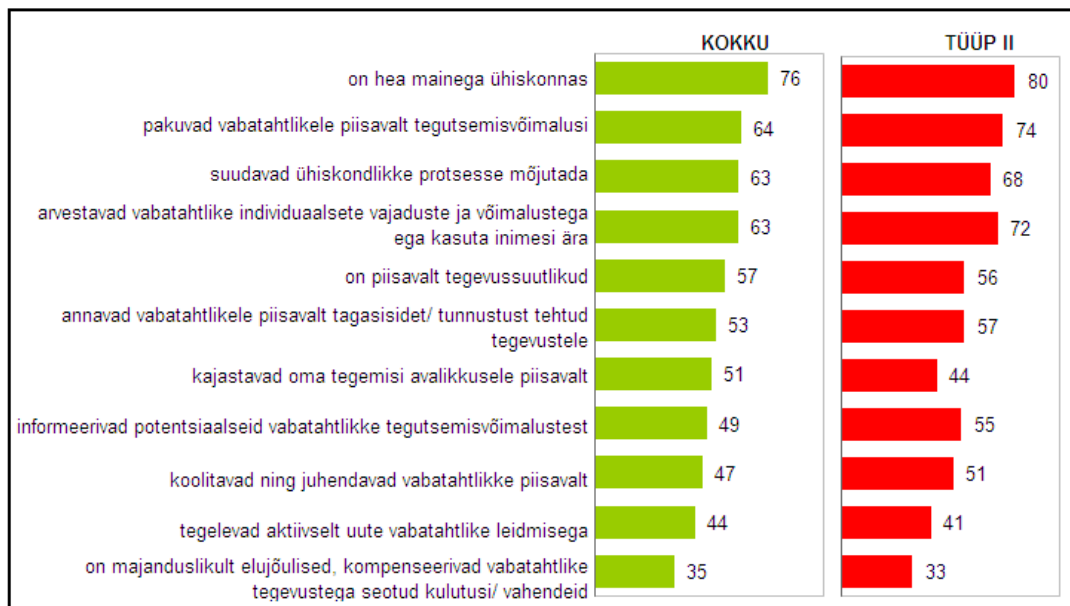
probleemide ja küsimuste lahendamine, samuti on naistele väga tähtis anda oma panus valdkonnas, milles tegutsetakse. Keskmiselt inimestele on väga oluline võimalus suhelda ja veeta meeldivalt aega teiste inimestega.

Sarnaselt esimese rühmaga usuvad ka nn aktiivsed vabatahtlikud seda, et vabatahtlikke koondavad **organisatsioonid on ühiskonnas hea mainega** ning et organisatsioonid pakuvad vabatahtlikele **piisavalt tegutsemisvõimalusi** (vt joonis 16). Samuti leiavad sarnaselt esimese rühmaga vähesed vabatahtlikud, et organisatsioonid on majanduslikult elujõulised. Erinevalt esimesest rühmast on aga nende vabatahtlike osakaal suurem, kelle arvates arvestatakse organisatsioonides vabatahtlike individuaalsete vajaduste ja võimalustega, mis võib tuleneda ka aktiivsemast kokkupuutest ja vabatahtliku enda n-ö mõjujõust organisatsioonides. Oluliselt **kriitilisemad** on teise rühma vabatahtlikud aga **teavitustegevuste** osas (kriitilisemad on kõrgharidusega ja naissoost teise rühma vabatahtlikud), st oluliselt vähem on neid, kelle arvates kajastavad organisatsioonid oma tegemisi avalikkusele piisavalt (vt ka joonis 8). Muid statistiliselt olulisi sotsiaal-demograafilises taustas ei ilmne, st teise rühma vabatahtlike hoiakud organisatsioonide suhtes on sarnased.

Joonis 16. Tüübi II organisatsiooni tasandist tulenevad motivaatorid/takistused

Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlikke koondavad organisatsioonid ...?

% kõikidest vastajatest (n=601); % tüübist II (n=65), (vastajad, kes vastasid täiesti või pigem nõus)

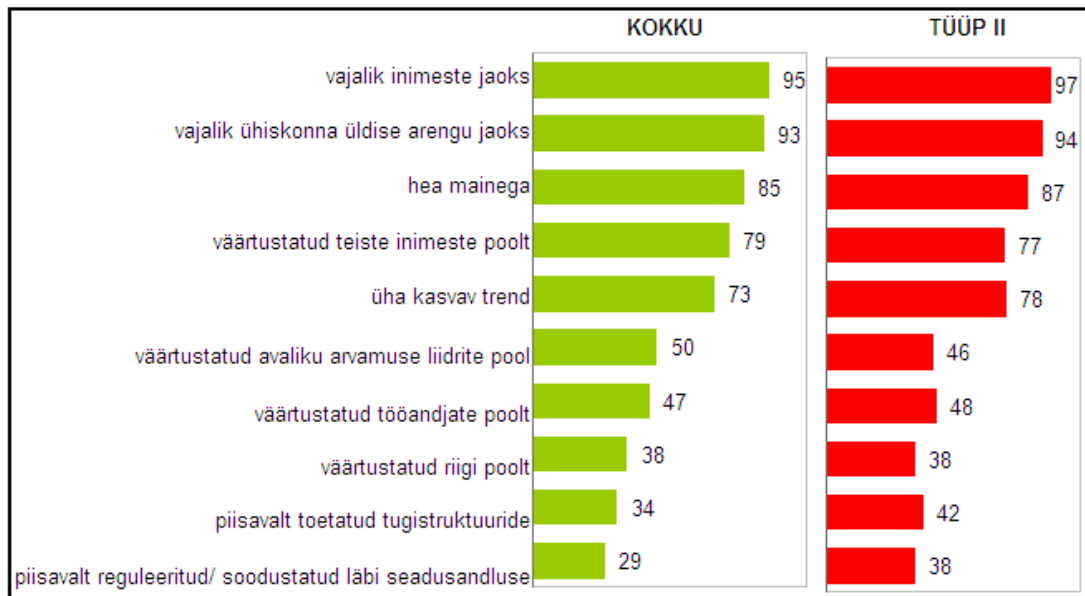

Nii nagu esimese rühma puhul leiavad pea kõik teise rühma vabatahtlikud, et vabatahtlik tegevus on üldiselt vajalik nii inimeste kui ka ühiskonna jaoks, samuti usutakse, et see on ühiskonnas hea mainega ning üha kasvav trend (vt joonis 17). Võrreldes esimese rühmaga on nad aga **vähem kriitilisemad riigi tegevuse suhtes** (nt vrd 42% II rühmast vs 38% I rühmast leiab, et vabatahtlik tegevus on väärtustatud riigi poolt; 38% II rühmast vs 28% I rühmast leiab, et vabatahtlik tegevus on piisavalt reguleeritud/ soodustatud läbi seadusandluse). Ka tugistruktuuride olemasolu osas on teise rühma vabatahtlike arvamus positiivsem, st enam on neid, kelle arvates on praegune vabatahtlik tegevus piisavalt toetatud tugistruktuuridega (vt ka joonis 9). Võib eeldada, et teise rühma vabatahtlike kokkupuude organisatsioonide ja valdkonnaga on tihedam, st **nad on valdkonna arengutest enam informeeritud** ning seega nende hinnang ka positiivsem. Statistiliselt olulisi erisusi sotsiaal-demograafilises taustas ei saa välja tuua ka siinkohal, st teine vabatahtlike tüüp on oma hoiakutelt võrdlemisi ühtne.

Joonis 17. Tüübi II keskkonna tasandist tulenevad motivaatorid/takistused

Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlik tegevus üldiselt on ...?

% kõikidest vastajatest (n=601); % tüübist II (n=65), (vastajad, kes vastasid täiesti või pigem nõus)

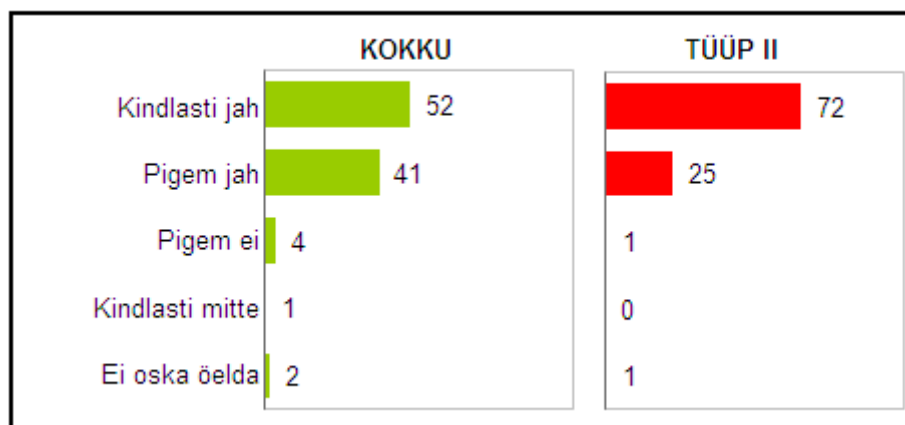
2.2.4 Valmisolek edaspidi vabatahtlikuna tegutseda

Enamik (72%) teise rühma vabatahtlikest on kindlasti valmis edaspidi vabatahtlikuna tegutsema (vt joonis 18), seega võib öelda, et antud rühma puhul on **vabatahtlikuks olemine teadlik ning piisavalt motiveeritud tegevus**. Teise rühma vabatahtliku aktiivsusest tulenevalt saab talle anda ka organiseerimist ja eestvedamist nõudvaid ülesandeid, väga piiritletud konkreetsete tegevuste vastu ei pruugi tal huvi olla.

Joonis 18. Tüübi II valmisolek tegutseda edaspidi vabatahtlikuna

Kuivõrd tõenäoliselt Te osalete ka edaspidi vabatahtlikus tegevuses?

% kõikidest vabatahtlikest (n=401); % tüübist II (n=65)

Vabatahtlikuna on kindlasti valmis edasi tegutsema enam eestlased, alla 10-aastase lapse või vanema inimese hoolduskohustust omavad ning 25–34 a vabatahtlikud.

3. Infoallikad ja teadlikkus vabatahtliku tegevuse osas

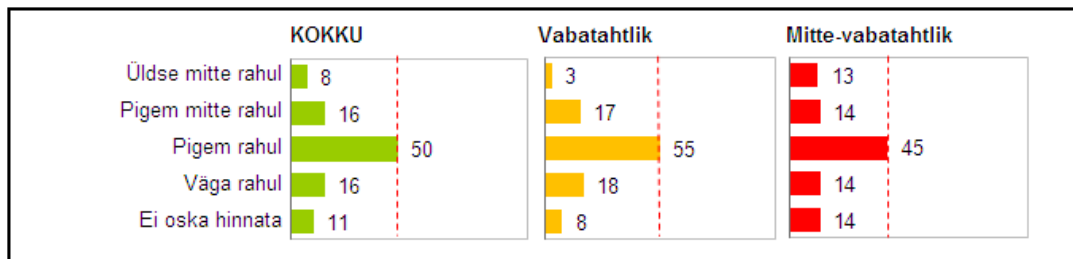
Käesolevas peatükis antakse ülevaade teadlikkusest vabatahtliku tegevuse kohta ning peamistest infoallikatest. Esmalt tuuakse üldtulemused võrreldes vabatahtlike mittevabatahtlikega, seejärel esitatakse tulemused ka eelmises peatükis vaadeldud vabatahtlike tüüpide kaupa.

Üle poole (66%) vastajatest on vabatahtliku tegevuse alase informatsiooni kättesaadavusega rahul, sh pooled (50%) vastajatest on pigem ja 16% väga rahul. **Mittevabatahtlikud on informatsiooni kättesaadavusega oluliselt vähem rahul kui vabatahtlikud:** 27% mittevabatahtlikest ja 20% vabatahtlikest on info kättesaadavusega üldse mitte või pigem mitte rahul (vt joonis 19). Mittevabatahtlikest on informatsiooni kättesaadavusega rahulolevaimad pensionärid, kelle huvi aga vabatahtliku tegevuse kohta on noorematest veidi madalam.

Joonis 19. Rahulolu vabatahtliku tegevuse alase informatsiooni kättesaadavusega

Kuivõrd rahul Te olete vabatahtliku tegevuse alase informatsiooni kättesaadavusega? Kas ...?

% vastajatest vastavas segmendis

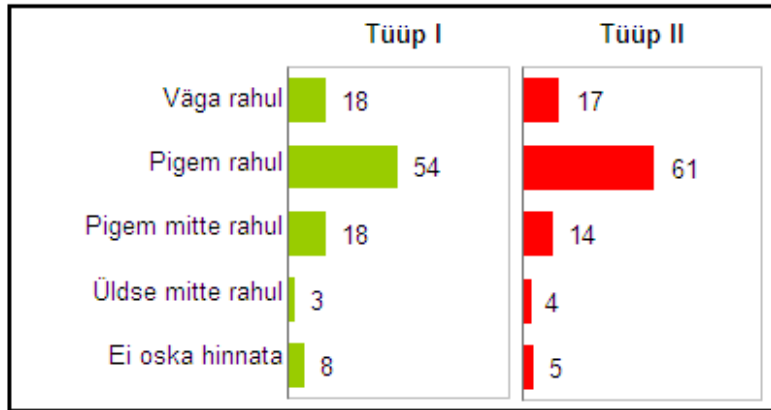

Vaadates rahulolu vabatahtlike tüübiti, näeme, et esimese tüübi hulgas on veidi enam rahulolematuid vabatahtlikke (vt joonis 20).

Joonis 20. Rahulolu vabatahtliku tegevuse alase informatsiooni kättesaadavusega vabatahtlike tüübiti

Kuivõrd rahul Te olete vabatahtliku tegevuse alase informatsiooni kättesaadavusega?

% vastavast sihtrühmast

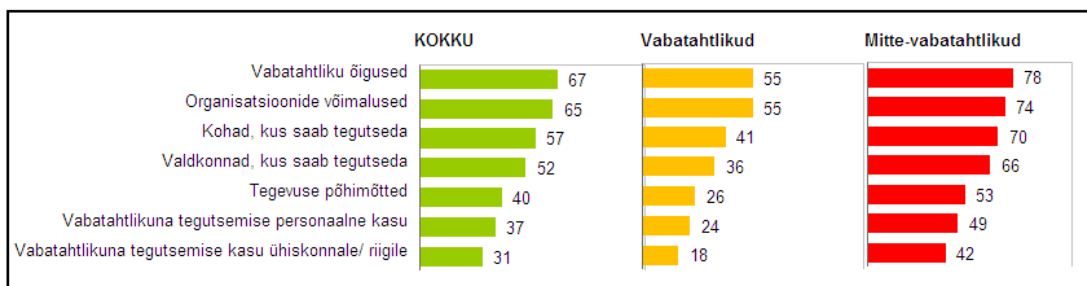
Esimese tüübi puhul on informatsiooni kättesaadavusega kõige rohkem rahul naised, vanemaealised inimesed ja eestlased ning vähem rahul muust rahvusest vabatahtlikud. Teise tüübi puhul statistiliselt olulisi erinevusi välja tuua ei saa.

Üldiselt peetakse end teadlikuks vabatahtliku tegevuse üldistest põhimõtetest ja selle kasust nii Eestile üldiselt kui ka isiklikul tasandil, kuid **teadlikkust konkreetselt** vabatahtliku õigustest, valdkondadest ja kohtadest, kus saab vabatahtlikuna tegutseda ning organisatsioonide pakutavatest võimalustest **hinnatakse madalamalt** (vt joonis 21).

Joonis 21. Mitteteadlikkus vabatahtlikuna tegutsemise aspektidest

Milliseks Te hindate enda teadlikkust järgmistest vabatahtliku tegevuse valdkondadest ...?

% vastajatest vastavas segmendis (üldse või pigem mitte teadlik)

Mittevabatahtlikud hindavad oma teadlikkust madalamalt kui vabatahtlikud ja seda kõikides vaadeldud aspektides. Mittevabatahtlikest hindavad oma teadlikkust madalaimaks 25–34.

aastased (eriti vabatahtliku tegevuse üldised põhimõtted ja selle kasu nii inimesele kui ka ühiskonnale), samuti muust rahvusest eestimaalased (pea kõikides vaadeldud aspektides).

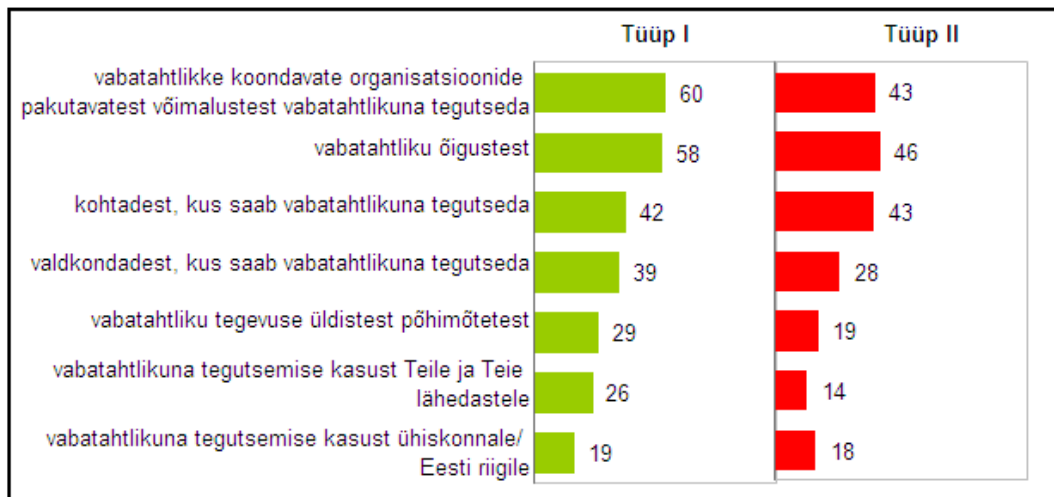
Vabatahtlikud on kõige vähem teadlikud vabatahtlike õigustest ja organisatsioonide pakutavatest võimalustest vabatahtlikuna tegutseda.

Võrreldes teadlikkust vabatahtlike tüübiti, näeme, et esimene rühm hindab enda teadlikkust pea kõikides aspektides madalamaks, eriti tulevad esile vabatahtlike õigused ja organisatsioonide pakutavad võimalused vabatahtlikuna tegutseda (vt joonis 22).

Joonis 22. Mitteteadlikkus vabatahtlikuna tegutsemise aspektidest tüüpide lõikes

Milliseks Te hindate enda teadlikkust ...?

% vastajatest vastavas segmendis (üldse või pigem mitte teadlik)

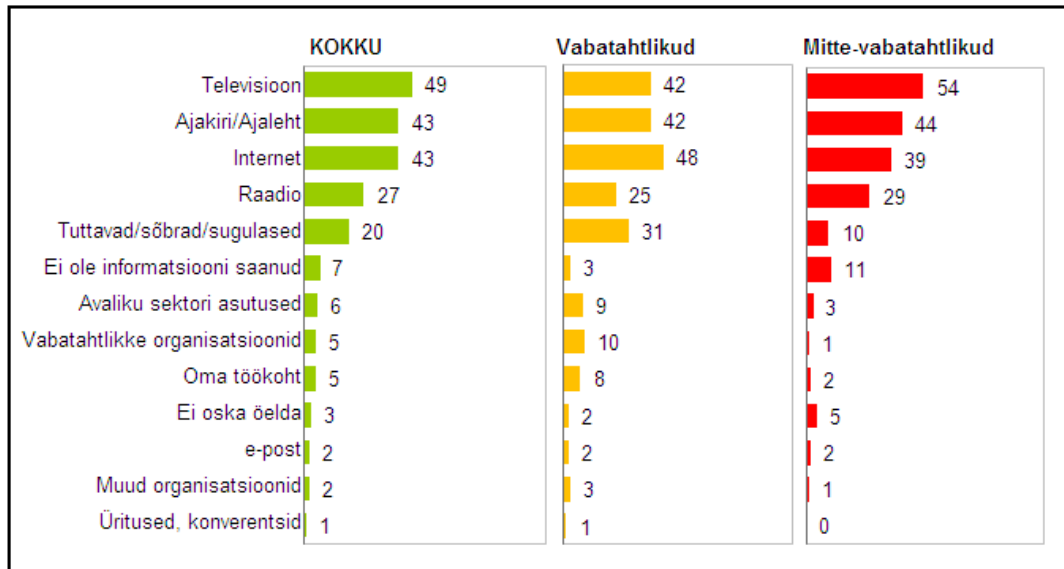
Esimese rühma vabatahtlike seas eristuvad noored (15–24 a), kes hindavad oma teadlikkust kõikides aspektides vanematest vanuserühmadest veidi kõrgemalt. Lisaks eristuvad tugevalt muust rahvusest eestimaalased, kes hindavad oma teadlikkust vabatahtlikust tegevusest eestlastega võrreldes oluliselt madalamalt. Teise rühma vabatahtlike osas statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud.

Peamise infoallikana vabatahtliku tegevuse kohta nimetati televisiooni, kuid ka muid **massimeediakanaleid** (nt ajalehed/ajakirjad ning raadio), (vt joonis 23).

Joonis 23. Infoallikad, kust vabatahtliku tegevuse kohta on informatsiooni saadud

Palun nimetage kolm Teie jaoks kõige olulisemat infoallikat, kust Te olete vabatahtliku tegevuse kohta peamiselt informatsiooni saanud, alustades kõige olulisemast.

% vastajatest vastavas segmendis

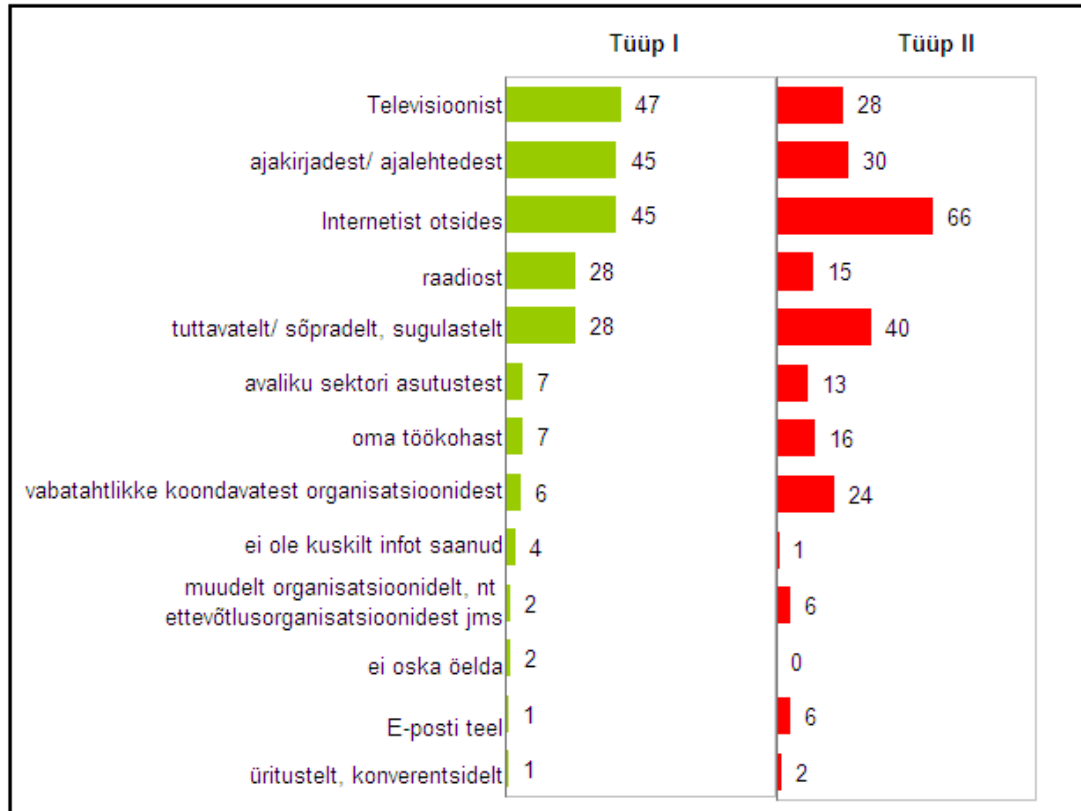
Vabatahtlikud on oluliselt enam informatsiooni saanud tuttavatel/sõpradelt, vabatahtlike koondavatest organisatsioonidest, ka avaliku sektori asutustest ja oma töökohast. Mittevabatahtlikud on peamise kanalina nimetanud televiisiooni.

Võrreldes infoallikaid vabatahtlike tüübiti, näeme, et esimene tüüp on oluliselt enam vabatahtlikust tegevusest kuulnud **massimeediat**, eelkõige televiisioonist ja ajalehtedest/ajakirjadest. Teise tüübi puhul on olulisimaks kanaliks aga **internet**, kust on informatsiooni **ise otsitud**. Olulisuselt teisel kohal infoallikana on tuttavad/sõbrad/sugulased (vt joonis 24).

Joonis 24. Infoallikad vabatahtlike tüübiti

Palun nimetage kolm Teie jaoks kõige olulisemat infoallikat, kuts Te olete vabatahtliku tegevuse kohta peamiselt informatsiooni saanud, alustades kõige olulisemast.

% vastavast sihtrühmast

Sotsiaal-demograafilist tausta vaadates ilmnevad nii vabatahtlike kui ka mittevabatahtlike osas samad tendentsid: noored (15–24 a) leiavad vabatahtliku tegevuse kohta informatsiooni peamiselt internetist ise otsides, vanemaealised kuulavad aga peamiselt raadiot. Keskmisest sagedamini on vanemaealised informatsiooni saanud ka muudest organisatsioonidest, nt ametiühingutest või pensionäre koondavatest organisatsioonidest. Palgatöötajate, sh avaliku sektori asutuste töötajate jaoks on infoallikaks sagedamini olnud töökoht. Massimeediakanalid nagu raadio ja televisioon on infoallikaks olnud enamasti eestlastele ning vähem muulastele.

Kokkuvõttes saab välja tuua, et vabatahtlikuks olemise üldistest põhimõtetest peetakse ennast teadlikuks, vabatahtlikku tegevust peetakse vajalikuks nii üksikisiku kui ka ühiskonna tasandil. Teadlikkust konkreetselt (nt vabatahtliku õigused, kohad, kus saab vabatahtlikuna tegutseda jms) aga hinnatakse madalamaks, eriti madalaks hindavad seda mitte-vabatahtlikud ning ka muust rahvusest inimesed.

4. Organisatsiooni mõju vabatahtliku kogemusele

Vabatahtlikud panustavad oma aega selle eest otsest rahalist tasu saamata, mistõttu on väga oluline hoida vabatahtliku motivatsiooni ja seda panuse kvaliteedi tõstmiseks maksimeerida. Et peaaegu pooled vabatahtlikest (46%) panustavad kas kodanikeühenduse, riikliku organisatsiooni või tööandja kaudu, siis on vabatahtlike motivatsiooni maksimeerimisel oluline uurida seda, mida vastavad organisatsioonid saavad siinkohal teha. Esiteks saab käesoleva uuringu andmete põhjal uurida, kas organisatsioonide käitumine vabatahtlikuga mõjutab seda, kuivõrd vabatahtlik leiab, et see tegevus pakub tema jaoks olulist kogemust. Teiseks saab selle info põhjal koostada soovitusi vabatahtlike abi kasutavatele organisatsioonidele, kuidas maksimeerida vabatahtlike motivatsiooni. Et rahulolematuid vabatahtlikke sattus küsitluse vähe ja neid kirjeldada ei saa, siis uurime lähemalt, mille poolest erineb väga rahul ja pigem rahulolevate vabatahtlike kogemus.

4.1 Organisatsioonide mõju vabatahtliku tegevuse hinnangule

Kõige informatiivsem oleks uurida organisatsiooni käitumise mõju vabatahtliku rahulole valdkondade kaupa, kuid vastajate vähesel arvul ja vabatahtlike erinevate motiivide tõttu pole seda kahjuks võimalik teha. Küll aga saab tuua välja hea organisatsiooni omadused üldisemalt. Väga rahulolevate vabatahtlikega organisatsioonid eristab pigem rahulolevatest see, et vabatahtlikele pakutakse piisavalt tegutsemisvõimalusi ja potentsiaalseid vabatahtlike informeeritakse tegutsemisvõimalustest. Organisatsioonid, kelle vabatahtlikud soovivad edaspidi kindlasti vabatahtlikuna panustada, eristab teistest see, et nad pakuvad vabatahtlikele piisavalt tegutsemisvõimalusi, annavad vabatahtlikele piisavalt tagasisidet ja tunnustavad neid ning informeerivad potentsiaalseid vabatahtlikke tegutsemisvõimalustest.¹

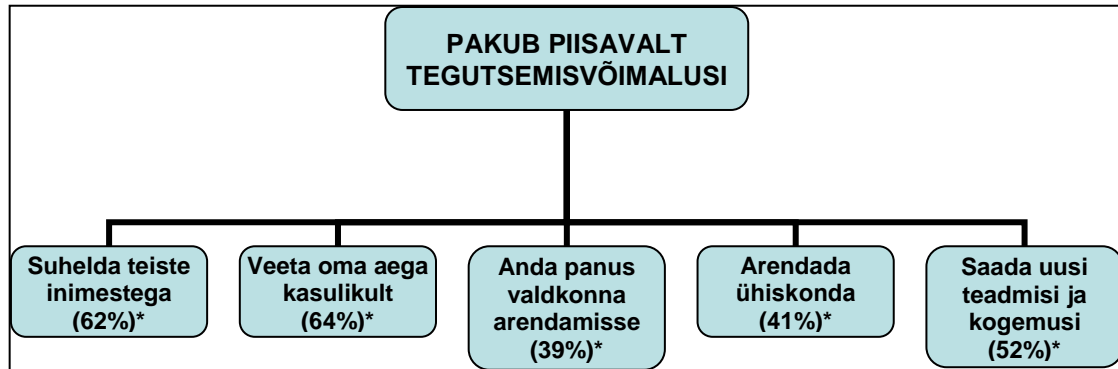
4.2 Organisatsiooni mõju vabatahtlike motiividele²

Järgnevalt uurime lähemalt erinevaid vabatahtlike motiive ja missugused organisatsiooni tegevused neid positiivselt mõjutavad. Erinevad vabatahtlike motiivid ja organisatsiooni käitumist kirjeldavad iseärasused on tuvastatud 2008. aastal koostatud kirjanduse analüüsi, Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskuse soovitusel ja isikliku kogemuse baasil. Organisatsioonid, mis pakuvad vabatahtlikele piisavalt tegutsemisvõimalusi, motiveerivad neid vabatahtlikke, kelle jaoks on selle tegevuse juures olulised motiivid teiste inimestega suhtlemine, oma aja kasulikult veetmine, oma panuse andmine valdkonna arendamisse, ühiskonna üldine arendamine, meelepäraste töö tegemise võimaluste arendamine ning uute teadmiste ja kogemuste saamine. Erinevate tegutsemisvõimaluste pakkumine vabatahtlikele on üks põhiline viis, kuidas neile huvipakkavas valdkonnas meelepärast rakendust leida.

¹ Vt regressioonanalüüsi tabeleid LISAs 3

² Vt regressioonanalüüsi tabeleid LISAs 3

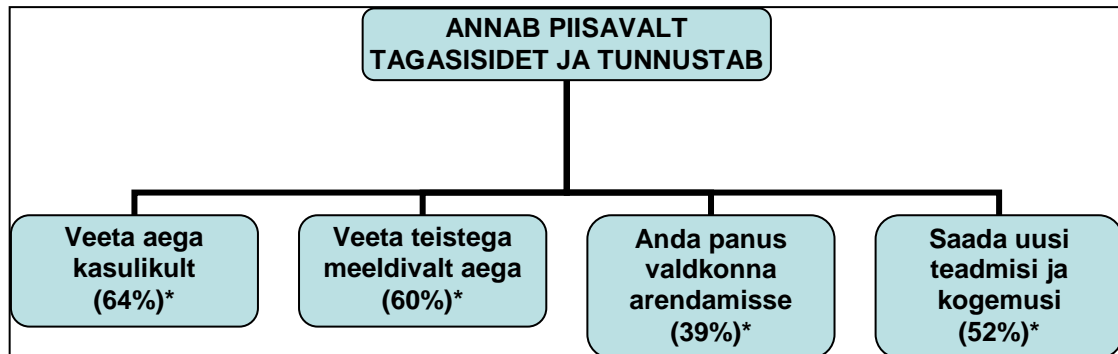
Joonis 25. Kui organisatsioon pakub vabatahtlikule piisavalt tegutsemisvõimalusi, siis ühtlasi motiveerib ta vabatahtlikke, kelle jaoks on olulised järgmised aspektid:

* osakaal vabatahtlikest, kelle jaoks on vastav aspekt väga oluline

Organisatsioonid, mis annavad vabatahtlikele piisavalt tagasisidet ja tunnustust, motiveerivad vabatahtlikke, kelle jaoks on oluline veeta oma aega kasulikult ja meeldivalt koos teistega, saada uusi teadmisi ja kogemusi ning ühtlasi anda oma panus valdkonna arendamisse. Paistab, et siinkohal on tegu suures osas suhtlemisaltide vabatahtlikega, kellele meeldib vahetu kontakt ja kes ei taha omaette nokitseda.

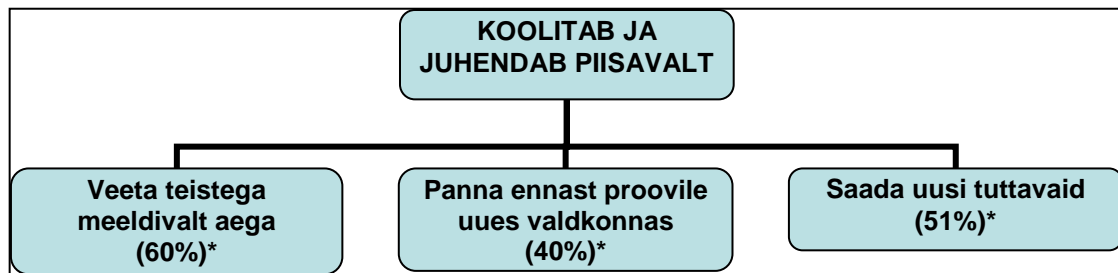
Joonis 26. Kui organisatsioon annab vabatahtlikule piisavalt tagasisidet ja tunnustab, siis ühtlasi motiveerib ta vabatahtlikke, kelle jaoks on olulised järgmised aspektid:

* osakaal vabatahtlikest, kelle jaoks on vastav aspekt väga oluline

Organisatsioonid, mis piisavalt koolitavad ja juhendavad vabatahtlikke, motiveerivad neid vabatahtlikke, kelle jaoks on oluline veeta teistega meeldivalt aega, panna ennast uues valdkonnas proovile ja saada uusi tutvavaid. Kahte viimast aspekti oluliseks pidavate vabatahtlike puhul on ilmselt tegu inimestega, kes otsivad uusi kogemusi, mistõttu on nendele positiivse kogemuse andmiseks ja vabatahtliku tegevuse juures hoidmiseks eriti oluline valdkonna tutvustamine ja mõningane teenäitamine. Juhul kui uute vabatahtlikega tegeletakse vähe, võib see vähendada nende huvi edaspidi vabatahtlikuna panustada.

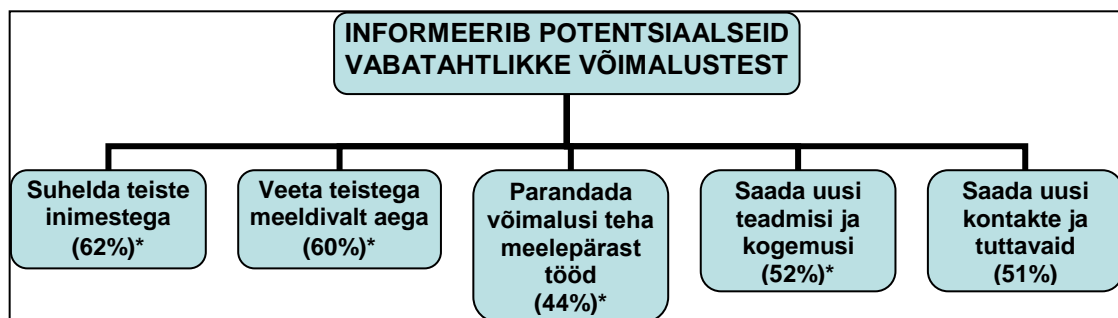
Joonis 27. Kui organisatsioon koolitab ja juhendab vabatahtlikke piisavalt, siis ühtlasi motiveerib ta vabatahtlikke, kelle jaoks on olulised järgmised aspektid:

* osakaal vabatahtlikest, kelle jaoks on vastav aspekt väga oluline

Organisatsioonid, mis informeerivad potentsiaalseid vabatahtlikke tegutsemisvõimalustest, motiveerivad vabatahtlikke, kelle jaoks on oluline suhelda teiste inimestega, veeta nendega meeldivalt aega, saada tunnustust, parandada võimalusi teha meelepärast tööd, saada uusi teadmisi, kogemusi ja kontakte. Potentsiaalsete vabatahtlike piisav informeerimine võimalustest on muuhulgas tegevus, mis eristab neid organisatsioone, kus inimesed tunnevad, et vabatahtlikuks olemine pakub neile häid kogemusi.

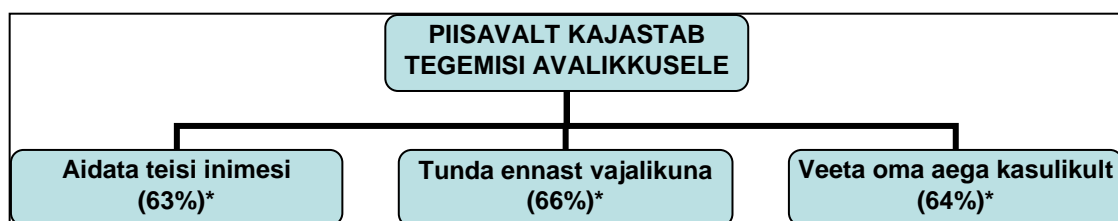
Joonis 28. Kui organisatsioon informeerib potentsiaalseid vabatahtlikke tegutsemisvõimalustest, siis ühtlasi motiveerib ta vabatahtlikke, kelle jaoks on olulised järgmised aspektid:

* osakaal vabatahtlikest, kelle jaoks on vastav aspekt väga oluline

Organisatsioonid, mis kajastavad piisavalt oma tegemisi avalikkusele, motiveerivad vabatahtlikke, kelle jaoks on oluline aidata teisi inimesi, tunda ennast vajalikuna ja veeta oma aega kasulikult. Selleks, et teisi inimesi aidata ja tunda ennast vajalikuna, ei piisa vaid organisatsioonisisestest tegevusest, vabatahtlikud hindavad kõrgemalt enda kogemust, kui organisatsioon kajastab piisavalt tegemisi ka avalikkusele.

Joonis 29. Kui organisatsioon kajastab piisavalt oma tegemisi avalikkusele, siis ühtlasi motiveerib ta vabatahtlikke, kelle jaoks on olulised järgmised aspektid:

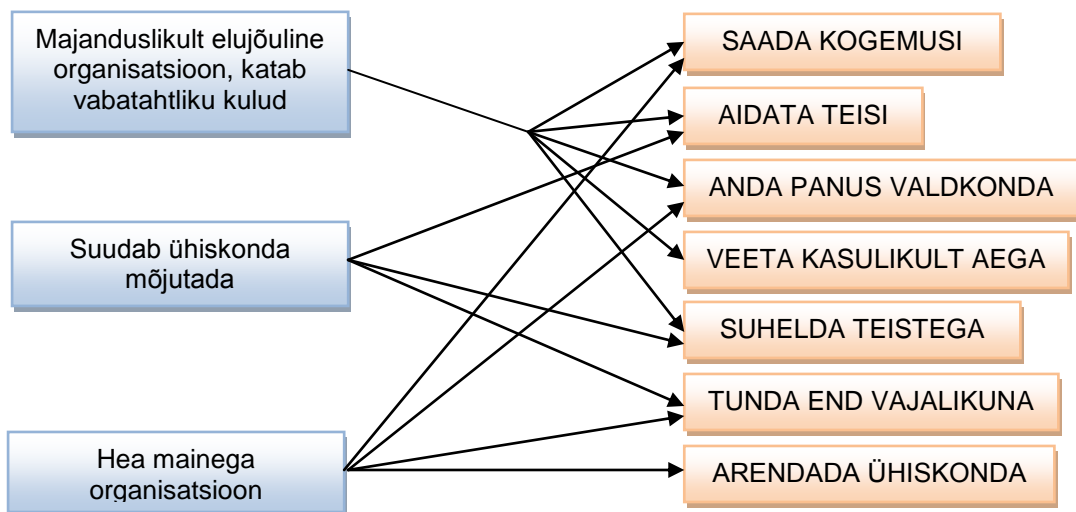

* osakaal vabatahtlikest, kelle jaoks on vastav aspekt väga oluline

Vähem olulisem tegevus on vabatahtliku kogemuse mõjutajana individuaalsete vajaduste ja võimalustega arvestamine, see mõjutab ainult neid vabatahtlikke, kelle jaoks on oluline motiiv teisi aidata.

Järgnevalt on kirjeldatud, kuidas organisatsiooni arengutase vabatahtliku kogemust mõjutab. Majanduslikult elujõuline organisatsioon, mis katab vabatahtliku tegevusega seotud kulusid, mõjub vabatahtlike kogemusele positiivselt kõige suurema hulga motiivide osas: saada uusi teadmisi ja kogemusi, aidata teisi, anda oma panus valdkonda, veeta aega kasulikult, suhelda teiste inimestega. Hea mainega organisatsioon avaldab vabatahtlike kogemusele positiivset mõju järgmiste motiivide osas: saada uusi teadmisi ja kogemusi, anda panus valdkonda, tunda ennast vajalikuna ja arendada ühiskonda üdiselt. Organisatsioon, mis suudab ühiskonda mõjutada, avaldab vabatahtlike kogemusele positiivset mõju järgmiste motiivide osas: soov teisi aidata, suhelda teiste inimestega ja tunda end vajalikuna.

Joonis 30. Organisatsiooni arengu tunnuste mõju vabatahtliku kogemusele

Vaatamata sellele, et erinevate motiividega vabatahtlike jaoks on olulised erinevad organisatsiooni tegevused, saab öelda, et kõik nimetatud organisatsioonipoolsed tegevused on olulised selleks, et vabatahtlikele positiivset kogemust anda ja nende motivatsiooni edaspidiseks panustamiseks maksimeerida. Siiski on aga oluline erinevat motivatsiooni-tüüpi vabatahtlike põhivajaduste tuvastamine. Uusi kogemusi ja teadmisi otsival vabatahtlikul kaob huvi, kui teda piisavalt ei juhendata ega anta tema tegevusele piisavalt tagasisidet, mis võimaldaks protsessist maksimaalselt õppida. Uusi vabatahtlikke ei saa tekkida, kui neile ei anta piisavalt informatsiooni tegutsemisvõimaluste kohta. Suhtlemisalt inimese huvi hoiab üleval see, kui tal on võimalik sümpaatsete inimestega koos kasulikult aega veeta, juhul kui ta peab omaette nokitsema, ei pruugi ta nii motiveeritud olla. Vabatahtlike huvi saab hoida üleval sellega, kui neile piisavalt erinevaid tegutsemisvõimalusi antakse. Selleks, et vabatahtliku panusest maksimaalselt kasu oleks, on vajalik olulisemaid tegemisi kajastada ka avalikkuses, et see suuremat kandepinda saaks. Samuti mõjuvad positiivselt vabatahtlike kogemusele ka organisatsiooni üldise arengu näitajad.

5. Mittevabatahtlikud ja nende huvi vabatahtlikus tegevuses osalemise vastu

5.1.1 Mittevabatahtlike sotsiaal-demograafiline taust

Uuringu raames küsitleti kokku 200 mittevabatahtlikku, nende vastajate sotsiaal-demograafiline profiil on esitatud Lisas 2 joonistel 2_2.1 ja 2_2.2. Mittevabatahtlike hulgas on enam vanemaealisi (65 a ja vanemad), alg- ja põhiharidusega inimesi, samuti lapsehoolduspuhkusel olevaid noori ning pensionäre. Samuti selgus, et üldiselt vabatahtlikus tegevuses osalemine ei pruugi sõltuda hoolduskohustuse olemasolust.

Siinkohal on oluline märkida, et mittevabatahtlikeks on antud uuringus loetud need vastajad, kes pole viimase 12 kuu jooksul vabatahtlikku tegevust teinud, arvestamata eelnevaid aastaid.

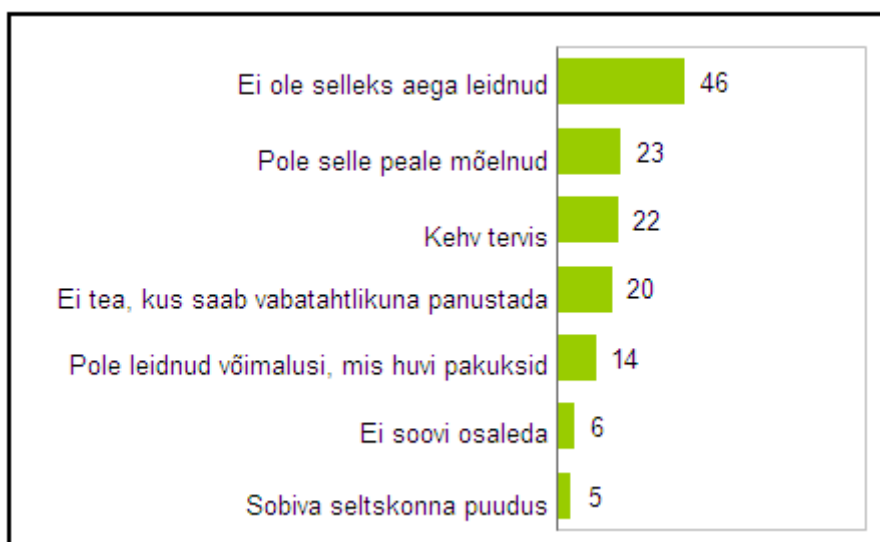
5.1.2 Võimalikud motivaatorid ja takistavad tegurid vabatahtlikuna tegutsemiseks

Enamik mittevabatahtlike pole vabatahtlikus tegevuses osalemiseks seni aega leidnud (46%) või pole selle peale mõelnud (23%), (vt joonis 31). Samas nimetab märkimisväärne osakaal mittevabatahtlikest, et nad ei tea, kus saab vabatahtlikuna tegutseda (20%) või pole leidnud huvipakkuvaid võimalusi (14%). Seega saab vabatahtlike arvu tõsta juba sellega, kui tegutsemisvõimalustest mittevabatahtlikele sihipäraselt teavitada.

Joonis 31. Põhjused, miks mittevabatahtlikud pole vabatahtlikus tegevuses osalenud

Mis põhjusel pole Te vabatahtlikuna mõnes tegevuses osalenud?

% mittevabatahtlikest, n=200

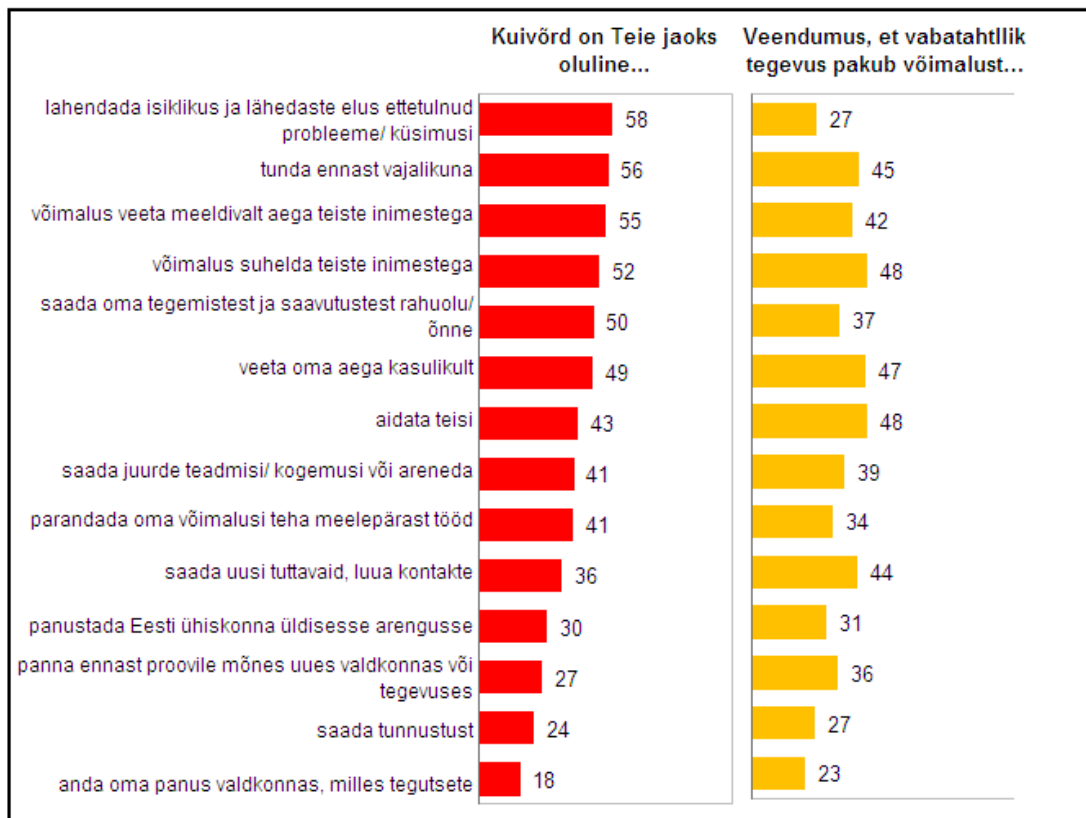
Ajapuudust on põhjuseks toonud statistiliselt oluliselt enam mehed ning oskustöölise/seadmeoperaatori/sõidukijuhi ametikohal töötavad inimesed. Vanemaealised (65

a ja vanemad) toovad teistest sagedamini põhjuseks kehva tervise. Määratlemata kodakondsusega isikud ei soovi vabatahtlikus tegevuses keskmisest sagedamini osaleda.

Vaadates mittevabatahtlike võimalikke motivaatoreid vabatahtlikus tegevuses osalemisel (vt joonis 32 ja 33), näeme, et võrreldes vabatahtlikega usuvad mittevabatahtlikud oluliselt enam, et **vabatahtlik tegevus ei pruugi rahuldada nende jaoks olulisi vajadusi**. See võib tuleneda ka kogemuse puudumisest, mistõttu mittevabatahtlikel on vabatahtliku tegevuse kasusse vähem usku. Näiteks on 58% mittevabatahtlikele väga oluline lahendada isiklikus elus ette tulnud probleeme või küsimusi, kuid oluliselt vähem (27%) nendest usub, et vabatahtlik tegevus pakub selleks võimalusi. Seega leitakse isiklike probleemide lahendamiseks sageli muud võimalused. Samuti ilmneb, et kui 41%-le mittevabatahtlikest on oluline parandada oma võimalusi teha meelepärasest tööd, siis vaid 34% usub, et vabatahtlik tegevus pakub neile selleks võimalust.

Joonis 32. Mittevabatahtlike individuaalsed motivaatorid/takistused

% mittevabatahtlikest, n=200, need, kes vastasid „väga oluline“ küsimusele „*Kuivõrd on Teie jaoks oluline ...?*“ ning „täiesti nõus“ küsimusele „*Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlikuna tegutsemine pakub Teile võimalust ...?*“

Pooled vastajatest (50%) tunnistavad, et nende jaoks on väga oluline vajadus saada oma tegemistest rahuolu ja õnne, kuid vaid 37% mittevabatahtlikest usub, et vabatahtlik tegevus seda vajadust rahuldab (vt joonis 32).

Mittevabatahtlike sotsiaal-demograafilise tausta analüüsist selgub, et naistele on olulisim motivaator teiste aitamine, vähem olulised aga uute tutvuste/kontaktide loomine ning võimalus suhelda teiste inimestega, samuti uute kogemuste/teadmiste saamine. Viimased motivaatorid

on vähem olulised ka vanemaelastele inimestele, kelle jaoks sobivad argumendid on pigem seotud teiste aitamise või aja kasulikuna veetmisega. Meestele on pigem oluline saada oma tegemistest rahuolu/õnne. Noored on seevastu arenemis- ja teadmishimulised ning soovivad ennast mõnes uues valdkonnas proovile panna. Samuti on noorte jaoks oluline saada oma tegemistele ka tagasisidet ning tunnustust. Keskealised (35–49 a) soovivad teistest vanuserühmadest sagedamini anda oma panuse valdkonnas, milles tegutsetakse.

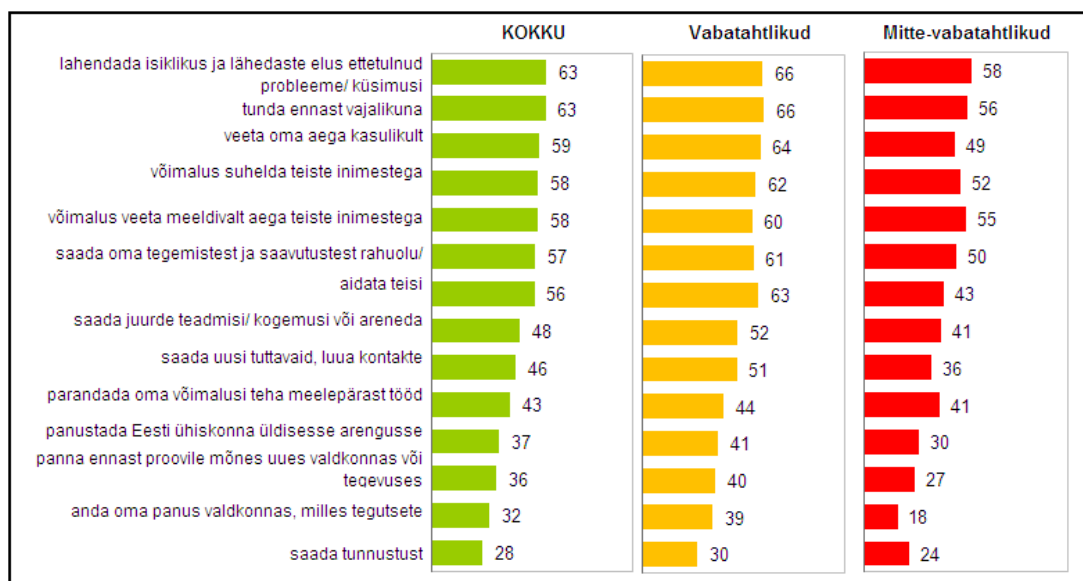
Suured erinevused ilmnevad ka rahvuslikes lõikes, nimelt on eestlaste jaoks oluliselt enam kui muust rahvusest inimestele vajalik panustada Eesti ühiskonna üldisesse arengusse. Samuti on teiste inimeste aitamine eestlaste jaoks olulisem vajadust kui muulaste jaoks. Muulased soovivad pigem tõsta oma isiklikku heaolu, nt parandada oma võimalusi teha meelepärast tööd.

Üldiselt on näha, et võrreldes vabatahtlikega on mittevabatahtlikud pea kõiki uuringus vaadeldud individuaalseid motivaatoreid hinnanud vähem olulisemaks (vt joonis 33a), nt teiste aitamise soovi on mittevabatahtlikud oluliselt madalamalt hinnanud (43% mittevabatahtlikud vs 63% vabatahtlikud), samuti Eesti ühiskonna üldisesse arengusse panustamise soovi (30% mittevabatahtlikud vs 41% vabatahtlikud) ning soovi anda oma panus valdkonnas, milles tegutsetakse (mittevabatahtlikud 18% vs vabatahtlikud 39%) jms.

Joonis 33a. Mittevabatahtlike ja vabatahtlike individuaalsete motivaatorite ja takistavate tegurite võrdlus (I)

Kuivõrd on Teie jaoks oluline ...?

% vastavast segmendist, (vastajad, kes vastasid väga oluline)

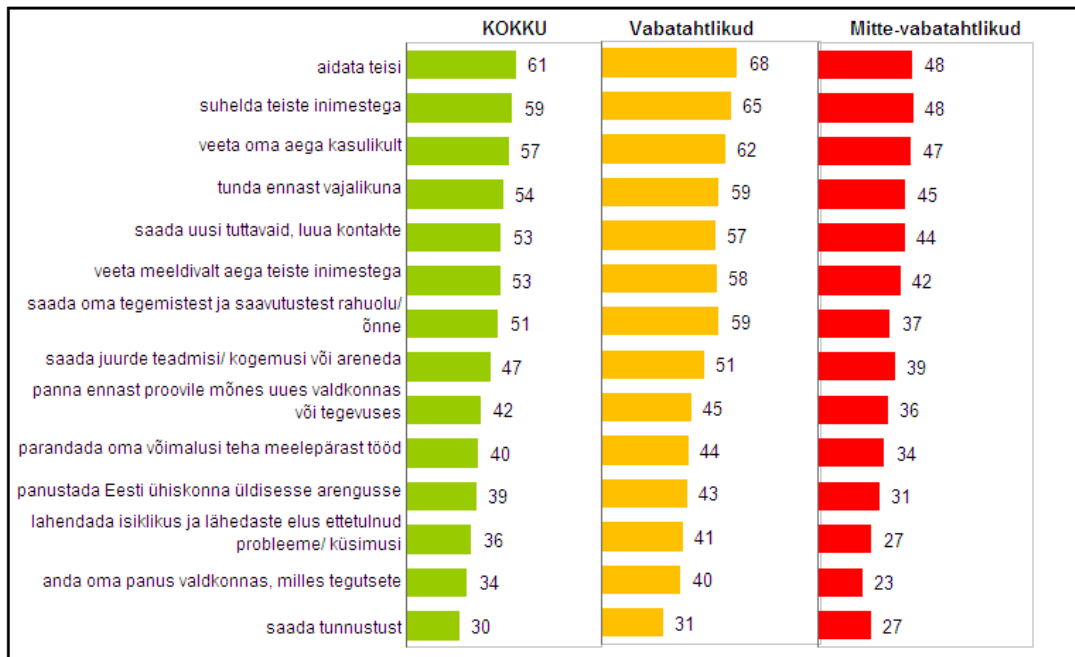
Seega saab öelda, et mittevabatahtlikel on oma isikuomaduste poolest väiksem saavutus- või panustamisvajadus, neile on **võrreldes vabatahtlikega olulisemad individualistlikud vajadused**, nagu oma võimaluste parandamine teha meelepärast tööd ning isiklikus elus ettetulnud probleemide lahendamine. Samas kehtivad samavõrra aga suhteliselt universaalsed vajadused, nagu teiste inimestega meeldivalt aja veetmine ning ka tunnustuse saamine, mille rahuldamiseks vabatahtlik tegevus võikski olla suunatud.

Nagu eelnevalt välja toodud, on **mittevabatahtlike usk vabatahtliku tegevuse kasusse ja võimalustesse väiksem kui vabatahtlikel** (vt joonis 33b). Nii näiteks usutakse oluliselt vähem, et vabatahtlik tegevus pakuks neile võimalust teisi aidata (48% mittevabatahtlikud vs 68% vabatahtlikud) või saada oma tegemistest rahulolu/õnne (37% mittevabatahtlikud vs 59% vabatahtlikud). Väiksem usk tuleneb vähemast kokkupuutest vabatahtliku tegevusega, infopuudusest ja võib-olla ka eelarvamustest.

Joonis 33b. Mittevabatahtlike ja vabatahtlike individuaalsete motivaatorite ja takistavate tegurite võrdlus (II)

Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlikuna tegutsemine pakub/pakuks Teile võimalust ...?

% vastavast segmendist, (vastajad, kes vastasid täiesti nõus)

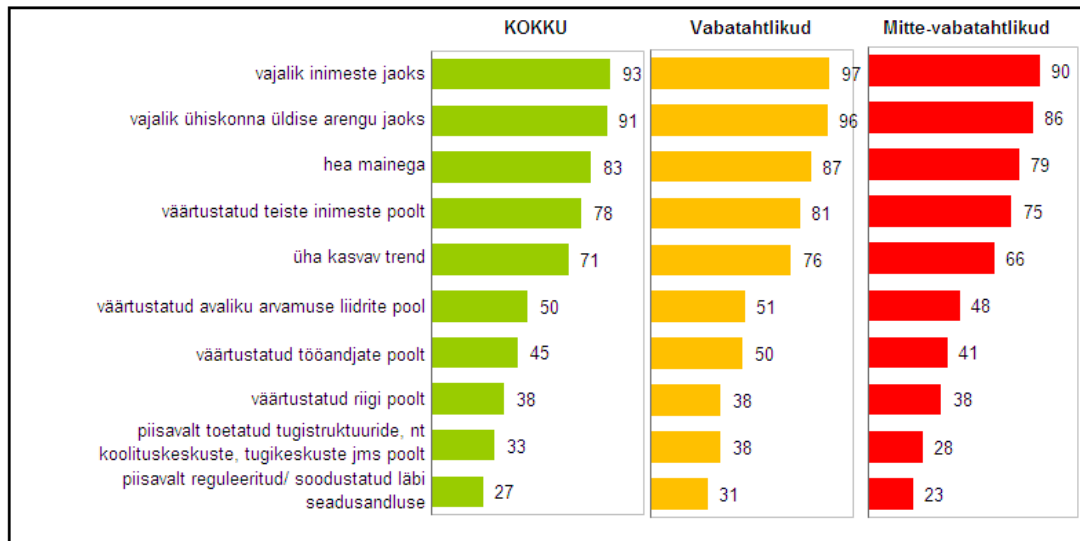

Ka mittevabatahtlike hoiak vabatahtliku tegevuse suhtes üldiselt on veidi negatiivsem kui vabatahtlike hoiak (vt joonis 34), mis võib tuleneda teadmatusest, eelarvamustest ja vähesest kokkupuutest vabatahtliku tegevusega.

Joonis 34. Mittevabatahtlike ja vabatahtlike suhtumine vabatahtlikusse tegevusse üldiselt

Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlik tegevus üldiselt on ...?

% vastavast segmendist, (vastajad, kes vastasid täiesti või pigem nõus)

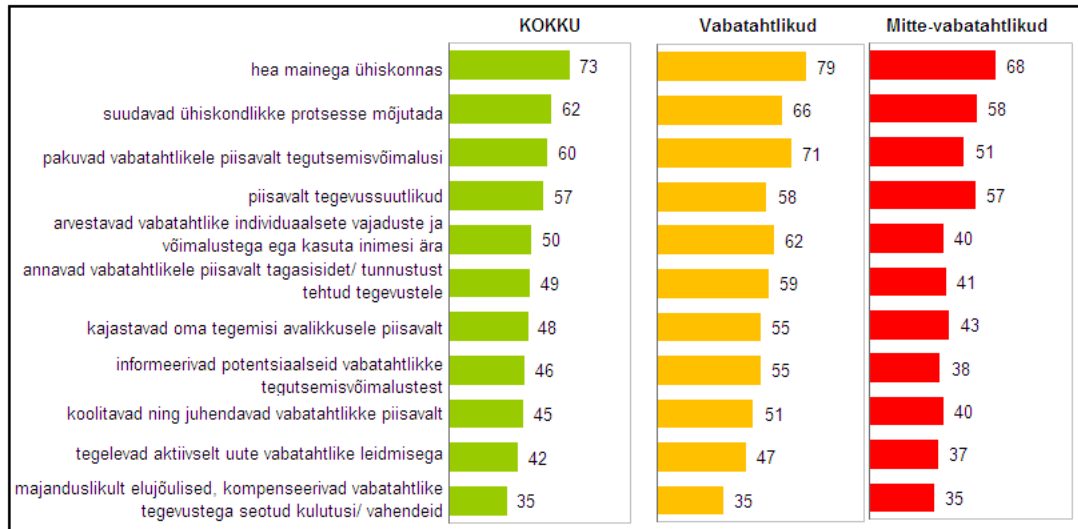
Nii nagu vabatahtlikud, usub ka enamik mittevabatahtlikest, et vabatahtlik tegevus on vajalik nii inimese kui ka ühiskonna jaoks, kuid nende osakaal on vabatahtlikega võrreldes väiksem. Sama tendents ilmneb pea kõikides muudes küsitluses vaadeldud vabatahtliku tegevuse maine aspektides, välja arvatud vabatahtliku tegevuse väärtustamises riigi poolt. Viimast aspekti on nii vabatahtlikud kui ka mittevabatahtlikud hinnanud suhteliselt madalalt – vaid 38% nõustub täiesti või pigem selle väitega. Umbes pooled vastajad, sh nii vabatahtlikud kui ka mittevabatahtlikud, leiavad, et vabatahtlikku tegevust väärtustavad muud osapooled: avaliku arvamuse liidrid ning tööandjad. Oluliselt enam on aga neid (78%), kelle arvates väärtustavad teised inimesed vabatahtlikku tegevust. Ka siinkohal on mittevabatahtlike hulgas neid vastajaid vähem (75%), kuid seda mitte nii olulisel määral. Samaselt vabatahtlikega leiavad vähesed mittevabatahtlikest, et vabatahtlik tegevus on seadusandlusega piisavalt reguleeritud (23%) või et tugistruktuurid, nt koolitus- ja tugikeskused toetavad seda piisavalt (28%).

Mittevabatahtlike suhtumine vabatahtlike koondavatesse organisatsioonidesse on vabatahtlike omast veidi negatiivsem, oluliselt madalamalt hinnatakse organisatsioonide võimekust pakkuda vabatahtlikele piisavalt tegutsemisvõimalusi (51% nõustujaid), samuti organisatsioonide suutlikkust arvestada vabatahtlike individuaalsete vajaduste ja võimalustega ning seda, et inimesi ei kasutata ära (40% nõustujaid) ja et organisatsioonid annavad vabatahtlikele piisavalt tagasisidet/tunnustust tehtud tegevustele (41% nõustujaid), (vt joonis 35).

Joonis 35. Mittevabatahtlike ja vabatahtlike suhtumine vabatahtlike koondavatesse organisatsioonidesse

Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlike koondavad organisatsioonid on ...?

% vastavast segmendist, täiesti + pigem nõus

Madalalt hinnatakse ka organisatsioonide majanduslikku suutlikkust (35% nõustub, et majanduslikult elujõulised kompenseerivad vabatahtlike tegevustega seotud kulutusi/vahendeid) ning seda, et organisatsioonid tegelevad aktiivselt uute vabatahtlike leidmisega (37% nõustus väitega). Vaid 37% mittevabatahtlikest leiab, et organisatsioonid informeerivad potentsiaalseid vabatahtlike tegutsemisvõimalustest.

Nii nagu vabatahtlikegi puhul, on suhtumises vabatahtlikku tegevusse üldiselt ja ka organisatsioonidesse positiivsema hinnangu andnud noored (15–24 a), vanemaealistel (65 a ja vanemad) pole aga paljudes aspektides teistest vanuserühmadest oluliselt sagedamini seisukohta. Negatiivseima hinnangu pea kõikides vaadeldud aspektides on andnud ka muust rahvusest eestimaalased.

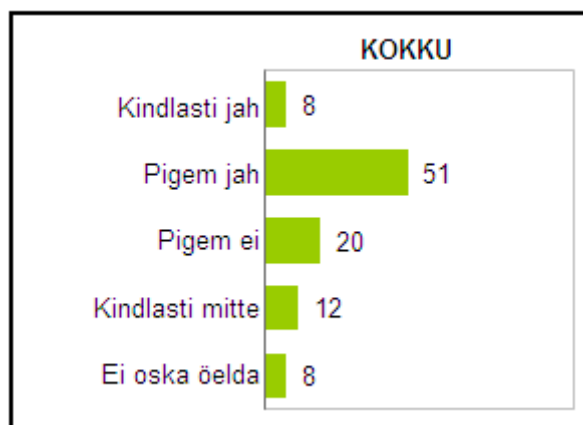
5.1.3 Huvi ja valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda

Mittevabatahtlikel on üldiselt **valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda** (vt joonis 36).

Joonis 36. Mittevabatahtlike valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda

Kuivõrd tõenäoliselt Te oleksite valmis vabatahtlikus tegevuses edaspidi osalema? Kas ...?

% mittevabatahtlikest, n=200

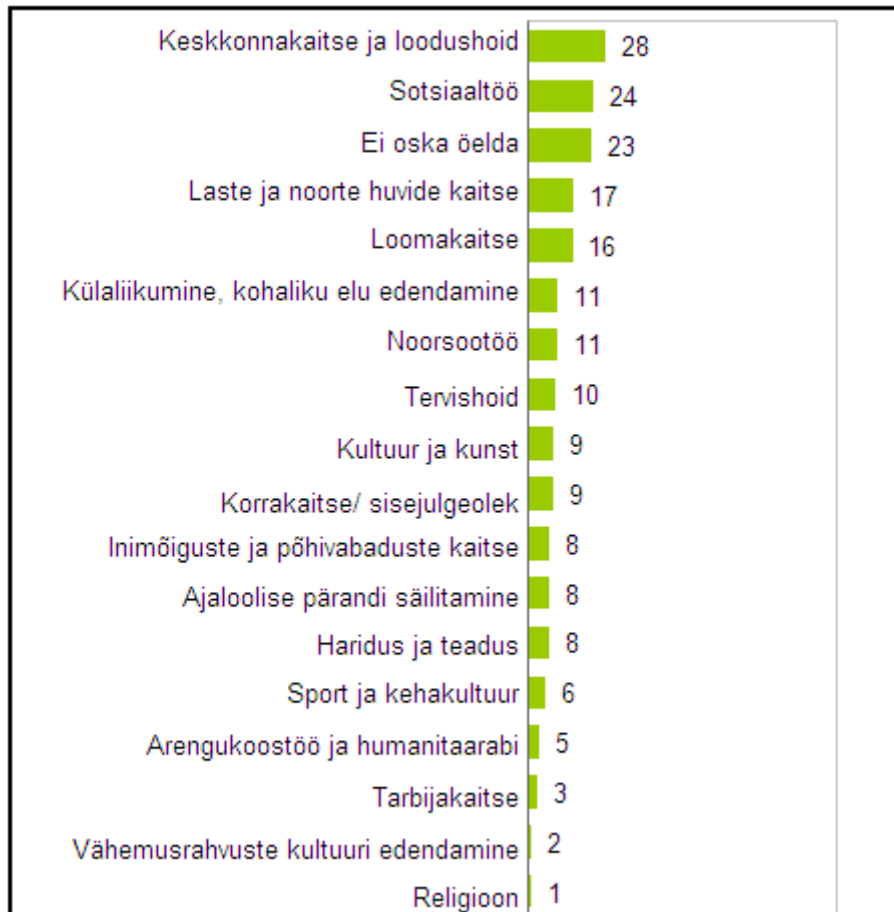
Vabatahtliku tegevuse suhtes on avatumad keskealised (35–49 a) inimesed, vanemaealised (50 a ja vanemad) aga ei hinda enda valmisolekut vabatahtlikuna panustada kuigi kõrgeks. Samuti on eestlased altimad ning mitte-eestlased vähem altimad vabatahtlikuna tegutsema.

Mittevabatahtlikud nimetavad huvipakkuvateks valdkondadeks **keskkonnakaitset ja loodushoidu, aga ka sotsiaaltööd, laste ja loomade huvide kaitset** (vt joonis 37).

Joonis 37. Mittevabatahtlikele huvi pakkuvad valdkonnad

Millised oleksid Teie jaoks olulised või huvipakkuvad teemad/valdkonnad, milles Te oleksite valmis vabatahtlikuna osalema?

% mittevabatahtlikest, kes on valmis (pigem või kindlasti) vabatahtlikus tegevuses osalema, n=125

Laste ja noorte huvide kaitsega ning noorsootööga on valmis tegelema need inimesed, kellel on leibkonnas alla 10-aastaseid lapsi. Sotsiaaltööga soovivad enam tegeleda naised, vähem mehed. Noori (15–24 a) huvitab loomakaitse, 25–34 a huvituvad seevastu enam korrakaitsest/sisejulgeolekust. Muid statistiliselt olulisi erinevusi huvide osas ei ilmnunud.

Konkreetsete tegevustena on nimetatud **tegevusi looduses** (4% vastajatest, nt metsatulekahjude kustutamine, metsa istutamine, linna korrastamine ja muud heakorratööd), **inimeste abistamist üldiselt** (kokku 11% mittevabatahtlikest, nt *arvutikoolituste pakkumine, sotsiaaltöö, puidutöö õpetamine jms*) ning ka erinevate riskirühmadega tegelemist (*(lastekodu) laste aitamine, puuetega inimeste ja kodutute toetamine, halval järjel perede aitamine, vanade inimeste eest hoolitsemine*). Ülejäänud vabatahtlikust tegevusest huvitatud inimesed olid valmis panustama **muudes konkreetsetes tegevustes** (nt *koristamine, ehitus- ja remonditööd, rahvakultuurikontsertide korraldamine, oldi ka valmis pakkuma transpordiabi jms*). Märkimisväärne osakaal (35%) mittevabatahtlikest, kes olid valmis vabatahtlikus tegevuses osalema, ei osanud aga huvipakkuvaid tegevusi nimetada.

6. Kokkuvõte

Käesolevas uuringus otsiti vastuseid järgmisi teemasid puudutavatele küsimustele:

- vabatahtlikus tegevuses osalemine;
- teadmised ja infoallikad vabatahtliku töö ja tegevusvõimaluste kohta;
- motivatsioon vabatahtlikus tegevuses osalemiseks;
- hinnangud vabatahtliku töö kogemuste kohta;
- takistused vabatahtlikus tegevuses osalemisel;
- valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda.

Järgnevalt antakse ülevaade uuringu peamistest tulemustest.

Uuringu raames küsitleti 401 viimase 12 kuu jooksul vabatahtlikus tegevuses osalenut (nn vabatahtlikke) ning 200 mitteosalenut (nn mittevabatahtlikke). Võrreldes mittevabatahtlikega on vabatahtlike hulgas enim nooremaid (15–24 a), kõrgharidusega ning ka õpilase/üliõpilase staatuses olevaid inimesi. Palgatöötajatest on vabatahtlikuna teistest veidi enam tegutsenud juhtivtöötajad ning seetõttu ka kõrgema sissetulekuga inimesed.

Peamised tegevused olid inimestele abi pakkumine (50%), heakorra- või päästetöödel osalemine (43%), transpordiabi pakkumine (26%) ning teavitustöö tegemine (24%). Muude tegevustega oldi tegeletud oluliselt vähem. Edasise analüüsi hõlbustamiseks ja ülevaate saamiseks moodustati klasteranalüüsi abil nn **vabatahtlike tüpologia**, võttes aluseks vabatahtliku tegevuste loetelu (vt Lisa 4 uuringus kasutatud ankeet, küsimus 2). Sobivaimaks osutus kolme klustriga lahend, kuid kuna vastajate arv kolmandas klustris oli liiga väike (22), jäeti see edasisest vaatlusest kõrvale.

Esimene tüüp moodustab enamiku ehk **78% kõikidest vabatahtlikest**. Tegemist on suhteliselt väheaktiivse vabatahtlikuga, kes on peamiselt osalenud heakorra- või päästetöödel või on pakkunud inimestele abi. Antud tüüp osaleb vabatahtlikus tegevuses siis, kui tegemist on **konkreetsel eesmärgil ja ülesandega**. Peamiselt on tegeletud kolmes valdkonnas: külaliikumine/kohaliku elu edendamine, keskkonnakaitse ja loodushoid ning sotsiaaltöö.

Sotsiaal-demograafilise tausta osas eristuvad kesk- või kutseharidusega keskastme spetsialistid või kontoritöötajad ning keskmise sissetulekuga inimesed. Võrreldes teise rühmaga on selle rühma vabatahtlike jaoks olulisemad **soov tunda ennast vajalikuna** ning **soov veeta oma aega kasulikult**. Esimese tüübi vabatahtlikud suhtuvad vabatahtlikku

tegevusse üldiselt soosivalt ning ka kokkupuude vabatahtlike koondavate organisatsioonidega on üldjoontes olnud positiivne. Kõige vähem usutakse organisatsioonide majanduslikku elujõulisusse ning vähem on ka neid, kes leiavad, et uute vabatahtlike leidmisega tegeletakse aktiivselt. Kriitiline ollakse riigi suhtes – oodatakse senisest selgemat valdkonna reguleeritust seadusandlusega ning vabatahtliku tegevuse üldist väärtustamist riigi poolt.

Pea kõik selle rühma vabatahtlikud on valmis ka edaspidi vabatahtlikuna tegutsema, **kuid sellega tegeletakse siis, kui sobiv võimalus või tegevus n-ö ette juhtub.**

Teise rühma moodustavad aktiivsed erinevates ettevõtmistes ja projektides kaasa löövad vabatahtlikud (**17% kõikidest vabatahtlikest**). Peamisteks tegevusteks on teavitustöö tegemine, projektide koostamine/kirjutamine ning inimestele abi pakkumine. Võrreldes esimese rühmaga tegelevad aga selle rühma vabatahtlikud oluliselt enam **pikaajaliste tegevustega** (nt kodanikeühenduste juhtimises osalemine, ürituste, koolituste korraldamine jms). Külaliikumine, haridus ja teadus ning ka sotsiaaltöö on peamised selle rühma tegutsemise valdkonnad. Ka kunsti ja kultuuri ning keskkonnakaitse ja loodushoiuga tegeletakse aktiivselt, muude tegevustega veidi vähem.

Võrreldes esimese vabatahtlike rühmaga on teises rühmas enam naisi, kõrgharidusega inimesi, eestlasi ning oluliselt enam noori (15–24 a, aga ka kuni 34 a) ning seetõttu ka õpilase/üliõpilase staatuses olevaid inimesi. Oluliselt enam töötab selle rühma vabatahtlike avalikus sektoris ning nende sissetulek pereliikme kohta on keskmisest kõrgem.

Selle rühma vabatahtlikele on esimese rühmaga võrreldes olulisemad **enesearendamise ja karjääriga** seotud motivaatorid: nt vajadus saada juurde teadmisi/kogemusi või areneda, parandada oma võimalusi teha meelepärast tööd ning vajadus panna ennast proovile mõnes uues valdkonnas tegutsedes.

Nende hoiakud vabatahtlike koondavate organisatsioonide suhtes ning vabatahtliku tegevuste kohta üldisemalt sarnanevad esimese rühmaga, kuid erinevalt esimesest rühmast on aga suurem nende vabatahtlike osakaal, kelle arvates arvestatakse organisatsioonides vabatahtlike individuaalsete vajaduste ja võimalustega. See võib tuleneda ka vabatahtliku enda n-ö mõjujõust organisatsioonides. Palju kriitilisemad on teise rühma vabatahtlikud aga teavitustegevuste osas, st oluliselt vähem on neid, kelle arvates kajastavad organisatsioonid oma tegemisi avalikkusele piisavalt. Võrreldes esimese rühmaga on nad aga vähem kriitilised riigi tegevuse suhtes. **Vabatahtlikuks olemine on selle tüüpi puhul teadlik ning kõrgelt motiveeritud tegevus.**

Üldiselt on rahulolu vabatahtliku tegevuse alase informatsiooni kättesaadavusega kõrge, mittevabatahtlikud on informatsiooni kättesaadavusega oluliselt vähem rahul kui vabatahtlikud, samuti on vähem rahulolevad esimest tüüpi vabatahtlikud. Seega näeme, et **mida väiksem on seotus vabatahtliku tegevusega, seda negatiivsem on hinnang infomatsiooni kättesaadavusele.**

Vabatahtliku tegevuse üldistest põhimõtetest ja selle kasust nii Eestile üldiselt kui ka isiklikul tasandil peetakse end üldiselt **teadlikuks**, kuid teadlikkust **konkreetsemalt** (nt valdkondadest ja kohtadest, kus saab vabatahtlikuna tegutseda ning organisatsioonide pakutavatest võimalustest) **hinnatakse madalamalt**. Mittevabatahtlikud ning nn esimese tüübi vabatahtlikud hindavad oma teadlikkust madalamalt kui vabatahtlikud.

Peamise infoallikana vabatahtliku tegevuse kohta nimetati televisiooni, kuid ka muid **massimeediakanaleid** (nt ajalehed/ajakirjad ning raadio), massimeedia on olulisim infoallikas mittevabatahtlikele ja nn esimese tüübi vabatahtlikele. Teise tüübi puhul on olulisimaks kanaliks aga **internet**, kust on informatsiooni **ise otsitud**, ning ka tuttavad/sõbrad/sugulased.

Uuringu raames küsitleti kokku 200 **mittevabatahtlikku**. Mittevabatahtlike hulgas on enam vanemaealisi (65 a ja vanemad), alg- ja põhiharidusega inimesi, samuti lapsehoolduspuhkusel olevaid noori ning ka pensionäre.

Enamik mittevabatahtlike pole vabatahtlikus tegevuses osalemiseks seni **aega leidnud** või **pole selle peale mõelnud**. Samas nimetab märkimisväärne osakaal mittevabatahtlikest, et nad ei tea, kus saab vabatahtlikuna tegutseda või pole leidnud tegutsemiseks huvipakkuvaid võimalusi. Seega aitab mittevabatahtlikele tegutsemisvõimaluste parem kommunikeerimine vabatahtlike arvu suurendada.

Vaadates mittevabatahtlike võimalikke motivaatoreid vabatahtlikus tegevuses osalemisel, näeme, et paljude tegurite puhul ilmnes, et mittevabatahtlikud **ei näe vabatahtlikus tegevuses kasu või lisaväärtust**. Samuti ilmnes, et mittevabatahtlikele on **olulisemad individualistlikumad vajadused**, nt kui paljudele mittevabatahtlikele on oluline parandada oma võimalusi teha meelepärast tööd, siis oluliselt vähemal määral usutakse, et vabatahtlik tegevus pakub neile selleks võimalust. Pooled vastajatest tunnistavad, et nende jaoks on väga oluline vajadus saada oma tegemistest rahulolu ja õnne, kuid vähemal määral usutakse, et vabatahtlik tegevus seda vajadust rahuldab. Seega tuleks tõsta mittevabatahtlike teadlikkust erinevatest võimalustest vabatahtlikuna arendada oskusi erinevates valdkondades, suurendada enda konkurentsivõimalust tööturul, ühendada pereelu ja ühiskonna jaoks panustamist või veeta kasulikult aega koos sõpradega. Väga oluline on mittevabatahtlike puhul ka tunnustuse ja rahulolu saavutamine tehtud tööst.

Mittevabatahtlike hoiak vabatahtliku tegevuse suhtes üldiselt ning vabatahtlike koondavate organisatsioonide suhtes on veidi negatiivsem kui vabatahtlike hoiak, mis võib tuleneda teadmatusest, vähesest kokkupuutest valdkonnaga või ka eelarvamustest, kõige tõrjumad on mitte-eestlased. Siiski on mittevabatahtlikel üldiselt **valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda**. Huvipakkuvad valdkonnad on keskkonnakaitse ja loodushoid, aga ka sotsiaaltöö, laste huvide ja loomade kaitse. Lisaks neile nimetati veel konkreetseid tegevusi, nt tegevusi looduses või inimeste aitamine.

7. Diskussioon ja soovitused

Vabatahtliku tegevuse arendamise soovituste väljatöötamisel on võetud lähtekohaks nii käesoleva uuringu tulemused kui ka uuringut läbiviinud ekspertide hinnang. Soovitused on põimitud "Kodanikulagatuse toetamise arengukava 2007-2010" (vaadates ka „Vabatahtliku tegevuse arengukava 2007–2010“) eesmärkidega.

Enne soovituste juurde minekut on hea meelde tuletada käesolevas uuringus kasutatud vabatahtliku tegevuse definitsioon, mis mõnevõrra mõjutab uuringu tulemusi. Vabatahtliku tegevuse all mõeldakse antud uuringus *oma aja, energia või oskuste pakkumist vabast tahtest ja rahalist tasu saamata peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks, kuid ka teiste heaks tehtavaid tegevusi. Oma pereliikmete abistamist ning rahalisi või esemelisi annetusi ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks.*

Eesmärk 1: vabatahtlik tegevus ning selle kaudu loodavad väärtused on teadvustatud ja tunnustatud

Käesoleva uuringu esimene osa (vt Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis, I osa aruanne) näitas, et viimase aasta jooksul on vabatahtlikuna tegutsenud veidi alla poole, st 47% Eesti elanikkonnast. Samas ei ole suur osa vabatahtlikest teadvustanud endid vabatahtlikena, nt vabatahtliku tegevuse definitsiooni kohaselt määratleb end vabatahtlikeks vaid 30% vastajatest. Samuti, analüüsides vabatahtlikus tegevuses osalenud vastajaid, nägime, et enamiku ehk 78% kõikidest vabatahtlikest moodustavad nn väheaktiivsed vabatahtlikud, kes sagedasti löövad kaasa konkreetsetes tegevustes või ettevõtmistes, kuid ise neid tihti ei algata. Seega võib öelda, vabatahtlikku tööd Eestis tehakse, kuid küsimus on selle **tegevuse teadlikkuses ning pühendumuses** (regulaarsuses, motivatsioonis, jms).

Poolte vabatahtlike jaoks (eriti 15–34-aastaste hulgas) on väga oluline uute teadmiste ja kogemuste omandamine ning enda proovilepanek uues valdkonnas. Et vabatahtliku tegevusega saab eneseharimise võimalusi pakkuda, siis soovime vabatahtliku tegevuse arendamisel siduda see tihedamalt nii **vabahariduse, elukestva õppe kui ka tööturu meetmete** arendamisega. Selliselt oleks loodud alus olukorrale, kus vabatahtlikuna saab rahuldada teadmistejahu üldiselt ning omandada uusi oskusi ja tõsta enda konkurentsivõimet tööturul. Samuti tasub kaaluda töötute rakendamist vabatahtlikku tegevusse nende ümberõppe või üldisemalt tegevuses hoidmise eesmärgil.

Uuring näitas, et enamike inimeste arvamuste kohaselt on vabatahtlik tegevus nii ühiskonna kui ka inimese arengu seisukohast oluline ja vajalik, kuid vaid vähesed vastajad leidsid, et riik seda väärtustab (vrd 78% vastajatest usub, et teised inimesed vabatahtlikku tegevust üldiselt väärtustavad, kuid vaid 38% usub, et riik seda väärtustab). Seega soovime riigi tasandil töötada vabatahtliku tegevuse arendamisega **süsteemsemalt, avalikustada valdkonnaga seotud edusamme ning arenguid**, nt tunnustada regulaarselt avalikkuses vabatahtlikke ja nende tegusid. Heaks algatuseks on ka antud uuringu tulemuste jagamine kõikide ühenduste ja avaliku sektori asutustega, et edaspidi oleks ühtlustatud arusaama vabatahtlikkusest, kasutatavast terminoloogiast ning takistustest vabatahtlikkuse kiiremas arengus. Samuti on tulemuslik siduda **vabatahtlik tegevus ühiskonnas aktuaalsete ja oluliste teemadega**, mis täidab peale vabatahtliku tegevuse arengu ka muid olulisi eesmärke, nt töötute rakendamine jms.

Omaette küsimusteringi moodustavad aga **mitte-eestlased**, kelle jaoks on antud uuringu põhjal **vabatahtlik tegevus valdavalt olnud kauge ning arusaamatu valdkond**, mille kasulikkust ja vajalikkust nähakse eestlastega võrreldes oluliselt vähem. Mitte-eestlaste hoiak vabatahtlikku tegevusse üldiselt ja vabatahtlike koondavatesse organisatsioonidesse on eestlastest negatiivsem või puudub see üldse. See võib tuleneda ka vastajatele esitatud küsimuse sõnastusest (vt eespool viidatud vabatahtliku tegevuse definitsioon), kus pöörõhk oli avalikes huvides ja ühiskonna heaks tegutsemisel, st kuna muust rahvusest inimesed soovivad eestlastest oluliselt vähemal määral panustada Eesti ühiskonna üldisesse arengusse, siis sellest tingituna võib ka nende valmisolek vabatahtlikuna edaspidi tegutseda olla eestlastest madalam. Seega ilmnes, et **vabatahtlik tegevus võib mitte-eestlastele seostuda Eesti riigi hüvanguks töötamisega**, mille suhtes on nad aga vähem-avatunud. Samas on mitte-eestlased eestlastest rahulolematumad ka vabatahtliku tegevuse alase informatsiooni kättesaadavusega, tuues informatsioonipuuduse sagedamini ka põhjuseks, miks nad pole seni vabatahtlikus tegevuses osalenud.

Võrreldes eestlastega on muulaste valmisolek edaspidi vabatahtlikus tegevuses osaleda väiksem, kuid see on siiski olemas. Antud uuringu põhjal selgus, et nende jaoks on olulisim individuaalne motivaator **võimaluste parandamine teha meelepärast tööd ning enesearendus**, kuid teiste inimeste aitamise ja meeldiva seltskonna motiivid on neid siiski võimalik vabatahtlikku tegevusse kaasata. Sama on näidanud varasemad uuringud (nt Eesti elanikkonna väärtushinnangute uuring RISC, 2008), st venekeelsele elanikkonnale on iseloomulik nii enda perest kui ka lähikondlastest hoolimine, nad on empaatilised ja abivalmid. Olulisel kohal nende väärtusmaailmas on päritolu ja juurte tähtsustamine, perekonnale pühendumine ja religioon. Mõeldes teiste inimeste huvidele, on nad valmis ümbritsevate aitamiseks ka ise midagi ära tegema. Seega peaks mitte-eestlastele suunatud tegevused ja sõnumid olema seotud pigem **teiste inimeste ja kogukonna aitamisega**, mitte laiemalt Eesti riigi heaks tegutsemisega. Mitte-eestlaste kaasamine vabatahtlikku tegevusse nõuab kokkuvõttes eraldiseisvat, läbimõeldud lähenemist ja strateegiat ning selles osas võib abi olla koostööst Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutusega.

Eesmärk 2: vabatahtlikku tegevust on edukalt tutvustatud nii üksikisiku kui ka ühiskonna tasandil

Uuringu tulemusena selgus, et üldiselt on rahulolu vabatahtliku tegevuse alase informatsiooni kättesaadavusega kõrge, kuid nagu eelnevalt nägime, ei ole vabatahtlik tegevus laiema elanikkonna hulgas veel teadvustatud ning vähesed inimesed on valdkonna kohta informatsiooni ise otsinud. Seega saab öelda, et pigem valitseb elanikkonnas usk, et **vajadusel on informatsioon kättesaadav**. Teadlikkust üldisel tasemel peetakse kõrgeks (nt vabatahtliku tegevuse kasu Eestile ja inimestele), kuid nii vabatahtlikud kui ka mittevabatahtlikud hindavad **teadlikkust detailidest madalamaks**, nt valdkondadest ja kohtadest, kus saab vabatahtlikuna tegutseda, ning organisatsioonide pakutavatest võimalustest. Samuti selgus, et erinevat tüüpi vabatahtlikele ning mittevabatahtlikele on olulised erinevad tegurid, miks vabatahtlikuna tegutsetakse. Seega soovitame antud uuringu põhjal töötada välja **sihtrühmapõhine kommunikatsioonistrateegia**, mis arvestaks erinevat tüüpi inimestega ja nende motivaatoritega vabatahtlikuna tegutsemisel. Antud uuring pakub aluse kommunikatsioonistrateegia väljatöötamiseks ja sihtrühmaga suhtlemiseks, täpsete sõnumite formuleerimine nõuab siiski eraldi analüüsi. Kommunikatsioonistrateegia võiks keskenduda järgmistele aspektidele:

- Uuringu töörühm soovib tegeleda eelkõige **aktiivsete vabatahtlikega** (nn teine tüüp), nende motiveerimise ja hoidmisega, st sisulisele ja motiveeritud tööle orienteeritud vabatahtliku tegevuse arendamisega, kuid see ei välista tööd teiste rühmadega. Aktiivsete vabatahtlike motiveerimine ja hoidmine toimuks suuresti läbi organisatsioonide võimekuse kasvatamise (vt ka edaspidi).
- **Üldine kogu eestikeelsele elanikkonnale, sh mittevabatahtlikele** suunatud kommunikatsioon: vabatahtliku tegevuspõhimõtete, -kohtade ja -võimaluste tutvustamine, konkreetsete piiritletud tegevuste pakkumine ja seeläbi uute vabatahtlike värbamine. Antud uuringus selgus, et mittevabatahtlikel on üldiselt valmisolek vabatahtlikus tegevuses osaleda, valmisolekut on enim üles näidanud **keskealised** (35–49 a) ja oluliselt vähem **vanemaealised** (50 a ja vanemad) inimesed. Arvestades vanemate inimeste võimalikku vaba ajaressurssi, on tõenäoliselt tegemist potentsiaalse sihtrühmaga uute vabatahtlike värbamisel, kuid nende teadlikkus vabatahtlikust tegevusest on noorematest inimestest oluliselt madalam. Arvestades, et vanemaealistele ei ole oluline uute kogemuste ja teadmiste hankimine ning uute inimestega tutvumine, võiks nendega seotud tegevused ja kommunikatsioonisõnumid olla suunatud nende olemasolevate teadmiste ärakasutamisele, nt endiste õpetajate kasutamine järeleaitamistundides, käsitööringide jms huvialaringide juhendamine, töö noortega jne. Massimeediakanalitest on nendeni võimalik jõuda peamiselt raadio ja televisiooni kaudu. **Noorte** valmisolek on üldiselt kõrge, nendega suhtlemisel võib kasutada enam tänapäevaseid kommunikatsioonivahendeid, nt, blogid, twitter jms.
- **Mitte-eestlastele** suunatud kommunikatsioon: käesolev uuring näitas mitte-eestlaste distantseeritust vabatahtlikust tegevusest uuringus kasutatud definitsiooni järgi ja ka infopuudust, mida eestlastest sagedamini tuuakse vabatahtlikus tegevuses mitteosalemise põhjuseks. Mitmed uuringud ja meediatarbimise ülevaated on näidanud mitte-eestlaste erinevat meediakasutust (eelkõige venekeelsed telekanalid ja raadio, venekeelsed internetileheküljed jms) ning seega tuleb selle sihtrühma teavitamine kommunikatsioonistrateegias eraldi vaatluse alla võtta. Kasutada tuleb ka erinevaid kommunikatsioonisõnumeid, nt tunnevad muust rahvusest inimesed eestlastest oluliselt vähem vajadust Eesti ühiskonna arengus kaasa rääkida ja panustada, olulised argumendid on seotud teiste inimeste ja kogukonna aitamisega.

Eesmärk 3: loodud on vabatahtliku tegevuse arendamiseks ja toetamiseks vajalikud struktuurid ja soodne õigusruum

Käesoleva uuringu tulemusena selgus, et vabatahtlikud hindavad enda teadlikkust vabatahtlike õigustest madalalt, samuti selgus, et väheste vabatahtlike jaoks on vabatahtlik tegevus seadusandlusega piisavalt reguleeritud/soodustatud. Kuigi antud töös ei keskendutud seadusandluse analüüsile, soovib uuringu töörühm tegeleda edaspidi aktiivselt ka seadusandlusega, vt nt Margit Vutt (2005): “Vabatahtliku tegevuse õigusliku reguleerimise vajadustest ja võimalustest”. Ekspertarvamuses käsitletakse peamiselt vabatahtlikkusega seotud probleeme, nende põhjuseid ja õiguslikku tausta (sh vabatahtliku tegevuse definitsiooni, vabatahtliku õiguslikku seisundit, vabatahtlikule tema tegevusega seotud kulude katmist ja vabatahtliku sotsiaalseid garantiisid). Samuti on oluline laiemat avalikkust ka seadusandluse täiennemiseks teavitada.

Eesmärk 4: käivitud on vabatahtliku tegevuse võrgustikutöö

Antud uuring näitas, et vabatahtliku motivatsioon ja valmisolek panustada on seotud organisatsiooni suutlikkuse ja võimekusega vabatahtlikuga tegeleda. Erinevatele vabatahtlikele on olulised erinevad motiivid, kuid kõik uuringus vaadeldud organisatsioonipoolsed tegevused (teavitused, tagasiside, tunnustus jms) on vajalikud vabatahtlikele positiivse kogemuse andmiseks. Samuti toimub uuringus vaadeldud nn aktiivse vabatahtliku edaspidine motiveerimine (teist tüüpi vabatahtlik) suuresti kokkupuute kaudu organisatsiooniga. Seetõttu pakub uuringu töörühm välja vabatahtlike motivatsiooni maksimeeriva organisatsiooni põhimõtted, mida edaspidises töös lähtealuseks võtta:

- vabatahtlike juhtimisel on vaja leida tasakaal vabatahtliku soovide ja organisatsiooni või ühiskonna vajadustest lähtumise vahel, et säilitada vabatahtliku motivatsiooni ja rakendada seda organisatsiooni ning ühiskonna heaks;
- organisatsiooni tegevus on avatud ja läbipaistev ning annab vabatahtlikule oma rollist ja funktsioonist selge ülevaate;
- vabatahtliku panust käsitletakse organisatsiooni missiooni ja eesmärkide täitmise tegevuste osana;
- käsitleb vabatahtliku juhendamist ja koolitamist elukestva õppe ja tööturu meetmete süsteemi osana;
- informeerib aktiivselt potentsiaalseid vabatahtlikke tegutsemisvõimalustest efektiivsete infokanalite kaudu;
- pakub vabatahtlikele võimalikult laia tegevuste valikut, et igaüks leiaks endale huvipakkuva;
- pakub võimalusi panustada vabatahtlikuna, ilma et peaks ohverdama väärtuslikku perega või sõpradega olemise aega, nt talgud koos perega, pakkudes spetsiaalseid tegevusi lastele;
- spetsiifilisi oskusi nõudvateks tegevusteks pakub vabatahtlikele vastavat koolitust, juhendamist ja aktiivset tagasisidet ning siirast tunnustust arengumärkide ilmnmisel;
- et vabatahtlik panustab oma väärtuslikku vaba aega ja energiat, katab organisatsioon vabatahtliku tegevusega kaasnevad transpordi, ööbimise, toitlustuse jm kulud ning varustab ta vajalike töövahenditega;
- kajastab olulisemaid organisatsiooni tegevusi avalikkusele, et vabatahtlike panuse kandepinda suurendada;
- arendab sihiteadlikult organisatsiooni selliseks, et see oleks vabatahtlike jaoks atraktiivne: hea mainega, avalikkuses nähtav, ekspordina kohalike või riiklike otsuste tegemises mõjuvõimu omav, vabatahtlike juhendajad on sõbralikud ja hoolivad.

Mõne vabatahtliku jaoks on oluline aktiivse suhtlemise aspekt, mistõttu soovib ta, et inimesed teda ümbritseks. Teisele vabatahtlikule meeldib pigem omaette nokitseda. Kolmanda vabatahtliku jaoks on oluline, et panuse tulemust oleks kohe näha. Neljandale meeldib eestvedav roll. Erinevate **motiivide väljaselgitamiseks saab vabatahtlike värbamisel**

kasutada spetsiaalseid ankeete ja vestlusi. Vestlus või ankeet on vajalik ka vabatahtliku kogemuse kohta tagasiside saamiseks ning vabatahtlike dokumenteerimiseks organisatsioonis. Ankeet võiks olla vabalt kättesaadav kõikidele huvitatud organisatsioonidele nt Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskuse kodulehe kaudu. Regulaarselt vabatahtliku panuse kohta tagasiside andmiseks sobivad mitteametlikud kohvi- või lõunalaua vestlused.

Käesolev uuring pakub vabatahtliku tegevuse arendamisel olulist ja väärtuslikku informatsiooni ning materjali (nt ankeet, kogutud teave eelnevatest uuringutest jms) ning uuringu töörühm soovib analoogset uuringut viia läbi regulaarselt, et jälgida vabatahtliku tegevuse trende ja arengusuundumusi. Samuti võib kaaluda kvalitatiivse uuringu korraldamist selgitamaks täpsemalt välja erinevate sihtrühmade ideid, kogemusi ja ootusi vabatahtlikus tegevuses osalemisel, mis aitaks täpsemini formuleerida ka erinevatele rühmadele suunatud kommunikatsioonisõnumeid. Eraldi küsimusteringi moodustavad vabatahtlikega tegelevad ja neid koondavad organisatsioonid, keda antud uuringus jõuti vaadelda vaid peegelpildis elanikkonna hoiakute ja suhtumise valguses. Oluline on vaadata organisatsioonide suutlikkust, kogemust, motivatsiooni ning välist tuge vajavaid aspekte.

Lisad

Lisa 1 Metoodika kirjeldus

Valim

Vastajate valim moodustati **juhuvaliku** printsiibil.

Planeeritud ja tegeliku valimi struktuur võrrelduna statistiliste andmetega on toodud järgnevas tabelis.

Valimi struktuur ja statistilised võrdlusandmed

Planeeritud valim

		KOKKU	Kokku (n=600)	%
VANUS	15-24a	203 471	117	20%
	25-34a	189 694	109	18%
	35-49a	276 453	159	27%
	50-64a	241 972	139	23%
	65-74a	131 218	76	13%
SUGU	mees	487 878	281	47%
	naine	554 930	319	53%
RAHVUS	eestlane	705 426	406	68%
	muu	337 382	194	32%
KOKKU:		1 042 808³	600	100%

Tegelik valim (arv)

		KOKKU	Kokku (n=601)	Vabataht- likud (n=401)	Mitte- vabataht- likud (n=200)
VANUS	15-24a	203 471	115	87	28
	25-34a	189 694	103	71	32
	35-49a	276 453	163	104	59
	50-64a	241 972	141	96	45
	65-74a	131 218	79	43	36
SUGU	mees	487 878	272	190	82
	naine	554 930	329	211	118
RAHVUS	eestlane	705 426	421	272	149
	muu	337 382	180	129	51
KOKKU:		1 042 808	601	401	200

³ Eesti Statistikaamet, 01.01.2008

Tegelik valim (veeru %)

		KOKKU	Kokku (n=601)	Vabataht- likud (n=401)	Mitte- vabataht- likud (n=200)
VANUS	15-24a	20%	19%	22%	14%
	25-34a	18%	17%	18%	16%
	35-49a	27%	27%	26%	30%
	50-64a	23%	23%	24%	23%
	65-74a	13%	13%	11%	18%
SUGU	mees	47%	45%	47%	41%
	naine	53%	55%	53%	59%
RAHVUS	eestlane	68%	70%	68%	75%
	muu	32%	30%	32%	26%
KOKKU:		100%	100%	100%	100%

Kaalutud valim (arv)

		KOKKU	Kokku (n=601)	Vabataht- likud (n=401)	Mitte- vabataht- likud (n=200)
VANUS	15-24a	203 471	119	97	32
	25-34a	189 694	108	68	38
	35-49a	276 453	160	114	50
	50-64a	241 972	138	80	51
	65-74a	131 218	76	41	29
SUGU	mees	487 878	281	203	87
	naine	554 930	320	198	113
RAHVUS	eestlane	705 426	405	305	119
	muu	337 382	196	96	81
KOKKU:		1 042 808	601	401	200

Kaalutud valim (veeru %)

		KOKKU	Kokku (n=601)	Vabataht- likud (n=401)	Mitte- vabataht- likud (n=200)
VANUS	15-24a	20%	20%	24%	16%
	25-34a	18%	18%	17%	19%
	35-49a	27%	27%	28%	25%
	50-64a	23%	23%	20%	26%
	65-74a	13%	13%	10%	15%
SUGU	mees	47%	47%	51%	44%
	naine	53%	53%	49%	57%
RAHVUS	eestlane	68%	67%	76%	60%
	muu	32%	33%	24%	41%
KOKKU:		100%	100%	100%	100%

Küsitlemiseks kasutati kahte andmebaasi: 83% lauatelefonide kasutajate leidmiseks korteritelefonide tüvenumbrite registrit ja 17% mobiilikasutajate leidmiseks TNS Emori eelvärvatute andmebaasi.

Korteritelefonide tüvenumbrite registri puhul genereerib arvuti telefoninumbri kolm viimast numbrit, see võimaldab ka salastatud numbrite omanikel küsitluses osaleda. Eelvärvatute andmebaas sisaldab nende mobiilikasutajate numbreid, kes on kättesaadavad vaid mobiili teel (neil puudub kodus lauatelefon). Mobiilnumbrid leitakse andmebaasist juhuvalikuga.

Küsitlus

Telefoniintervjuud viidi läbi TNS Emori 30 töökohaga telefoniküsitluskeskuses. Intervjuu käiku ja valimi proportsioone kontrollib spetsiaalne tarkvara Bellview Fusion.

Kvaliteedi tagamiseks korraldati pärast küsitluse toimumist täiendavalt intervjuude järelkontroll. Selleks helistati veel kord 10%-le valimist ja paluti vastajal kommenteerida küsitlaja töö erinevaid aspekte. Järelkontrolli alusel võime väita, et küsitlustöö viidi läbi vastavalt koolituse nõuetele.

Küsitlustöö viisid läbi 37 erikoolituse läbinud TNS Emori küsitlajat.

Sihtrühma esindajaga läbiviidud intervjuu keskmine pikkus oli 17 minutit.

Valimibaasi genereeritud 10 303 telefoninumbri seast kasutati ära 7861 telefoninumbrit, kusjuures:

- 601 juhul viidi intervjuu läbi;
- 223 juhul keelduti intervjuust;
- 478 juhul polnud valitud numbril sihtrühma esindajat või polnud ta küsitlusperioodil kättesaadav;
- 2051 juhul ei toimunud intervjuud, kuna kvoot oli täis;
- 4403 juhul ei saadud kontakti (number ei vastanud/polnud kasutusel, oli kinni, automaatvastaja);
- 94 juhul kuulus number firmale;
- 11 juhul katkestati intervjuu.

Andmetöötlus

Andmete töötlemisel kasutati statistikapaketti SPSS for Windows ver. 10 ja andmetöötlusprogrammi Galileo.

Tulemuste usalduspiirid

Andmetabelite uurimisel ja tulemustest järelduste tegemisel tuleb arvestada valimi veaga. Oleme andnud vea piirid 95% tõenäosusega, arvestades kogu valimi ja sagedamini esinevate alarühmade arvulist suurust.

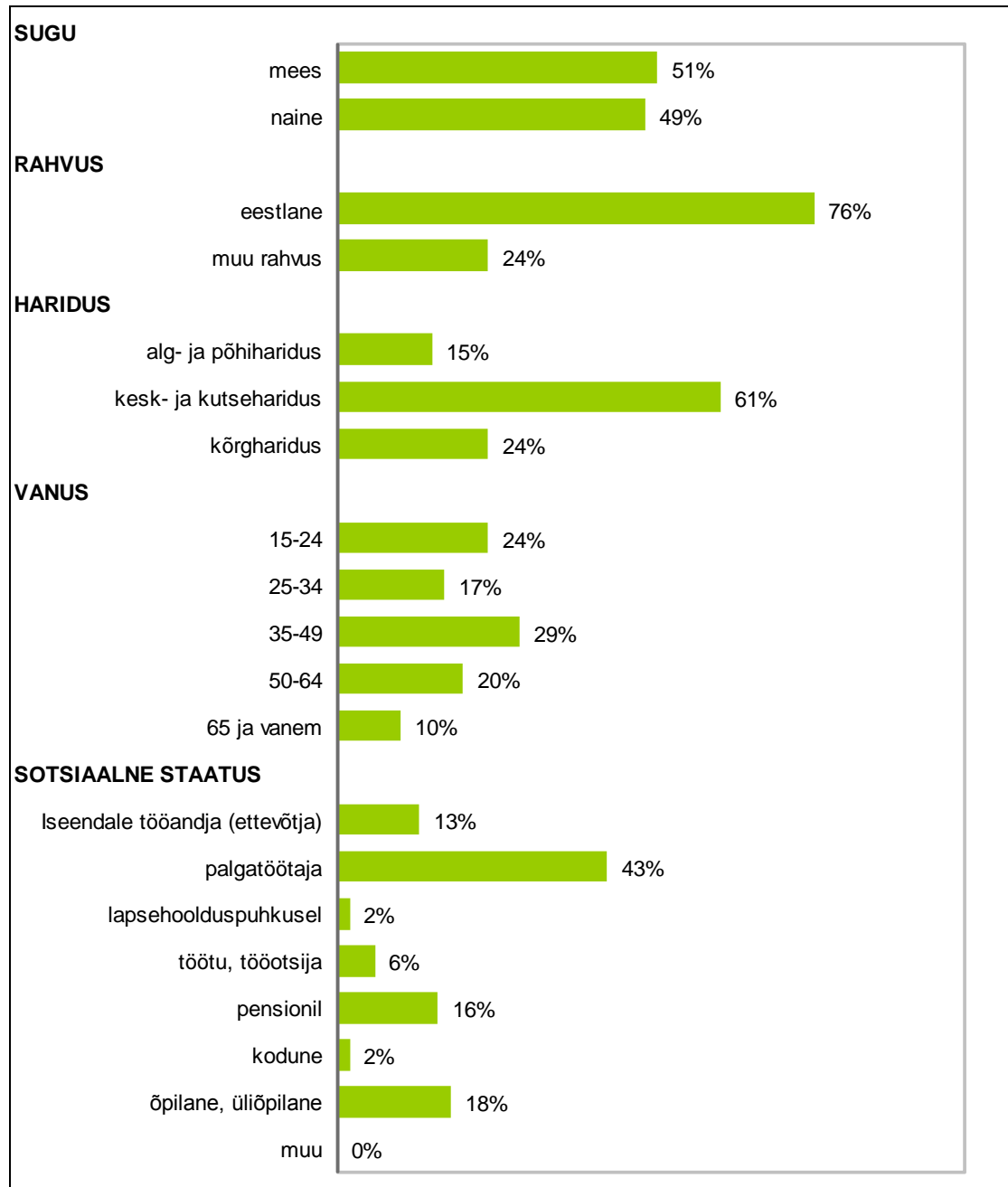
Statistilise vea piirid

Vastuse osakaal/ Valimi suurus	50%	45% 55%	40% 60%	35% 65%	30% 70%	25% 75%	20% 80%	15% 85%	10% 90%	5% 95%
10	35,3%	35,1%	34,5%	33,6%	32,3%	30,5%	28,2%	25,2%	21,1%	15,4%
30	18,6%	18,5%	18,2%	17,8%	17,1%	16,1%	14,9%	13,3%	11,2%	8,1%
50	14,3%	14,2%	14,0%	13,6%	13,1%	12,4%	11,4%	10,2%	8,6%	6,2%
75	11,5%	11,5%	11,3%	11,0%	10,6%	10,0%	9,2%	8,2%	6,9%	5,0%
100	10,0%	9,9%	9,8%	9,5%	9,2%	8,7%	8,0%	7,1%	6,0%	4,4%
150	8,0%	8,0%	7,8%	7,6%	7,3%	6,9%	6,4%	5,7%	4,8%	3,5%
200	6,9%	6,9%	6,8%	6,6%	6,4%	6,0%	5,5%	4,9%	4,2%	3,0%
300	5,7%	5,6%	5,5%	5,4%	5,2%	4,9%	4,5%	4,0%	3,4%	2,5%
400	4,9%	4,9%	4,8%	4,7%	4,5%	4,2%	3,9%	3,5%	2,9%	2,1%
500	4,4%	4,4%	4,3%	4,2%	4,0%	3,8%	3,5%	3,1%	2,6%	1,9%
600	4,0%	4,0%	3,9%	3,8%	3,7%	3,5%	3,2%	2,9%	2,4%	1,7%
700	3,7%	3,7%	3,6%	3,5%	3,4%	3,2%	3,0%	2,6%	2,2%	1,6%
800	3,5%	3,4%	3,4%	3,3%	3,2%	3,0%	2,8%	2,5%	2,1%	1,5%
900	3,3%	3,2%	3,2%	3,1%	3,0%	2,8%	2,6%	2,3%	2,0%	1,4%
1 000	3,1%	3,1%	3,0%	3,0%	2,8%	2,7%	2,5%	2,2%	1,9%	1,4%

Lisa 2 Lisajoonised

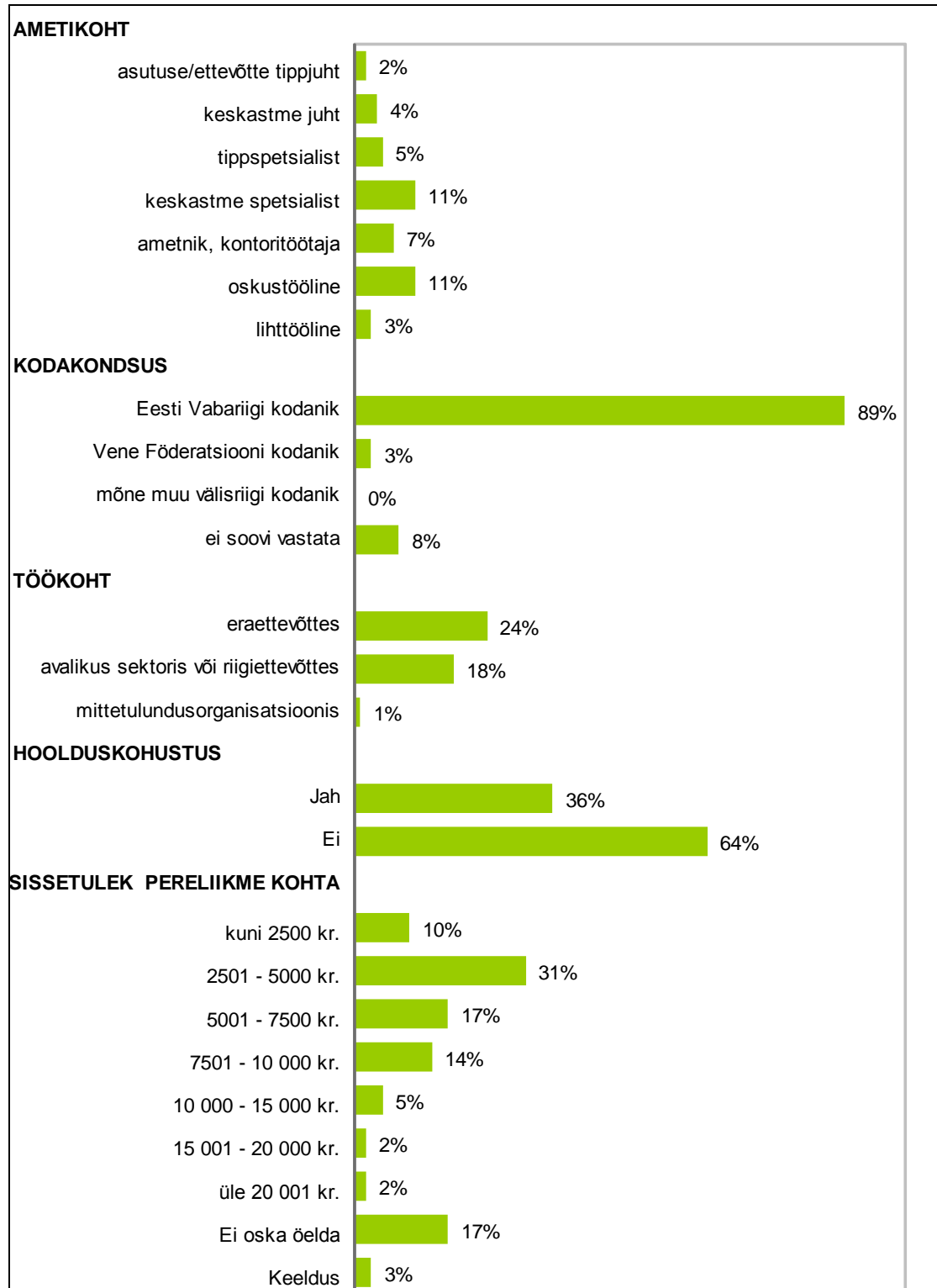
Joonis 2_1.1. Vabatahtlikus tegevuses osalenud vastajate sotsiaal-demograafiline profiil (I)

% vastavast rühmast, n=401

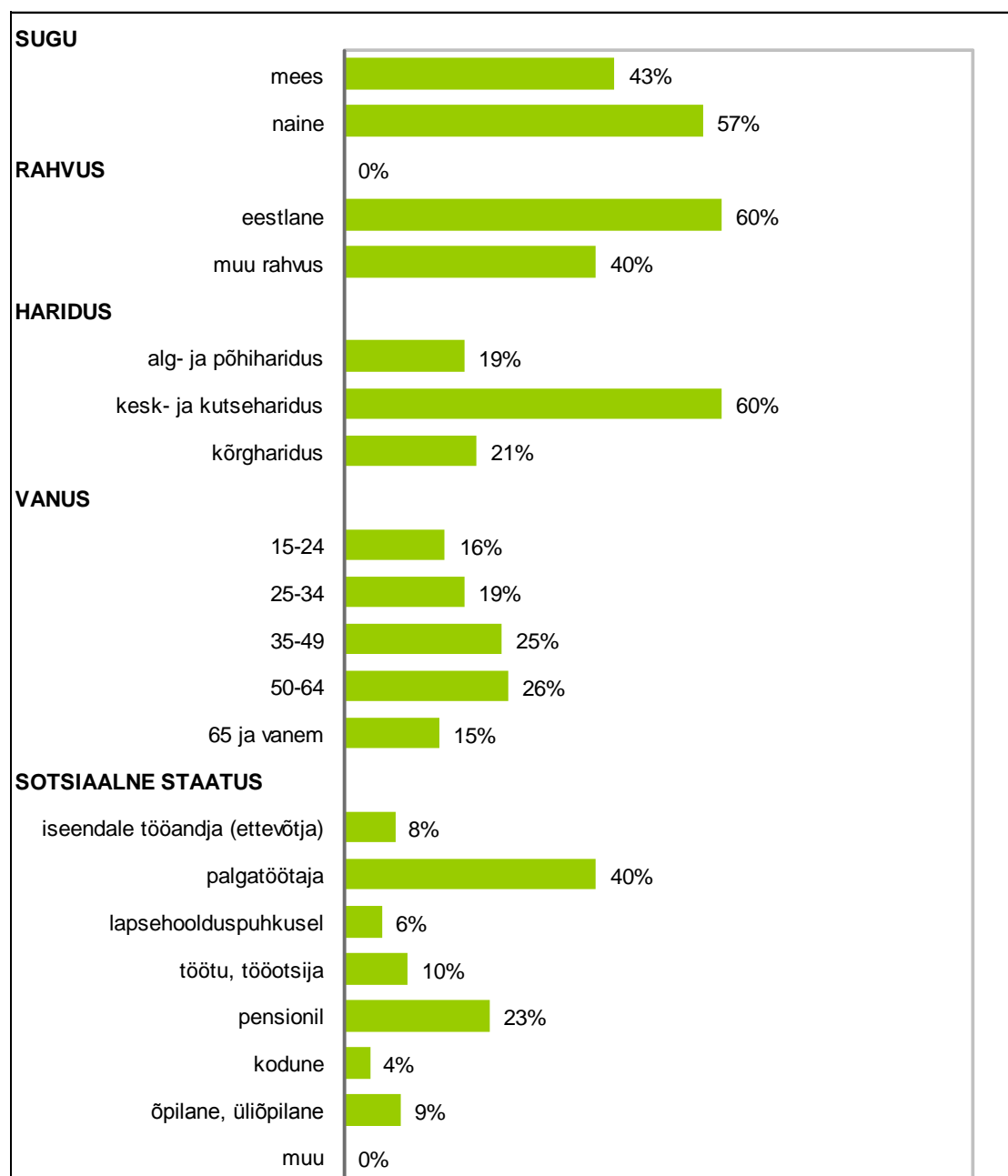
Joonis 2_1.2. Vabatahtlikus tegevuses osalenud vastajate sotsiaal-demograafiline profiil (II)

% vastavast rühmast, n=401

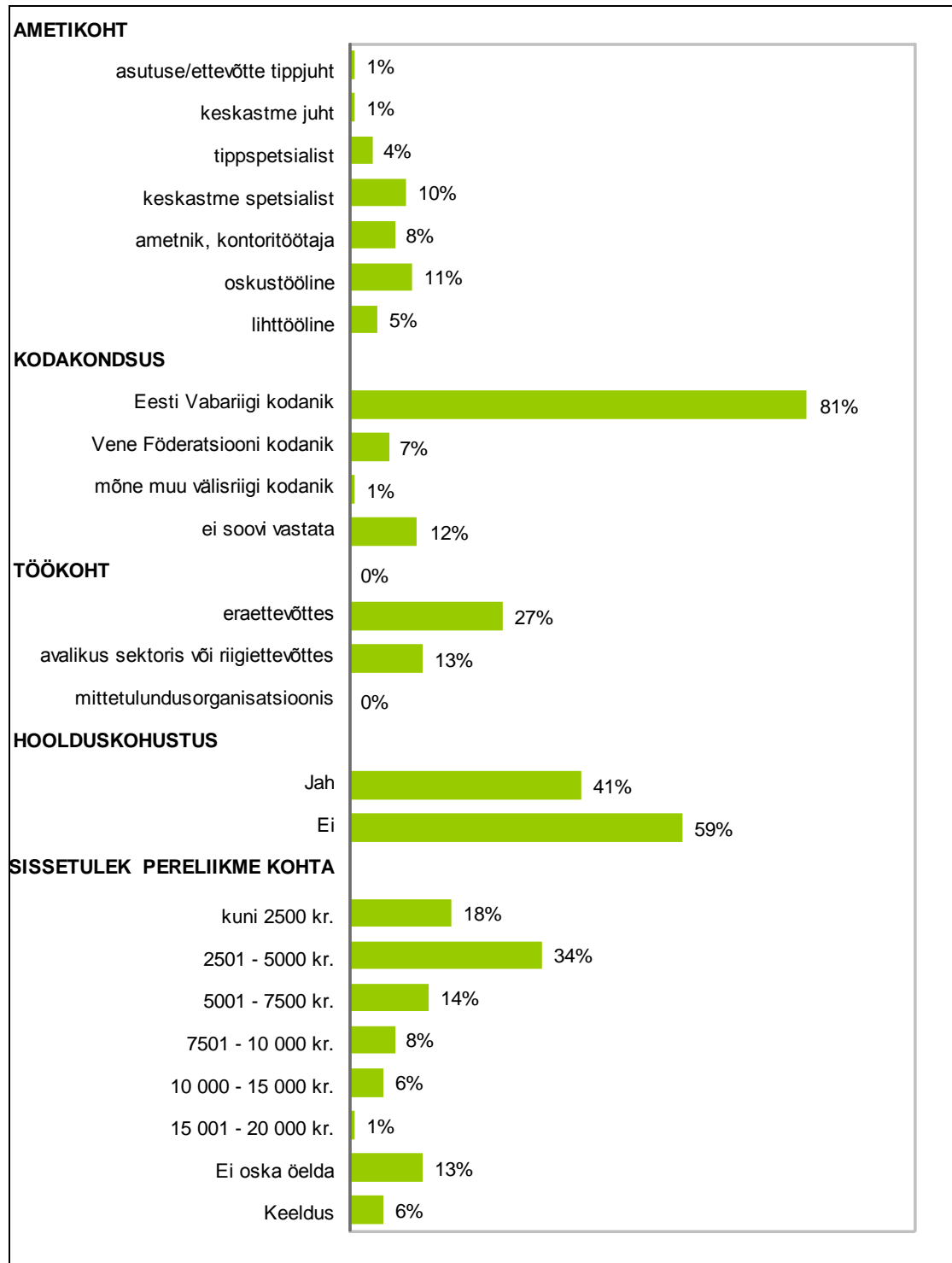
Joonis 2_2.1. Mittevabatahtlike sotsiaal-demograafiline profiil (I)

% vastavast rühmast, n=200

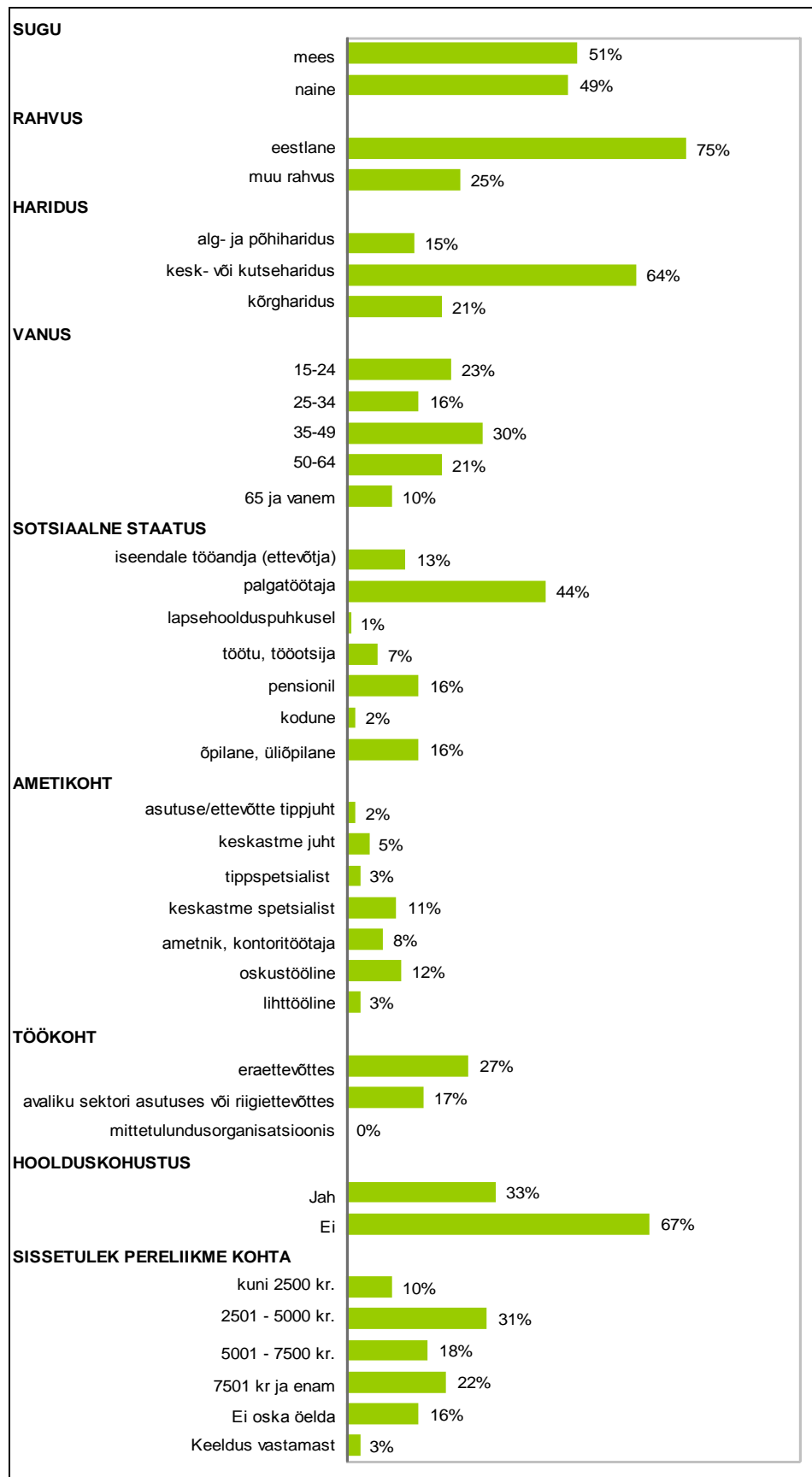

Joonis 2_2.2. Mittevabatahtlike sotsiaal-demograafiline profiil (II)

% vastavast rühmast, n=200

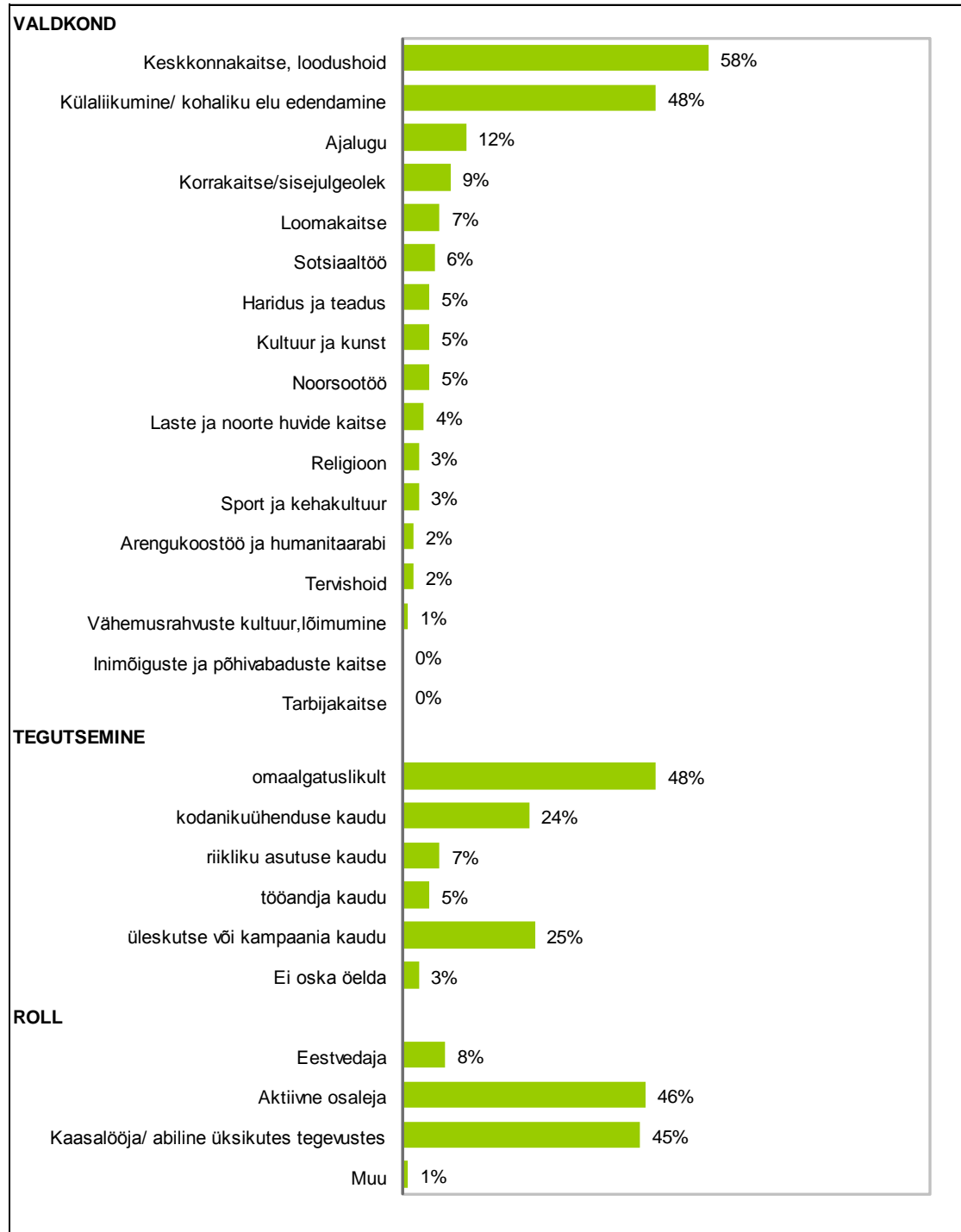

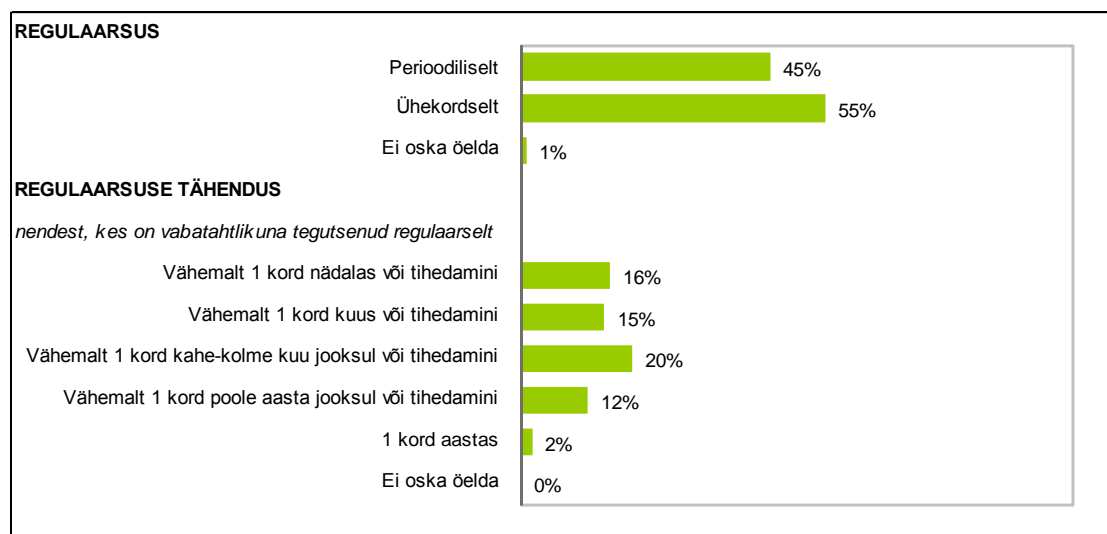
Joonis 2_3. Tüübi I sotsiaal-demograafiline profiil

Joonis 2_4.1. Tüübi I (väheaktiivne, konkreetsel tegevusel ja/või sotsiaalsel võrgustikul põhinev) „heakorra- või päästeöodel osalemise“ tegevuse valdkonnad, tegutsemise määrad ja rollid

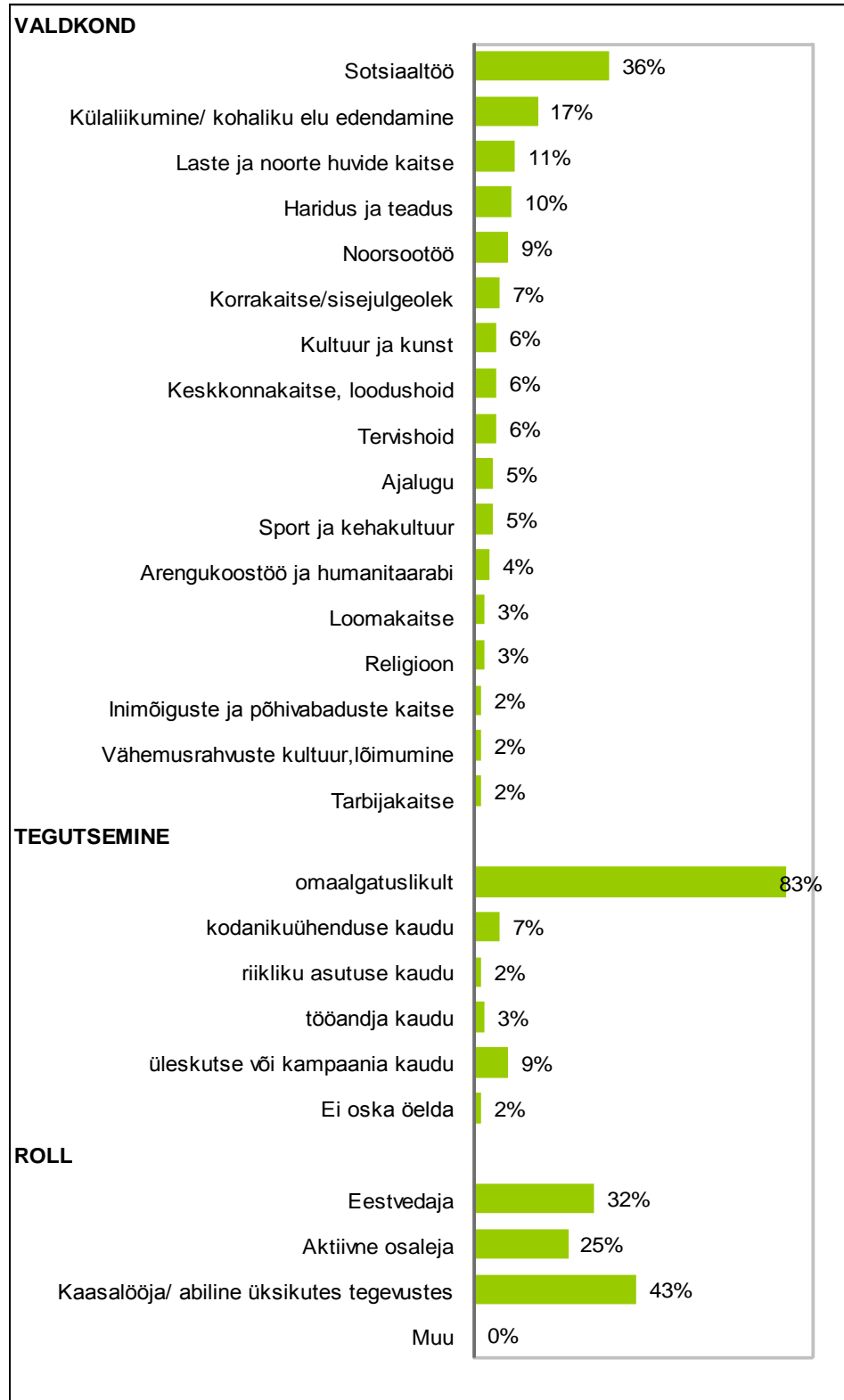
Nendest, kes on vabatahtlikuna „osalenud heakorra- või päästeöodel“, n=138

Joonis 2_4.2. Tüübi I (väheaktiivne, konkreetsel tegevusel ja/või sotsiaalsel võrgustikul põhinev) „heakorra- või päästeöodel“ osalemise sagedus

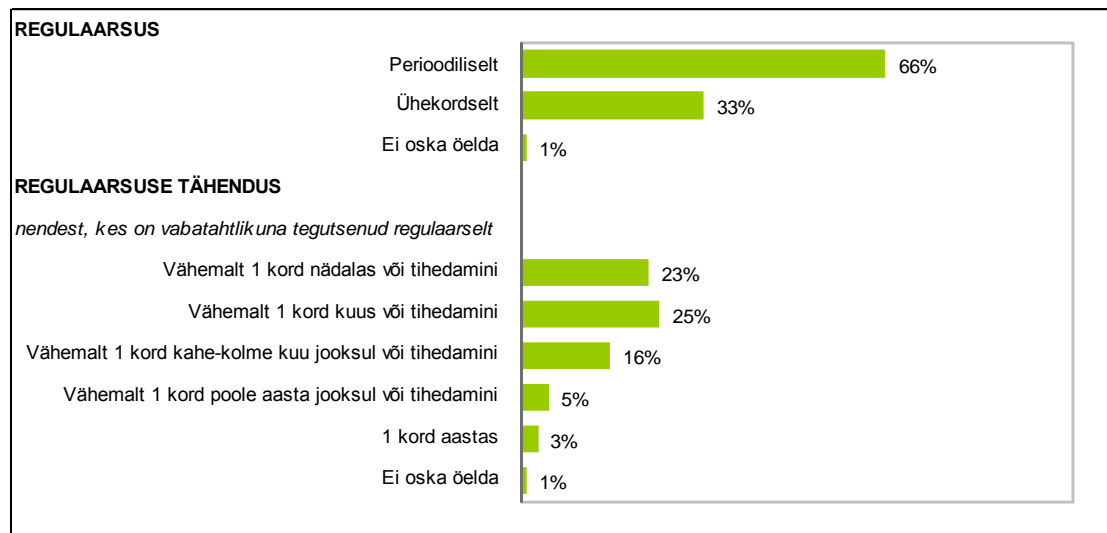
Joonis 2_5.1. Tüübi I (väheaktiivne, konkreetsel tegevusel ja/või sotsiaalsel võrgustikul põhinev) tegevuse „pakkunud inimestele abi või sisustanud nende vaba aega“ valdkonnad, tegutsemise määr ja rollid

Nendest, kes on vabatahtlikuna „pakkunud inimestele abi“, n=138

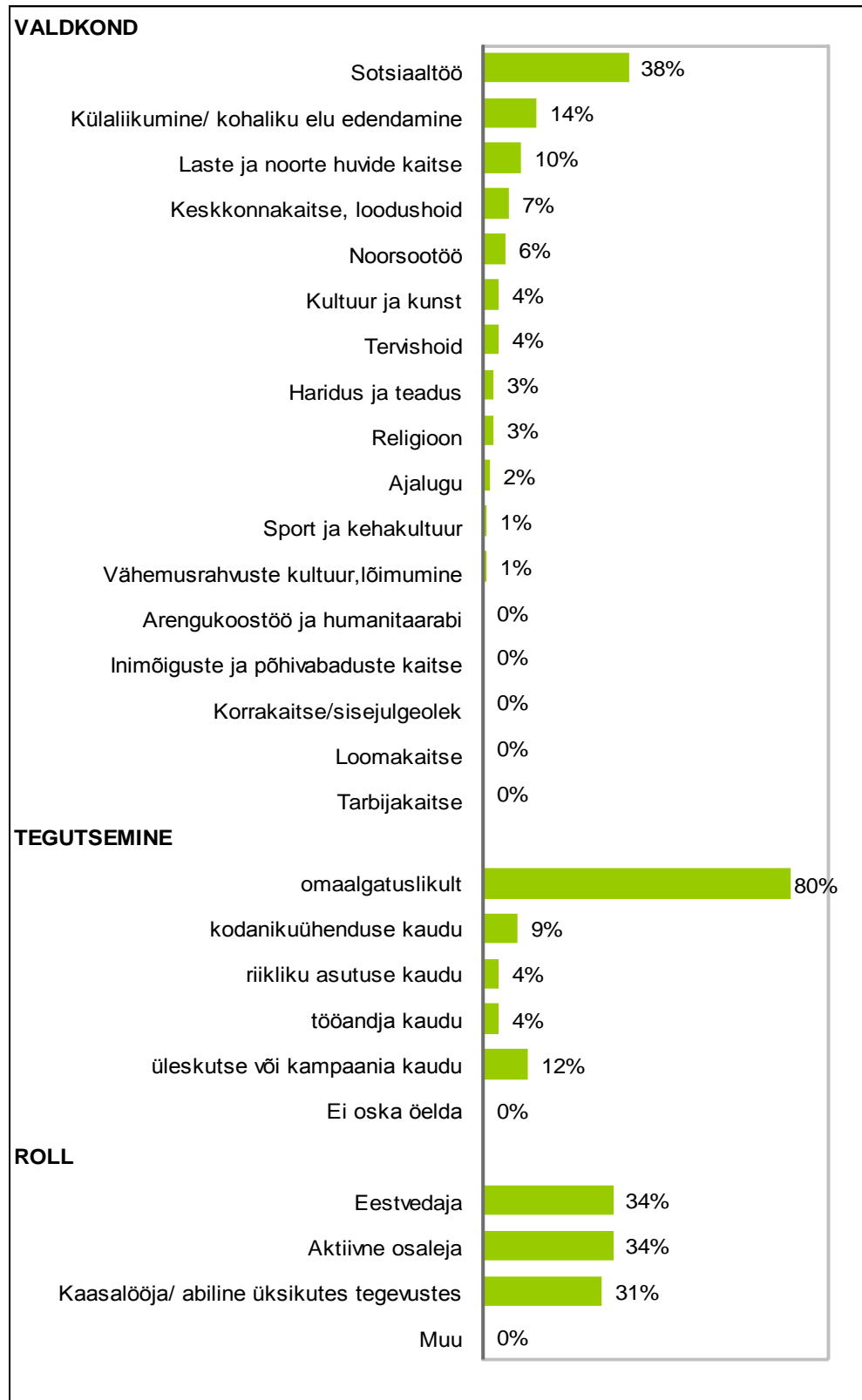
Joonis 2_5.2. Tüübi I (väheaktiivne, konkreetsel tegevusel ja/või sotsiaalsel võrgustikul põhinev) tegevuses „pakkunud inimestele abi või sisustanud nende vaba aega“ osalemise sagedus

Nendest, kes on vabatahtlikuna „pakkunud inimestele abi“, n=138

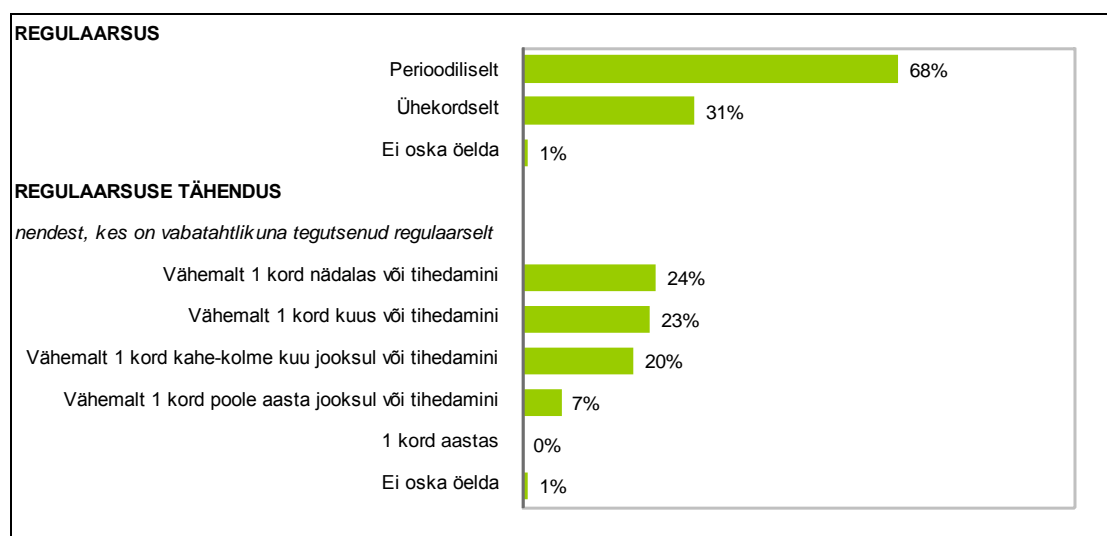
Joonis 2_6.1. Tüübi I (väheaktiivne, konkreetsel tegevusel ja/või sotsiaalsel võrgustikul põhinev) tegevuse „pakkunud transpordiabi“ valdkonnad, tegutsemise määr ja rollid

Nendest, kes on vabatahtlikuna „pakkunud transpordiabi“, n=58

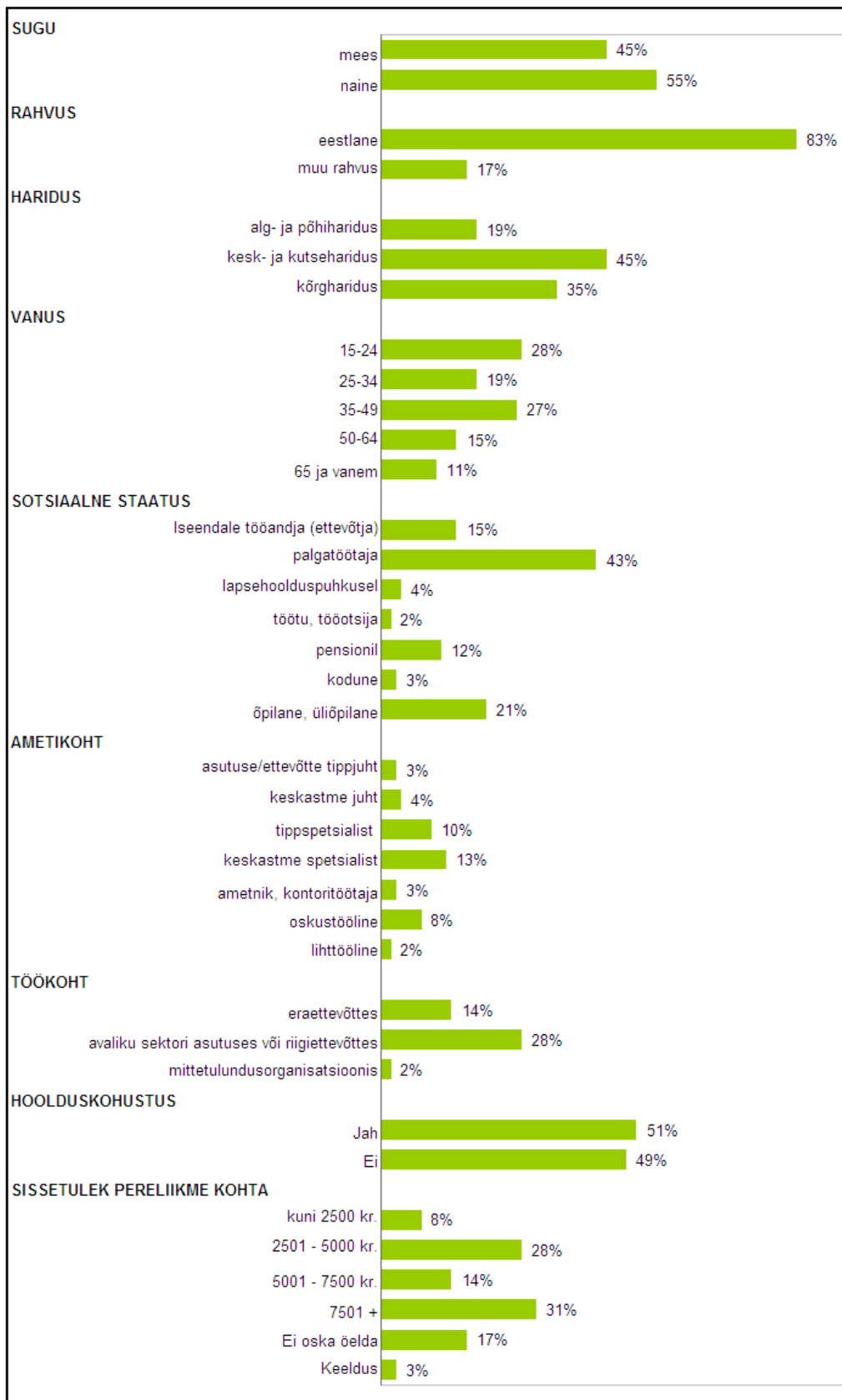

Joonis 2_6.2.. Tüübi I (väheaktiivne, konkreetsel tegevusel ja/või sotsiaalsel võrgustikul põhinev) tegevuses „pakkunud transpordiabi“ osalemise sagedus

Nendest, kes on vabatahtlikuna „pakkunud transpordiabi“, n=58

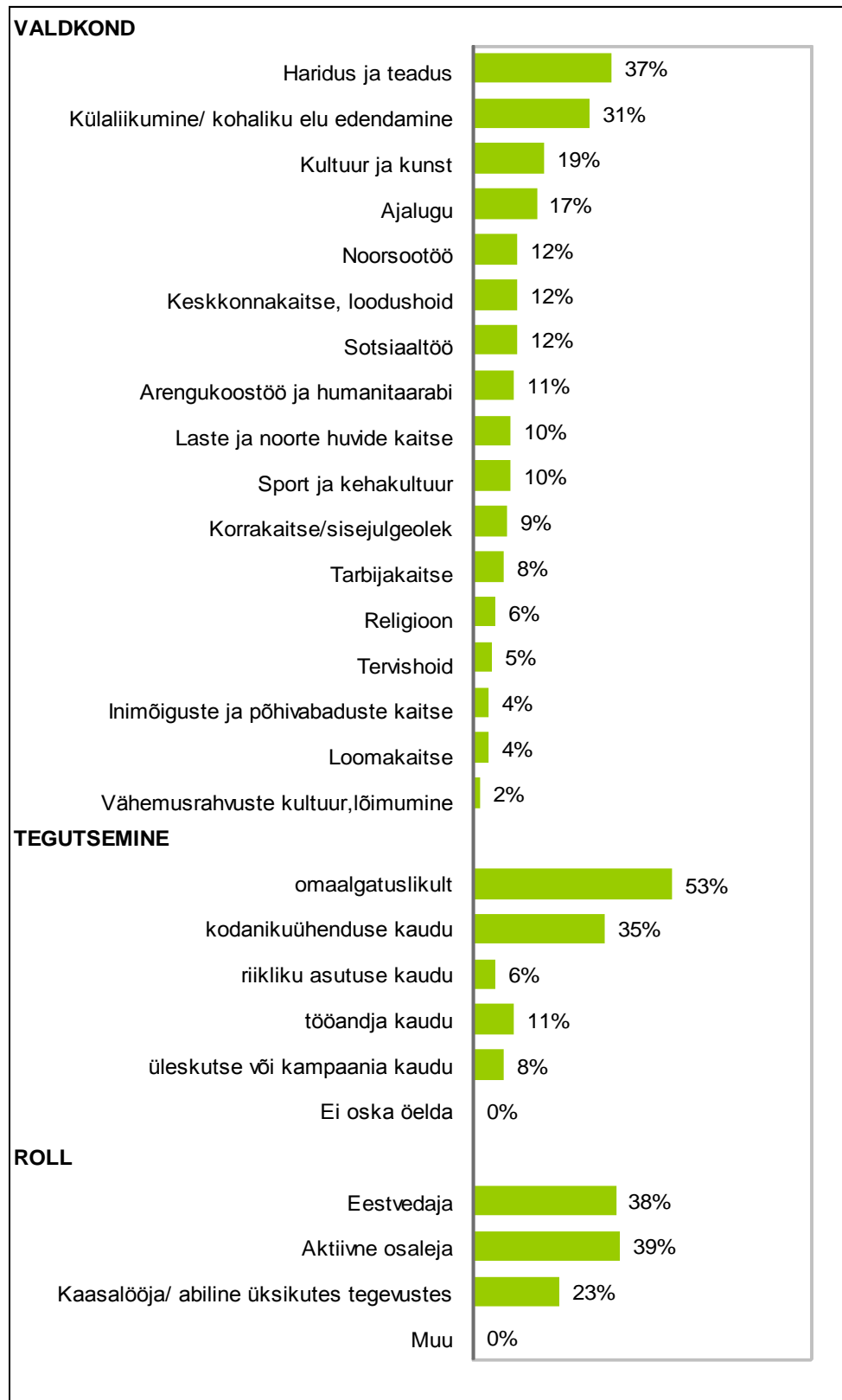

Joonis 2_7. Tüübi II sotsiaal-demograafiline taust

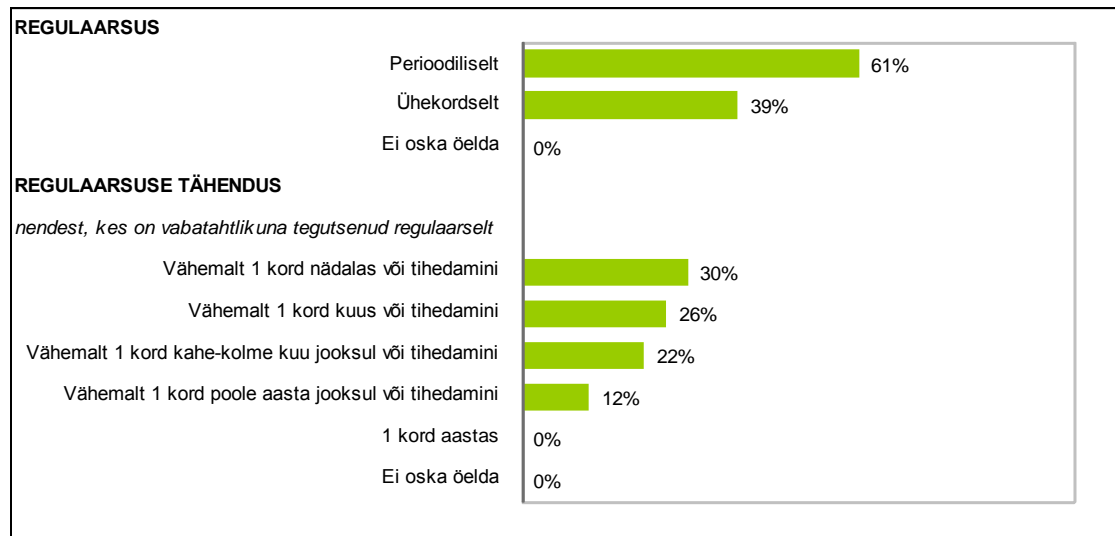
Joonis 2_8.1. Tüübi II (aktiivne, projektides kaasalööv ja uutel kogemustel põhinev) tegevuse „teinud teavitustööd“ valdkonnad, tegutsemise määr ja rollid

Nendest, kes on vabatahtlikuna „teinud teavitustööd“, n=58

Joonis 2_8.2. Tüübi II (aktiivne, projektides kaasalööv ja uutel kogemustel põhinev) tegevuse „teinud teavitustööd“ valdkonnad, tegutsemise määr ja rollid

Nendest, kes on vabatahtlikuna „teinud teavitustööd“, n=58

Lisa 3 Organisatsiooni käitumine ja vabatahtliku kogemus

Selleks, et uurida, kuidas organisatsiooni käitumine mõjutab vabatahtlike hinnangut oma kogemusele ja edaspidist panustamissoovi, koostati mõlema kohta binaarne logistiline regressioonanalüüs, kus hinnati, kuidas peab organisatsioon käituma, et vabatahtliku hinnang tõuseks „pigem positiivseks“ kategoorialt (0) „väga positiivseks“ kategooriale (1)⁴ küsimuse kohta „milliseks Te üldiselt hindate oma senist kogemust vabatahtlikuna tegutsemisel“ ning kategoorialt „pigem jah“ kategooriale „kindlasti jah“ küsimuse kohta „kuivõrd tõenäoliselt Te osalete ka edaspidi vabatahtlikus tegevuses“. Mudelisse lisati kõik organisatsiooni käitumise kohta toodud vastused küsimusele „kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlikke koondavad organisatsioonid ...“⁵, nii organisatsiooni arengu kui ka vabatahtliku kohtlemise osas.

Tabel 1. Organisatsiooni käitumise mõju vabatahtliku kogemusele ja suhtumisele

		hinnang kogemusele		edaspidi	
		šansside suhe	p	šansside suhe	p
tegevussuutlikkus	(pigem mitte+kindlasti mitte)	1.584	0.452	0.450	0.16
	(pigem jah)	2.002	0.155	0.716	0.467
on hea mainega ühiskonnas	(pigem mitte+kindlasti mitte)	2.096	0.258	1.002	0.995
	(pigem jah)	1.132	0.725	1.091	0.771
majanduslikult elujõulised	(pigem mitte+kindlasti mitte)	1.107	0.855	0.977	0.967
	(pigem jah)	1.364	0.577	0.873	0.818
suudavad ühiskondlikke protsesse mõjutada	(pigem mitte+kindlasti mitte)	1.249	0.647	1.970	0.12
	(pigem jah)	1.302	0.548	1.748	0.135
pakuvad vabatahtlikele piisavalt tegutsemisvõimalusi	(pigem mitte+kindlasti mitte)	0.365	0.104	0.685	0.463
	(pigem jah)	0.753	0.5	0.289	0.001
arvestavad vabatahtlike individuaalsete vajaduste ja võimalustega	(pigem mitte+kindlasti mitte)	0.418	0.173	1.164	0.774
	(pigem jah)	0.745	0.517	0.939	0.882
annavad vabatahtlikele piisavalt tagasisidet	(pigem mitte+kindlasti mitte)	1.883	0.351	0.448	0.15
	(pigem jah)	0.601	0.284	0.374	0.024
koolitavad ning juhendavad vabatahtlikele piisavalt	(pigem mitte+kindlasti mitte)	0.787	0.751	0.761	0.646
	(pigem jah)	0.707	0.59	0.828	0.713
tegelevad aktiivselt uute vabatahtlike leidmisega	(pigem mitte+kindlasti mitte)	3.464	0.068	2.395	0.085
	(pigem jah)	1.457	0.506	1.868	0.185
informeerivad potentsiaalseid vabatahtlikke tegutsemisvõimalustest	(pigem mitte+kindlasti mitte)	0.285	0.11	0.343	0.079
	(pigem jah)	0.510	0.262	0.483	0.131
kajastavad oma tegemisi avalikkusele piisavalt	(pigem mitte+kindlasti mitte)	1.111	0.859	0.938	0.895
	(pigem jah)	1.025	0.964	0.836	0.693

⁴ Et „pigem negatiivseks“ ja „väga negatiivseks“ vastuseid anti enamik motiivide puhul väga vähe, siis jäeti need kategooriad analüüsist välja.

⁵ Küsimus on esitatud vabatahtlike koondavate organisatsioonide kohta üldiselt, mitte konkreetsete organisatsioonide kohta, kus vastaja on olnud vabatahtlik. Siinkohal eeldame, et vabatahtliku arvamus organisatsioonide kohta lähtub isiklikust kokkupuutest nendega vabatahtlikuna.

Selleks, et uurida, kuidas mõjutab organisatsiooni käitumine vabatahtlike motiive, koostati binaarne logistiline regressioonanalüüsi mudel iga motiivi kohta eraldi, kus hinnati, kuidas peab organisatsioon käituma, et vabatahtliku hinnang tõuseks „pigem nõustun“ kategoriaalt (0) „kindlasti nõustun“ kategoriale (1)⁶ küsimuse kohta „kuivõrd nõustute, et vabatahtlikuna tegutsemine pakub Teile võimalust ...“. Mudelisse lisati kõik organisatsiooni käitumise kohta toodud vastused küsimusele „kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlikke koondavad organisatsioonid ...“⁷, nii organisatsiooni arengu kui ka vabatahtliku kohtlemise osas. Loetavuse huvides on need toodud ära kahes eraldi tabelis.

Tabel 2. Binaarne logistiline regressioon organisatsiooni arengu näitajate ja vabatahtlike motiivide vahel

		ORGANISATSIOONI ARENGU TUNNUSED							
		Tegevussuutlikkus, aktiivsus		on hea mainega ühiskonnas		majanduslikult elujõulised, katavad kulused		suudavad ühiskondlikke protsesse mõjutada	
		1*	2**	1*	2**	1*	2**	1*	2**
teisi aidata	OR	1.428	2.077	0.966	0.850	0.374	0.283	0.234	0.388
	p	0.601	0.228	0.953	0.668	0.171	0.085	0.006	0.042
suhelda teiste inimestega	OR	0.863	0.966	1.017	0.759	0.329	0.240	0.434	1.109
	p	0.806	0.947	0.975	0.439	0.152	0.066	0.091	0.804
tunda ennast vajalikuna	OR	1.622	1.499	0.449	0.420	0.901	0.563	0.319	0.392
	p	0.395	0.378	0.126	0.009	0.861	0.344	0.016	0.023
veeta oma aega kasulikult	OR	1.220	1.409	0.581	0.565	0.159	0.127	0.672	1.387
	p	0.712	0.433	0.325	0.098	0.03	0.018	0.375	0.401
lahendada isiklike või lähedaste probleeme	OR	1.176	1.129	0.625	0.903	0.886	0.575	0.631	0.734
	p	0.802	0.822	0.411	0.742	0.842	0.359	0.366	0.434
saada tegemistest rahulolu	OR	0.928	1.033	1.041	0.660	0.922	0.550	0.582	0.827
	p	0.898	0.948	0.938	0.18	0.893	0.332	0.229	0.623
veeta meeldivalt teistega aega	OR	0.440	0.827	0.938	0.506	0.504	0.373	0.839	0.881
	p	0.175	0.71	0.901	0.038	0.217	0.088	0.704	0.737
saada tunnustust	OR	1.272	1.297	0.816	0.586	0.56	0.592	0.317	0.640
	p	0.702	0.606	0.73	0.131	0.379	0.445	0.043	0.266
anda panus valdkonda	OR	1.094	0.593	0.677	0.611	0.323	0.294	0.794	0.771
	p	0.854	0.182	0.418	0.060	0.018	0.008	0.560	0.419
arendada ühiskonda	OR	1.379	0.796	0.367	0.562	1.005	0.763	0.610	0.695
	p	0.486	0.503	0.059	0.024	0.991	0.540	0.178	0.238
panna ennast proovile	OR	1.252	0.801	0.593	0.853	0.414	0.255	0.762	0.782
	p	0.615	0.527	0.252	0.543	0.071	0.006	0.455	0.415
parandada võimalusi teha meelepärast tööd	OR	1.348	0.870	0.508	0.667	0.643	0.420	0.612	0.611
	p	0.517	0.698	0.146	0.118	0.322	0.057	0.183	0.115
saada uusi teadmisi ja kogemusi	OR	1.426	0.869	0.948	0.584	0.378	0.233	0.595	0.637
	p	0.442	0.700	0.906	0.039	0.037	0.002	0.156	0.140
saada uusi tutvavaid	OR	0.672	0.619	0.870	0.558	0.474	0.424	0.447	0.638
	p	0.394	0.207	0.760	0.030	0.176	0.121	0.030	0.152

* pigem mitte + kindlasti mitte ** pigem jah

Taustakategooriaks on „täiesti nõus“.

OR – odds ratio e šansside suhe.

p – statistiline olulisus

Rasvasena on märgitud statistiliselt olulised tulemused, mida on eespool tõlgendamisel kasutatud.

⁶ Et „pigem ei ole nõus“ ja „kindlasti pole nõus“ vastuseid anti enamik motiivide puhul väga vähe, siis jäeti need kategooriad analüüsist välja.

⁷ Küsimus on esitatud vabatahtlikke koondavate organisatsioonide kohta üldiselt, mitte konkreetsete organisatsioonide kohta, kus vastaja on olnud vabatahtlik. Siinkohal eeldame, et vabatahtliku arvamus organisatsioonide kohta lähtub isiklikust kokkupuutest nendega vabatahtlikuna.

Tabel 3. Binaarne logistiline regressioon vabatahtlike kohtlemise ja motiivide vahel

		VABATAHTLIKE KOHTLEMINE ORGANISATSIOONIDE POOLT									
		pakuvad vabatahtlikele piisavalt tegetsemisvõimalusi		annavad vabatahtlikele piisavalt tagasisidet		koolitavad ning juhendavad vabatahtlikele piisavalt		informeerivad potentsiaalseid vabatahtlike tegetsemisvõimalustest		kajastavad oma tegemisi avalikkusele piisavalt	
		1*	2**	1*	2**	1*	2**	1*	2**	1*	2**
teisi aidata	OR	0.605	0.776	0.629	0.691	0.758	0.650	0.847	0.665	0.471	0.244
	p	0.399	0.529	0.48	0.467	0.706	0.488	0.843	0.553	0.222	0.012
suhelda teiste inimestega	OR	0.204	0.46	0.527	0.788	0.954	0.679	0.893	0.545	1.173	0.727
	p	0.005	0.063	0.311	0.641	0.944	0.529	0.88	0.341	0.788	0.571
tunda ennast vajalikuna	OR	0.502	1.011	0.569	1.016	0.861	0.525	0.872	0.781	1.065	0.413
	p	0.191	0.976	0.355	0.971	0.806	0.208	0.841	0.659	0.905	0.069
veeta oma aega kasulikult	OR	0.810	0.55	0.373	0.483	0.589	0.521	0.526	0.537	1.016	0.417
	p	0.71	0.129	0.118	0.13	0.39	0.203	0.339	0.264	0.975	0.071
lahendada isiklike või lähedaste probleeme	OR	1.090	1.053	0.617	1.092	0.498	0.502	0.548	0.436	0.748	0.475
	p	0.875	0.888	0.455	0.841	0.267	0.176	0.338	0.121	0.6	0.133
saada tegemistest rahulolu	OR	0.504	0.582	0.274	0.609	1.787	1.032	0.398	0.427	1.220	1.113
	p	0.192	0.159	0.026	0.282	0.344	0.955	0.188	0.174	0.72	0.83
veeta meeldivalt teistega aega	OR	0.747	0.706	0.414	0.685	0.417	0.403	0.37	0.280	1.4417	0.821
	p	0.587	0.373	0.132	0.397	0.187	0.11	0.167	0.031	0.496	0.687
saada tunnustust	OR	1.013	0.92	0.217	0.645	1.050	0.433	0.52	0.347	2.065	1.714
	p	0.981	0.838	0.025	0.356	0.943	0.14	0.362	0.066	0.25	0.319
anda panus valdkonda	OR	0.627	0.518	0.254	0.840	0.652	0.664	0.820	0.905	1.278	0.988
	p	0.339	0.047	0.028	0.675	0.473	0.373	0.741	0.835	0.586	0.977
arendada ühiskonda	OR	0.359	0.671	1.319	1.137	1.024	0.705	0.642	0.933	1.152	0.715
	p	0.032	0.186	0.624	0.743	0.964	0.431	0.382	0.871	0.736	0.374
panna ennast proovile	OR	0.357	0.625	1.043	1.452	0.496	0.261	1.557	0.862	0.994	0.809
	p	0.029	0.136	0.938	0.346	0.183	0.002	0.431	0.754	0.989	0.599
parandada võimalusi teha meelepärast tööd	OR	0.412	0.770	0.678	0.581	1.057	0.868	0.346	0.529	1.571	0.843
	p	0.055	0.398	0.462	0.167	0.912	0.742	0.050	0.169	0.304	0.674
saada uusi teadmisi ja kogemusi	OR	0.502	0.885	0.439	1.184	0.720	0.573	0.257	0.452	1.743	1.053
	p	0.108	0.697	0.127	0.663	0.539	0.207	0.012	0.066	0.183	0.892
saada uusi tutvavaid	OR	0.574	0.670	0.629	0.882	0.349	0.298	0.369	0.431	0.918	0.693
	p	0.214	0.216	0.368	0.746	0.058	0.012	0.084	0.099	0.846	0.373

* pigem mitte + kindlasti mitte ** pigem jah

Taustakategooriaks on „täiesti nõus“.

OR – odds ratio e. šansside suhe.

p – statistiline olulisus

Rasvasena on märgitud statistiliselt olulised tulemused, mida on eespool tõlgendamisel kasutatud.

Lisa 4 Uuringus kasutatud ankeet

Q: 1

T: Vabatahtliku tegevuse all mõeldakse oma aja, energia või oskuste pakkumist vabast tahtest ja rahalist tasu saamata peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks, kuid ka teiste heaks tehtavaid tegevusi. Oma pereliikmete abistamist ning rahalisi või esemelisi annetusi ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks. Mõeldes nüüd viimasele 12 kuule, siis kas Te olete sellisel juhul vabatahtlikus tegevuses osalenud nii Eestis kui ka mujal?

1.Jah, Eestis
2.Jah, välismaal
3.Jah, nii Eestis kui välismaal
4.Ei
5.Ei oska öelda

Q: 2

T: : Kas olete viimase 12 kuu jooksul tasu saamata osalenud järgmistest tegevustes, palun ärge arvestage siia hulka oma pereliikmete ja lähisugulaste heaks tehtud tegevusi ning rahalisi või esemelisi annetusi. Kas Te olete ...?

1.osalenud kampaania läbiviimisel, küsitlenud või aidanud vahendeid/raha koguda
2.kirjutanud või aidanud koostada projekte
3.osalenud kodanikuühenduse (st mitte ettevõtte ja mitte riiklik asutus) juhtimises või olnud nõukogu või komisjoni liikmeks
4.teinud lobitööd/esindanud huve avalikkuse ees ja/või otsustajate seas
5.teinud teavitustööd, sh koostanud infomaterjale
6.korraldanud üritusi, nt aktsioone, väljasõite, konverentse
7.osalenud heakorra- või päästetöödel (v.a „Teeme ära 2008“)
8.viinud läbi koolitusi, treeninguid või juhendanud inimesi, sh ringide tegevust
9.pakkunud inimestele abi või sisustanud nende vaba aega, nt olnud tugiisikuks
10. ...kogunud ja pakkunud või müünud vabatahtlikuna toitu või muid esmatarbekaupu
11. ...aidanud korraldada vastastikuse abi gruppide tööd
12. ...teinud administratiivset või kontoritööd, sh raamatupidamine, veebilehe haldamine jms
13. ...pakkunud transpordiabi, nt mõne organisatsiooni kolimisel, näituse ülesseadmisel jms

- a. Jah
- b. Ei
- c. EI OSKA ÖELDA

KÜSIDA, KUI Q2= „Jah“ iga vastava tegevuse kohta eraldi

Q: 3

T: Olete /vt Q2 tegevuse nimetus/. Palun täpsustage, mis valdkonnas Te olete selle tegevusega tegelema olnud?

1.Ajaloolise pärandi säilitamine, nt muinsuskaitse
2.Arenngukoostöö ja humanitaarabi, nt vabatahtlikuna Gruusia toetamine
3.Külaliikumine/kohaliku elu edendamine, nt külaseltsi tegevuses osalemine
4.Haridus ja teadus, nt loengute pidamine, järelõpe
5.Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse, nt usulised, rassilised, soolised õigused või põgenike kaitse
6.Korrakaitse/sisejulgeolek, nt naabrivalve, kaitseliidus osalemine või abipolitsei tegevus
7.Kultuur ja kunst, nt kultuuriseltsid
8.Laste ja noorte huvide kaitse, nt koolide ja laste hoolekogud, lastevanemate liidud jms
9.Noorsootöö, nt noortejuhid, noortekeskused jms
10. ...Keskkonnakaitse, loodushoid
11. ...Loomakaitse
12. ...Religioon, nt usulised ühendused
13. ...Sotsiaaltöö, sh tõrjutud gruppidega tegelemine, nt töötud, kriminaalhooldusalused, alla vaesuspiiri elavad inimesed jms
14. ...Sport ja kehakultuur, nt spordiseltsid, spordiüritused jms
15. ...Tervishoid, nt doonoriks olemine, haiglates abitöölisena töötamine jms
16. ...Vähemusrahvuste kultuuri edendamine ning lõimimine, nt tegevus kultuuriseltsides
17. ...Tarbijakaitse, nt tarbijate nõustamine, inimeste koolitamine oma õigustest jms

- a. Jah
- b. Ei
- c. EI OSKA ÖELDA

KÜSIDA, KUI Q2 ei nimetanud kordagi vastust a

Spontaanne

Q: 4

T: Mis põhjusel pole Te vabatahtlikuna mõnes tegevuses osalenud?

1.Ei tea, kus saab vabatahtlikuna panustada
2.Pole leidnud võimalusi, mis huvi pakuksid
3.Ei ole selleks aega leidnud
4.Pole selle peale mõelnud
5.Ei soovi osaleda
6.Sobiva seltskonna puudus
7.Kehv tervis

8.Muu (TÄPSUSTA!)

Multi (st võib olla mitu vastust)

Kui Q2= „Jah“ iga vastava tegevuse kohta eraldi

Q: 5

T: Olete vabatahtlikuna tegutsenud /vt Q2 tegevuse nimetus/. Kas Te tegutsesite ...?

1.omalgatuslikult
2.kodanikuühenduse kaudu
3.riikliku asutuse kaudu
4.tööandja kaudu
5.üleskutse või kampaania kaudu
6.Ei oska öelda

Kui Q2= „Jah“ iga vastava tegevuse kohta eraldi

Q: 6

T: Palume nüüd meenutada, kui sageli Te viimase 12 kuu jooksul olete /vt Q2 tegevuse nimetus/? Kas...?

1.perioodiliselt/regulaarselt (nt kord nädalas, kuus jms)
2.ühekordselt (nt üks kord sel suvel paar tundi või päeva)
3.ei oska öelda

Kui Q6= 1

Q: 7

T: Olete vabatahtlikuna viimase 12 kuu jooksul tegutsenud perioodiliselt. Kas see tähendab Teie jaoks, et olete vabatahtlikuna tegutsenud tavaliselt ...?

1.vähemalt üks kord nädalas või tihedamini
2.vähemalt üks kord kuus või tihedamini
3.vähemalt üks kord kahe-kolme kuu jooksul või tihedamini
4.vähemalt üks kord poole aasta jooksul või tihedamini
5.üks kord aastas
6.ei oska öelda

Kui Q2= „Jah“ iga vastava tegevuse kohta eraldi

Q: 8

T: Olete vabatahtlikuna /vt Q2 tegevuse nimetus/. Milline roll Teil oli selles tegevuses? Kas Te olite ...?

1.eestvedaja, st eestvõtmise algataja ja juhtija
2.aktiivne osaleja

3.kaasalööja/abiline üksikutes tegevustes

4.muu (TÄPSUSTA)

Infoallikad ja teadlikkus vabatahtliku tegevuse osas

Multi (st minu vastust)

Spontaanne

Q: 9

T: Palun nimetage kolm Teie jaoks kõige olulisemat infoallikat, kust Te olete vabatahtliku tegevuse kohta peamiselt informatsiooni saanud, alustades kõige tähtsamast.

1.Raadiost

2.Televisioonist

3.Ajakirjadest/ajalehtedest

4.Internetist otsides

5.E-posti teel

6.Tuttavatelt/sõpradelt/sugulastelt

7.Vabatahtlike koondavatest organisatsioonidest

8.Muudest organisatsioonidest, nt ettevõtlusorganisatsioonidest, ametiühingutest vms

9.Avaliku sektori asutustest

10. ...Oma töökohast

11. ...Üritustelt, konverentsidelt

12. ...Ei ole kuskilt informatsiooni saanud /välistab eelmised vastused/

13. ...EI OSKA ÖELDA

Q: 10

T: Kuivõrd rahul Te olete vabatahtliku tegevuse alase informatsiooni kättesaadavusega? Kas ...?

1. väga rahul

2. pigem rahul

3. pigem mitte rahul

4. üldse mitte rahul

5. ei oska hinnata

Q: 11

T: Milliseks Te hindate enda teadlikkust ...?

1.vabatahtliku tegevuse üldistest põhimõtetest

2.vabatahtliku õigustest

3.valdkondadest, kus saab vabatahtlikuna tegutseda

4.kohtadest, kus saab vabatahtlikuna tegutseda

5.vabatahtlikuna tegutsemise kasust Teile ja Teie lähedastele

6.vabatahtlikuna tegutsemise kasust ühiskonnale/Eesti riigile

7.vabatahtlikke koondavate organisatsioonide pakutavatest võimalustest vabatahtlikuna tegutseda

- a. Täiesti teadlik
- b. Pigem teadlik
- c. Pigem mitte teadlik
- d. Üldse mitte teadlik
- a. EI OSKA ÕELDA

Vabatahtlikuna tegutsemise individuaalsed motivaatorid/takistused

Kui Q1=1-3 või Q2= vähemalt ühel korra variant a

Q: 12

T: Milliseks Te üldiselt hindate oma senist kogemust vabatahtlikuna tegutsemisel? Kas...?

- 1. väga positiivseks
- 2. pigem positiivseks
- 3. pigem negatiivseks
- 4. väga negatiivseks
- 5. ei oska hinnata

Kui Q1=1-3 või Q2= vähemalt ühel korra variant a

Q: 13

T: Palun nimetage kõige olulisem põhjus, miks Te sellise hinnangu andsite?

Q: 14

T: Kuivõrd on Teie jaoks oluline ...?

- 1.anda oma panus valdkonnas, milles tegutsete
- 2.saada juurde teadmisi/kogemusi või areneda
- 3.panustada Eesti ühiskonna üldisesse arengusse
- 4.lahendada isiklikus ja lähedaste elus ettetulnud probleeme/küsimusi
- 5.aidata teisi
- 6.saada oma tegemistest ja saavutustest rahulolu/õnne
- 7.võimalus suhelda teiste inimestega
- 8.võimalus veeta meeldivalt aega teiste inimestega
- 9.saada uusi tuttavaid, luua kontakte
- 10. ...tunda ennast vajalikuna
- 11. ...veeta oma aega kasulikult
- 12. ...saada tunnustust

13. ...panna ennast proovile mõnes uues valdkonnas või tegevuses

14. ...parandada oma võimalusi teha meelepärast tööd

- a. Väga oluline
- b. Pigem oluline
- c. Pigem ei ole oluline
- d. Kindlasti ei ole oluline
- e. Ei oska öelda

Q: 15

T: Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlikuna tegutsemine pakub/pakuks Teile võimalust ...?

- 1.anda oma panus valdkonnas, milles tegutsete
- 2.saada juurde teadmisi/kogemusi või arened
- 3.panustada Eesti ühiskonna üldisesse arengusse
- 4.lahendada isiklikus ja lähedaste elus ettetulnud probleeme/küsimusi
- 5.aidata teisi
- 6.saada oma tegemistest ja saavutustest rahulolu/õnne
- 7.suhelda teiste inimestega
- 8.veeta meeldivalt aega teiste inimestega
- 9.saada uusi tuttavaid, luua kontakte
- 10. ...tunda ennast vajalikuna
- 11. ...veeta oma aega kasulikult
- 12. ...saada tunnustust
- 13. ...panna ennast proovile mõnes uues valdkonnas või tegevuses
- 14. ...parandada oma võimalusi teha meelepärast tööd

- a. Täiesti nõus
- b. Pigem nõus
- c. Pigem ei ole nõus
- d. Kindlasti ei ole nõus
- e. Ei oska öelda

Kui Q1=1-3 või Q2= vähemalt ühel korral variant a

Spontaanne

Q: 16

T: Mis on olnud Teie jaoks vabatahtlikuna tegutsemise juures peamine probleem või takistus?

- 1.Infopuudus
- 2.Ajapuudus
- 3.Sobivate tegevuste/võimaluste puudus
- 4.Sobiva seltskonna puudus

5.Halb/negatiivne kogemus
6.Eeskuju puudus
7.Muu (Täpsusta!)
8.Ei oska öelda /välistab kõik eelnevad vastused/

Vabatahtlikuna tegutsemise organisatsiooni tasandist tulenevad motivaatorid/takistused

Q: 17

T: *Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlike koondavad organisatsioonid ...?*

1.on piisavalt tegevussuutlikud (nt aktiivsus, ressursside kasutamine jms)
2.on hea mainega ühiskonnas
3.on majanduslikult elujõulised, kompenseerivad vabatahtlike tegevustega seotud kulutusi/vahendeid
4.suudavad ühiskondlike protsesse mõjutada
5.pakuvad vabatahtlikele piisavalt tegutsemisvõimalusi
6.arvestavad vabatahtlike individuaalsete vajaduste ja võimalustega ega kasuta inimesi ära
7.annavad vabatahtlikele piisavalt tagasisidet/tunnustust tehtud tegevuste kohta
8.koolitavad ning juhendavad vabatahtlikele piisavalt
9.tegelevad aktiivselt uute vabatahtlike leidmisega
10. ...informeerivad potentsiaalseid vabatahtlike tegutsemisvõimalustest
11. ...kajastavad oma tegemisi avalikkusele piisavalt

- a. Täiesti nõus
- b. Pigem nõus
- c. Pigem ei ole nõus
- d. Kindlasti ei ole nõus
- e. Ei oska öelda

Vabatahtlikuna tegutsemise keskkonna tasandist tulenevad motivaatorid/takistused

Q: 18

T: *Kuivõrd Te nõustute, et vabatahtlik tegevus üldiselt on ...?*

1.väärtustatud riigi poolt
2.väärtustatud avaliku arvamuse liidrite poolt
3.väärtustatud teiste inimeste poolt
4.väärtustatud tööandjate poolt
5.hea mainega
6.üha kasvav trend

7.vajalik ühiskonna üldise arengu jaoks

8.vajalik inimeste jaoks

9.piisavalt reguleeritud/soodustatud läbi seadusandluse

10.piisavalt toetatud tugistruktuuride, nt koolituskeskuste, tugikeskuste jms poolt

- a. Täiesti nõus
- b. Pigem nõus
- c. Pigem ei ole nõus
- d. Kindlasti ei ole nõus
- e. Ei oska öelda

Huvi ja valmisolek vabatahtlikuna tegutseda

Kui Q1=1-3 või Q2= vähemalt ühel korra variant a

Q: 19

T: Kuivõrd tõenäoliselt Te osalete ka edaspidi vabatahtlikus tegevuses? Kas ...?

- a. kindlasti jah
- b. pigem jah
- c. pigem ei
- d. kindlasti mitte
- e. ei oska öelda

Küsida kui Q2 ei nimetanud kordagi varianti a

Q: 20

T: Kuivõrd tõenäoliselt Te oleksite valmis vabatahtlikus tegevuses edaspidi osalema? Kas ...?

- a. kindlasti jah
- b. pigem jah
- c. pigem ei
- d. kindlasti mitte
- e. ei oska öelda

Küsida kui Q20=a, b

Multi (st mitu vastust)

Spontaanne

Q: 21

T: Millised oleksid Teie jaoks olulised või huvipakkuvad teemad/valdkonnad, milles Te oleksite valmis vabatahtlikuna osalema?

1.Ajaloolise pärandi säilitamine, nt muinsuskaitse
2.Arengukoostöö ja humanitaarabi, nt vabatahtlikuna Gruusia toetamine
3.Külaliikumine/kohaliku elu edendamine, nt külaseltsi tegevuses osalemine

4.Haridus ja teadus, nt loengute pidamine, järelõpe
5.Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse, nt usulised, rassilised, soolised õigused või põgenike kaitse
6.Korralduse/sisejulgeolek, nt naabrivalve, kaitseliidus osalemine või abipolitsei tegevus
7.Kultuur ja kunst, nt kultuuriseltsid
8.Laste ja noorte huvide kaitse, nt koolide ja laste hoolekogud, lastevanemate liidud jms
9.Noorsootöö, nt noortehid, noortekeskused jms
10. ...Keskkonnakaitse, loodushoid
11. ...Loomakaitse
12. ...Religioon, nt usulised ühendused
13. ...Sotsiaaltöö, sh tõrjutud gruppidega tegelemine, nt töötud, kriminaalhooldusalused, alla vaesuspiiri elavad inimesed jms
14. ...Sport ja kehakultuur, nt spordiseltsid, spordiüritused jms
15. ...Tervishoid, nt doonoriks olemine, haiglates abitöölisena töötamine jms
16. ...Vähemusrahvuste kultuuri edendamine ning lõimimine, nt tegevus kultuuriseltsides
17. ...Tarbijakaitse, nt tarbijate nõustamine, inimeste koolitamine oma õigustest jms

Küsida kui Q20=a, b

Q: 22

T: Mida täpsemalt Te sooviksite selles valdkonnas teha?

Sotsiaalne taust

Q: 23

T: Vastaja sugu (küsitleja märgib ise)

1. Mees
2. naine

Q: 24

T: Teie vanus?

Q: 25

T: Mis rahvusest Te olete?

1. Eestlane

2. Venelane
 3. muu rahvus
-

Q: 26

T: Milline on Teie haridus?

1. Algharidus
2. Põhiharidus
3. Keskhariidus
4. Keskeri- või kutseharidus (kutsekeskkool, tehnikum)
5. Kõrgharidus

Q: 27

T: Milline järgnevatest seisunditest Teid põhiliselt iseloomustab? Kas Te olete ...?

1. iseendale tööandja (ettevõtja)
2. palgatöötaja (ka palgata töötaja pereettevõttes/talus)
3. lapsehoolduspuhkusel
4. töötu, tööotsija
5. pensionil
6. kodune
7. õpilane, üliõpilane
8. muu (TÄPSUSTA!)

C: KUI VASTAJA ON PALGATÖÖTAJA (Q27 = 2)

Q: 28

T: Mis ametikohal Te töötate?

1. asutuse/ettevõtte tippjuht
2. keskastme juht
3. tippspetsialist (ametikohale vastava kõrgharidusega)
4. keskastme spetsialist, abispetsialist, tehnik
5. ametnik, kontoritöötaja, isiku-/klienditeenindaja, kaitse-/päästeteenistuses
6. oskustöölise, seadmeoperaator, sõidukijuht
7. lihttöölise

C: KUI VASTAJA ON PALGATÖÖTAJA (Q27 = 2)

Q: 29

T: Kas Te töötate peamiselt ...?

1. eraettevõttes
2. avaliku sektori asutuses või riigiettevõttes
3. mittetulundusorganisatsioonis

Q: 30

T: Milline on Teie kodakondsus?

1. Eesti Vabariigi kodanik

2. Vene Föderatsiooni kodanik
3. Mõne muu välisriigi kodanik
4. Ei ole oma kodakondsust määratlenud

Q: 31

T: Kas Teie leibkonnas on väiksemaid, kuni 10-aastaseid lapsi või hoolduskohustust nõudvaid inimesi?

1. Jah
2. Ei

Q: 32

T: Kui suur oli möödunud kuul Teie leibkonna kättesaadud sissetulek ühe inimese kohta? Liitke kokku kõigi leibkonnaliikmete kättesaadud sissetulekud ja jagage saadud summa leibkonnaliikmete arvuga.

1. kuni 2500 kr
2. 2501–5000 kr
3. 5001–7500 kr
4. 7501–10 000 kr
5. 10 000–15 000 kr
6. 15 001–20 000 kr
7. üle 20 001 kr
8. EI OSKA ÖELDA
9. KEELDUS VASTAMAST

Projekti tööühm

Uuringu eri etappides osalesid ja olid vastutavad:

Tellijapoolsed kontaktisikud: Külvi Noor
Tuulike Mänd / Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskus

Uuringu kava ja aruande koostajad: Gerda Möller / TNS Emor
Jon Ender / SA Praxis
Kristina Mänd

Valimi koostaja:	Katre Seema
Ankeedi programmeerija:	Kalev Mitt
Küsitlustöö koordineerija:	Kaja Nebel
Ankeedi tõlge vene keelde:	Maria Repkina
Graafilised tööd:	Annette Schultz / Gerda Möller

Kontaktandmed:

AS Emor
Telefon: 626 8259
Telefon (üld): 626 8500
Faks: 626 8501
E-mail: gerda.moller@emor.ee
E-mail (üld): emor@emor.ee
www.emor.ee
Address: A. H. Tammsaare tee 47, Andrese torn, 7. korrus
11316 Tallinn

Poliitikauringute keskus PRAXIS

Telefon (üld): 6 409 000
Faks: 6 409 001
E-mail: jon.ender@praxis.ee
www.praxis.ee
Address: Estonia pst 5a
Tallinn

Uuringu konsultant:

Kristina Mänd
Telefon: 56 909 754
E-mail: kristina@ngo.ee